

Tartalom

MÉCSÉS A TE IGÉD

BARTHA ISTVÁN / Felemeltetés 161

FIGYELŐ

BÉRES TAMÁS / Hol van az etika helye a hitoktatásban? 162

CSEPREGI ANDRÁS / Isten gondviselése és a gonosz titka 166

SZABÓ LAJOS / A „nem lelkészek” mint a gyülekezet alakítói és építői 171

VARSÁNYI FERENC / A Magyarországi Evangélikus Egyház déli kerülete az ezredfordulón 176

Andorka Eszter emlékére 177

ISÓ ZOLTÁN / Id. Magassy Sándorra emlékezve 181

MISSURA TIBOR / Tihanyi János életútja 183

FÓRUM

GLATZ JÓZSEF / Új reformáció 185

KITEKINTÉS

ROZS-NAGY SZILVIA / Egyházi világhíradó 187

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

WELTLER SÁNDOR / Húsvét ünnepe után 4. vasárnap (Cantate) 189

SCHERMANN GÁBOR / Húsvét ünnepe után 5. vasárnap (Rogate) 192

ÖRDÖG ENDRE / Mennybemenetel ünnepe 193

KOCZOR GYÖRGYNÉ / Húsvét ünnepe után 6. vasárnap (Exaudi) 195

VARGA GYÖRGY / Pünkösöd ünnepe 197

PINTÉR MIHÁLY / Pünkösöd 2. napja 199

BARTHA ISTVÁN

Felemeltetés

„Én pedig, ha felemeltetem a földről, magamhoz vonzok mindeneket.” (Jn 12,32)

Felemeltetés. Egészen más gondolatokat idéz az emberben, mint amire Jézus utal. „Ezt azért mondta, hogy jelezze, milyen halállal fog meghalni” – olvassuk az evangélista hozzáfűzött magyarázatoként mindjárt a következő mondatban. Pedig a felemeltetéssel és vonzással kapcsolatban ugyan kinek jutna eszébe a halál? Sokkal inkább a karrier, a siker, a gazdagság, az elismertség vagy legalábbis a rang. Felemeltetni – azaz, mivel a mai nyelvünk nehezen viseli a passzív alakokat: felemelkedni –; ez olyasmit jelent, hogy előbbre lépni a ranglétrán, magasabb pozícióba, több fizetéssel, nagyobb társadalmi elismertséggel járó hivatalba kerülni.

Járj a földön! Rivallnak rá a nagyot, merészet álmodóra, a felemelkedni vágyóra. A földről felemelkedni, ez egyenesen bűnös ábrándozás. Bár az is megtörténhet – ó, minő borzalom! –, hogy a talajt nem érő lábak egy bitón függő emberéi. S azt még a legmegátalkodottabb gonosztevő is tudja, hogy ilyenkor nem illő a gúnyolódás. Mégis megtörténik, hogy az emberből kihál minden szánakozás és szégyenérzet: „Ha csakugyan Isten fia vagy, szállj le!” – hangzik a keresztre feszített haldokló felé a gúnyosan diadalmas így annál inkább kegyetlenül morbid felhívás. Ő azonban nem akar leszállni. Ezt egyszer már megtette. Ott, a betlehemi jászolban. Akkor sem kellett a hivatalosoknak. Csak pogány mágusok és jámbor pásztorok csodálták királyként. Most azonban nem akar leszállni. Inkább magához von mindeneket. Oda a keresztre? Igen. Nem csinál titkot belőle, hogy aki követőjéül szegődik, annak erre kell készülnie. Egy életen át.

Magához von. Eme mozzanat mégis mintha valami hasonlóságot mutatna az ember által elképzelt felemelkedéssel. Aki pozícióba kerül, magas hivatalt kap, az valóban maga köré gyűjti cimboráit. Tintanyaló vagy nyakkendőősi léhűtő lesz ipem-üpöm, az egész holdudvar. Az egyik azért, mert olyan szófogadó, a másik azért, mert olyan mafla, a harmadik meg azért, mert túl sokat tud rólam. Kellenek lehetőleg olyanok is, akik lekötelezettnek érzik magukat, ennél fogva bármire kaphatók. Velük lehet elvégeztetni a piszkos munkát. Ha pedig kényelmetlen helyzetet idéznének elő túlbuzgóságukkal, kockázat nélkül ki lehet hátrálni mögülük. Bevégeztetvén kötelességüket, úgy lehet eleresz-

teni őket, mint egy influenzajárvány idején teletrombitált papír zsebkendőt. Van, akinek ez a sors jut osztályrészül. Végére is mindenkinek megvan a maga keresztye. Vagy ez így gúnyos? Az bizony. Ne tévesszük össze a szentet és a szennyest.

„...magamhoz vonzok mindeneket.” Jézust ezen az ünnepeken néhány görög is látni szerette volna. A tanítványok szervezik a találkozót, a Mester pedig a földre esett búzaszemről kezd beszélni. Közben maga az Atya is megszólal, megdicsőítvén nevét. Mellesleg végbemegy az ítélet a világ felett, fejedelme pedig kivettetik. Nagy pillanatok ezek. Jézus mintha egészében látná földi küldetését. Tudja kicsoda ő, honnan jött, és hová megy vissza. Közben azonban beléhasít a felismerés: először még ott a kereszt.

A mennybe emeltetett Jézus azt ígéri, hogy hamarosan visszatér, és magához veszi övéit. Az egyház hitének bátorságáról tanúskodik, hogy ezeket a szavakat is ekként meri értelmezni. Igen, mert nemcsak azt szabad hangsúlyoznunk, hogy a mennybe csak a kereszten át juthatunk, hanem azt is, hogy a kereszten át vezető út a mennybe visz. Amikor tehát Jézus felemeltetésekor magához von mindeneket, nem ér véget minden a keresztnél. Mint ahogyan Jézus története sem ért ott véget. Jézus felemeltetett a mennybe, és oda is magához von mindeneket.

Jézus közelében lehetünk. Nincs ennél csodálatosabb pozíció és gazdagság, ennél nagyobb rang és elismertség. S ehhez még csak nagyot álmodni sem kell, hiszen az örök üdvösség nem ábránd, hanem valóság. Ott lesz mindenki: ipem-üpöm, az egész holdudvar. Csakhogy senkitől nem kérnek „apró szívességet” vagy éppen hallgatást; nem várnak el maflaságot, sem szolgálalkúséget. Sőt. Ott csak tökéletesen szabad emberek lesznek.

Olyanok, akik gyűlölik a korrupciót, a talpnyalást, a lekötelezettséget és a „piszkos munkát”. Olyanok, akik bár nem a fellegekben, hanem két lábbal a földön járnak, mégsem süllyednek bele a világ posványába.

Egyet azonban megtanulunk mindnyájan: egy kis grammatikát. Újra használnunk kell a passzív igealakot. Oda ugyanis felemelkedni nem, csak felemeltetni lehet.

BÉRES TAMÁS

Hol van az etika helye a hitoktatásban?

Ha a címbeli kérdésre valaki nem vágja rá azonnal, hogy „hát a példázatok és az egyháztörténet között”, az arra utalhat, hogy az illető számára az etika oktatása valóban kérdés, méghozzá olyan tartalmi kérdés, amely nem tudható le rövid úton az érvényes egyházi tanrend formai szempontjainak következetes alkalmazásával. Ha feltesszük, hogy a hittanórai etikát tanítók körében többen is vannak olyanok, akik erre a kérdésre nem tudnak vagy nem is akarnak rávágni semmit, ugyanakkor nem megszállott didaktikakutatók, akik csak az oktatás felől nézve tartanának érdekesnek egy-egy etikai kérdést, akkor arra kell gondolnunk, hogy az etika alaptermészetében – még a taníthatóságával összefüggő bonyolult kérdések nélkül is – elég sok nehéz kérdés rejlik. Legalábbis elég sok ahhoz, hogy jogosan eltűnjünk a kérdésen: hol van az etika helye a hitoktatásban?

Ahhoz, hogy választ adhassunk a kérdésre, először érdemes megnézni, hol helyezkedik el az etika mindennapi használható ismereteink között. Azután keressük a választ arra, hogy lehetséges-e ugyanez a célkitűzés az iskolai, órarendi etikaoktatásban, majd miután igyekszünk megtalálni a keresztény etika sajátos vonásait, megpróbálkozhatunk eredeti kérdésünk megválaszolásával is.

MI AZ ETIKA?

Minden esetben érvényes erkölcsi válaszok kategorikus rendszere? Tárgyi ismeretek gyűjteménye, adekvát szakinformációs szabvány? Készség? Jártasság? Képesség? Ismeret? Érzékenység? Hajlam, amelynek a genetikai, fejlődés-lélektani vagy nemzeti karakterisztikumnak megfelelő előfeltételei vannak? Mennyire van mértékadó, normatív jelentősége? Személyes belátáshoz igazodik, vagy közösségi játékszabályok szerint alakul?

A felsorolt kérdések annyiban biztosan nem mondhatók költőinek, hogy a válasz megformálásában érintettek vagyunk, az ezekre adott válaszaink jellemzőek is ránk, a megoldáshoz mégsem a válasz visz közelebb, hanem az azt megelőző mérlegelés. A mérlegelés folyamán pedig előbb-

utóbb elérünk oda, hogy megkérdezzük ezt is: ki alkotja az erkölcsi normákat? Honnan származik a társadalom rendje?

Erre a kérdésre a legelső válasz a minden kultúrában megtalálható mítoszok adják. Ezek egyik legfontosabb funkciója a fennálló világregend és az ezzel összefüggő erkölcsi rend megalapozása. A mítosz eredete lényege szerint és jól érezhetően kikutathatatlan: maga is éppúgy a múlt kódébe vész, mint a nemzedékeken át öröklődő szokások eredete. A mítoszban a nép és jellemző szokásainak eredete összefonódik, a világ kialakulásáról vagy teremtéséről szóló elbeszélésekben a legnagyobb egyszerűséggel érvényesülnek az ezeket éltető társadalom szokásai. Jól mutat rá erre a sajátos összefonódásra a *lakhelyet, közös életteret (éthosz)*, ill. a közös lakhelyen élőkre vonatkozó *szokásokat (ethosz)* jelentő görög szavak egy töről való származásának ténye is. A mítosz ugyanakkor nemcsak elbeszéli a társadalomnak és szokásainak eredetét, hanem a legfontosabb eszközt is kínálja arra, hogy a soron következő nemzedék elsajátíthassa ezek ismeretét.

Platón, aki az európai kultúrában elsőként elemzi mindkét szempontból az öröklött elbeszéléseket, elmondja, hogy ezeket sokszor a hivatásos énekmondók mesélik el, elsősorban ünnepeken vagy az erre szolgáló versenyeken. Gyakrabban hallani az öregektől és a nőktől, leggyakrabban mégis az öreg nőktől. Ők ugyanis a gymnasionokba még nem járó, hét éven aluli gyerekek dajkái, vagyis a mítoszok elsődleges célzottai a gyerekek. „A gyermek – mint Platón-tól megtudjuk – minden állat között a legnehezebben kezelhető. Mert amennyire féktelenül buzog még benne a szellemi erő forrása, annyira álnok, heves és minden élőlény között a legféktelenebb.” (Törv. 808. d.) Ennek az a magyarázata, hogy a gyerekeket a kívánságnak és vágynak helyet adó legelső lélektartomány, az *epithümia* uralja. Ha valami alkalmas lehet nevelésükre, az csak a múltból származó ismeretek nemzedékenkénti átadása, amely fizikai szokásaikat irányítja, de mindenekelőtt erkölcsi példát ad nekik.

Platónnál tehát azt látjuk, hogy a kritikus gondolkodás képességének elérése előtti korban az etika tanításának szinte kizárólagos eszközei a társadalom rendjét megal-

pozó történetek, amelyeket nevezhetünk mítosznak, mesének, bibliai történetnek vagy általánosságban elbeszéléseknek, narratívának, és ezzel – a vallási fejlődéslelektan mai szakembereinek véleményével egybehangzóan – máris bátorítást kaphatunk *a narratíva bőséges alkalmazására* ebben a korosztályban.

Arisztotelész hívja fel a figyelmet arra, hogy az etika nem merülhet ki példaértékű elbeszélések meghallgatásában és a szereplők utánzásában, hanem a társadalomban a tradíció jóvoltából jelen lévő, felismerhető erkölcsi erények mellett az *erkölcsös cselekvés* megvalósítása érdekében szükségesek a dianoetikus erények is, amelyek az ész tiszta használatából erednek. Ezek közül is kiemelkedik az okosság, mint a helyes út és a jó megismerésének eszköze. Az etikát gyakorlati filozófiaként értő filozófus számára az erkölcsi tartás tehát nem is egyedül a *belátás*, nem is egyedül a *begyakorlás* útján érhető el, hanem a kettő összehangolt használata révén szerezhető meg.

A személyes gondolati aktivitás, amely ebben a felfogásban ugyanolyan hangsúlyt kap, mint a látott minták tudatos-tudattalan utánzása, az eddiginél árnyaltabbá teszi az etika taníthatóságára vonatkozó kérdésünket. Egyrészt ugyanis taníthatók történetek, élethelyzetek, példaszituációk és az ezekből leszűrhető szabályok. Másrészt az erkölcsös cselekvés nem képzelhető el a személyes értékelés, találékonyság, invenció nélkül sem, amelyek közvetlen taníthatósága kérdéses. Az Arisztotelész által megfogalmazott kényes egyensúly („az ember nem lehet jó anélkül, hogy eszes lenne, sem pedig eszes erkölcsi erények nélkül”) megbomlása esetén, a begyakorolható erkölcsi erények irányában az unalmas és könnyen veszélyessé váló konformizmus, az okosság irányában a mozgalmas és gyanús ügyeskedés felé mutat. Mindkét esetben megszűnik a jogunk arra, hogy a cselekvést erkölcsösnek mondjuk. Ezt a felismerést mi sem nélkülözhetjük: *az erkölcsösnek mondható cselekvés a tradíció által közvetített, elfogadott társadalmi normák és az ezekre reflektáló egyéni értelem folyamatos értékelésének feszültségében valósulhat meg.*

AZ ETIKA MINT ÉRETTSÉGI TANTÁRGY TANULSÁGA

Alapvetően e két alapelem elsajátítását tűzi ki céljául a mai középiskolai etikaoktatás is. Érdemes ebből a szempontból alaposabban végignézni az Oktatási Minisztérium (OM) által kiadott útmutatást. Eszerint az etika érettségi vizsga célja „annak megállapítása, hogy a vizsgázó:

- Rendelkezik-e azokkal a kommunikációs képességekkel és tárgyi ismeretekkel, amelyek képessé teszik, hogy az erkölcsi dilemmákat, döntési helyzeteket felismerje, értelmezni tudja, és érvelni tudjon saját választása mellett?
- Megismerkedett-e a különböző etikai érvelési módok alapelveivel és belső logikájával?

- Ismeri-e az antropológia és az etika alapfogalmait?
- Tisztában van-e a civilizációnkban általánosan elfogadott erkölcsi alapértékek jelentőségével, és képes-e ezeket értelmezni meghatározott élethelyzetek összefüggésében?
- Szert tett-e az ember erkölcsi méltóságától elválaszthatatlan személyi felelősség dimenziójának mélyebb belátására? (...)

Az érettségizőkkel szemben támasztott elvárás két szinten, közép- és emelt szinten fogalmazódik meg az OM útmutatásában. A középszinten vizsgázónak elsősorban személyes tapasztalatait kell tudnia összekötni elsajátított ismereteivel. Ez a vizsga alapvetően „induktív jellegű”: a kiindulópont egy-egy konkrét élethelyzet értelmezése. Ebben kell „bizonyítania jártasságát az emberi kapcsolatok világában”, „a különféle etikai érvelésmódok és értéktételezések területén”, „értékdilemmákat felismernie és ezekben állást foglalnia”. Az emelt szint többlete „az etika egyes területein szerzett fogalmi ismereteinek”, valamint „az erkölcsi hagyományban” való jártasságának bizonyítása.

Ezek értelmes, megcélozható, majdnem mind elérhető és elvárható célok. Ahogy az általános társadalmi morál része kultúránknak, úgy az etika – mint ami definíciója szerint a morálra való reflexió – része az ebbe a kultúrába való beilleszkedést célzó iskolai tanításnak-nevelésnek. Egészen addig tehát, amíg az etikaoktatás célja a társadalmi morál ismeretének és az etikai reflexiók, „érvelési módok” és „belső logika” elsajátítása, az etika mint tantárgy alkalmas a megtanításra és elsajátításra. Úgy tűnhet, nehezebb feladattal találkozunk az érettségi vizsga szaktanárai és vizsgaelnökei akkor, amikor az e) pont szerint kell mérlegre tenni a maturandus teljesítményét, mert az itt megfogalmazott elvárás látszik az egyetlen olyan kívánalomnak, amely az érettségizőn személyi felelőssége mélyebb dimenzióinak tényleges kialakulását kéri számon. A látszat ellenére a fenti megfogalmazás mégsem ezt jelenti. Erre utal a „mélyebb belátás” kifejezés. A *belátás* egyrészt nem jelent egyet az elfogadással, saját normává tétellel, másrészt a *mélyebb* kifejezés legvalószínűbben arra a többletre utal, amelyet a fiatal felnőttnek az átlagszemlélethez képest kell tudnia megfogalmaznia a vizsgán.

Az etika oktathatóságára nézve ebből számunkra az szűrhető le, hogy *ha a cél elég világosan és teljesíthetően van megfogalmazva, akkor semmiképpen sem lehetetlen vállalkozás az „etika megtanítása”. Ezeket a célokat viszont úgy kell megfogalmazni, hogy jól látszódjék: az etika tantárgy, saját szakkifejezésekkel és belső logikával, egyes kérdések köré rendezhető hagyományos válaszokkal. A tanár ebben az esetben is csak remélheti, hogy az elsajátított ismeret előbb-utóbb diákja vérvé válik, aki képes lesz így arra, hogy az őt körülvevő társadalmi morál alkotórészeit az általa választott etikai értékelveknél megfelelően kritikusan elemezve elfogadja vagy elutasítsa, vagyis a morál helyességét etikai mérlegelés tárgyává tegye.*

Ha nagyon akarnánk, itt abba is hagyhatnánk a gondolat-sort. Választ kaptunk a kérdésre: az etika tanítható. Mondhatnánk: a keresztény etikával sincs ez másképp, jól körülhatárolható értékelveivel felelősen kell tudni élni, hogy adott helyzetben felelősen is tudjunk dönteni. Még azt is mellégondolhatnánk, hogy amióta a keresztény etika inkulturálódott, elszakíthatatlanul európai kultúránk részévé vált, ezért élhet annak előnyeivel, de kötöttségeit is viselnie kell. Lehet büszkén arra gondolni, hogy az ezeréves Magyarország és a több mint két és fél évezredes múltú európai és atlanti kultúra legerélyesebb erkölcsi gyökere az inkulturálódott (zsidó-)keresztény erkölcsiség. Ebben az esetben úgy gondolunk a keresztény erkölcsiségre, mint szilárd értékrendszerre, amelynek elemei – ha kell – egyházi program, politikai párt jelszava vagy óriásplakát szlogenje alakjában is megállják helyüket, legyen szó családról, becsületről vagy hazafiságról. Buzgó elkötelezettséggel hirdethetjük, hogy az európai kultúra keresztény kultúra, és ha ez a kultúra most veszélybe kerülne látszik, akkor a mi feladatunk az, hogy ismét érvényt szerezzünk az eredeti helyes értékeknek.

Igaz, ha szétnézünk, elég okot találhatunk büszkeségünk és buzgóságunk lelohasztására. Egyik ilyen lehet az a tapasztalatunk, hogy az etika mai legfontosabb kérdéseiben számos vezető szakember és iskola nemcsak fölőlegesnek, hanem egyenesen károsnak is tartja megkérdézni a keresztény etikusokat. Azt mondják, elég ideje volt a kereszténységnek átítatni a kultúrát, meg is tette, most nézzük meg, hova jutottunk. Néhány ember kezére került a világ anyagi gazdagságának nagy része, megmérgeztük levegőnket, lehaláztuk tengereinket, aki teheti, már csak palackos vizet iszik, egyszóval megvalósítottuk a Teremtés könyvében az embernek szánt feladatot: uralmunk alá hajtottuk a földet, és most ezért tartunk itt. Ideje volna egy szerényebb küldetésudat megfogalmazásának (vö. Lynn White jr.: *The Historical Roots of our Ecological Crisis. Science*, 155, 1967.; Carl Amery: *Das Ende der Vorsehung. Die gnadenlosen Folgen des Christentums*. Hamburg, 1972.). *Az inkulturálódott valláserkölcst jogosan éri a kritika*. Ezért ha válaszolni akarunk White, Amery és a többiek nagy erejű kritikájára, első lépésben be kell ismernünk ezt, hogy túllátva rajta kereshessük a mindenkor eredeti jézusi etika lényeges jellemvonásait.

A KERESZTÉNY ETIKA SAJÁTOSÁGA

A mögött a felfogás mögött, hogy a keresztény erkölcsiség lényege és elemei kulturálisan maradéktalanul leírhatók, az a *természetjogi* nézet áll, hogy Isten a teremtés aktusában olyan örök törvényeket helyezett a világba, amelyeket az ember képes megismerni, és feladata is felismerése szerint cselekedni. Ahogy tehát Isten a *lex aeternával* az egész teremtettséget szabályozza, úgy szabályozza az ember az

örök törvényen alapuló *lex naturalis* révén az általa elérhető területeket. Bár ennek az összefüggésnek a kidolgozása Aquinói Tamás nevéhez fűződik, legegyszerűbben mégis a sztoikus logoszfogalom felől érthető meg, amely a keresztény teológia első századaiban is meghatározó volt. Eszerint a Teremtő és a világ megértésének helyes voltát az biztosítja, hogy mindkettő (ill. mindhárom) logosz természetű, azaz az emberi ész logosz volta miatt, annak természetes használata révén igaz megállapításokat tehetünk a szintén logoszként megismerhető Istenről és az általa teremtett logoszszerű világ rendjéről. A logosznak megfelelően, vagyis logikusan gondolkodó ember tehát végső soron Isten rendjét, törvényét alkalmazza akkor, amikor az erkölcsi törvényeket nem valamiféle társadalmi megállapodásnak tulajdonítja, hanem az embert mint jelenséget megelőző isteni igazságot fogja fel. A keresztény erkölcsi rend e felfogás szerint éppen ezért racionális formában kifejezhető és örök.

Hozzá kell tennünk, hogy ez a felfogás a *protestáns teológiában* nem vett gyökeret. Az ehhez legközelebb álló *kulturprotestantizmust* inkább félreértésként vagy tévútként tartjuk számon, mint helyes és helyesen alkalmazható vallási-erkölcsi magatartásként. Mivel a jellemző protestáns etika a természeti törvény rögzítésével szemben általában Isten szuverenitását és a társadalometikai kérdések egyéni etikai természetét hangsúlyozza, az a helyzet alakult ki, hogy *a protestáns teológia értelmében vett etika ott kezdődik, ahol a természetjogi morálteológia befejeződik*. Ezzel kapcsolatban a protestáns gondolkodás gyakran utal a próféták etikai tanításának jellemző vonására, hogy ti. azok mindig valamilyen közvetlen és elsődleges vallási elemhez kapcsolódnak (vö. udvari próféták az „igazi” prófétákkal szemben). Ugyanilyen hangsúlyosan utal arra is, hogy Jézus tanításából sem desztillálható az erkölcs, mert ahol a Názáreti erről beszél, ott az Isten akaratának követésében valóra váló életformáról van szó. Nincs rögzített erkölcsi kódex vagy megingathatatlan szokásrendszer, mert az Isten szándékának való megfelelés, életforma bármely pillanatban szembe kerülhet bármely erkölcsi rendszerrel.

Sem a Hegyi beszéd „tisztá” etikája, sem az Isten következetes vezetésére építő teokráciák nem valósíthatók meg társadalmi építőelvként, ezt igazolja az olyan kísérletek bukása, mint Tolsztojé birtokán, Savonaroláé Firenzében vagy Kálviné Genfben. Sok értelmezés létezik a Hegyi beszéd etikájával mint a legsajátságosabb jézusi erkölcs gyűjteményével kapcsolatban, de a legtöbb abból indul ki, hogy abban a formában, ahogy előttünk áll, miért *nem* valósítható meg.

Az Ószövetség is igazolja ezt: tanúsága szerint Izrael virágkora a bírák, ill. a királyok korára esik. Ebben az időszakban ők kormányoznak – nem Isten maga –, és rendszerint el is rontják a kormányzást. Ilyenkor Isten beleszól. Megrázó, hogy ez sohasem a „javítgatás” formájában történik. Krízis, kataklizma, ítélet, és ami ezzel jár: szenvedés, létbizonytalanság és fájdalom az eljövendő jobb ígéréttel!

Ezek a vonások jelzik a legnagyobb problémát a keresztény etika taníthatósága esetében is, amelyen csak úgy tudunk túljutni, ha olyan erkölcsi „rendszer” keresünk, amely megengedi az emberi cselekvés közvetlen kötődését Isten szavához és akaratához. Nem véletlen az idézőjel: ilyen rendszer nem található, mert Isten szuverén volta eleve összetör minden rendszeralkotó illúziót. Erre figyelmeztet Kierkegaard is azzal a gondolatával, amelyben az emberi élet stádiumait esztétikai, etikai és vallási fokokként jelöli meg. Ez utóbbira Ábrahámot állítja példaként, akinek elhatározása, hogy feláldozza fiát, minden emberséges etikai rendszerrel és elvárással szemben áll. Ábrahám nem is az erkölcsiség, hanem a hit példája, aki azért válhatott azaz, mert hallgatott Istenre. Abban a döntésében, hogy a józan ész, atyai érzelmei és minden lehetséges további érv ellenére is engedelmessé válik Istennek, nemcsak személyként maradt magára, hanem minden elképzelhető rendszeren is kívül került, legyen az intézmény, szokás, erkölcs vagy bármi egyéb. Tette, cselekvése csak az Istennek való engedelmességgel, azaz etikai kategóriák helyett egy kimondottan vallási jellegű indíttatással írható le.

Arra, hogy a szólásszabadságot nemcsak elvileg szabad megengedni Istennek, hanem be is kell építeni az etikába, további két jellegzetes példát említünk. Az egyik Sámuel és Éli történetéből való: *„Az ifjú Sámuel pedig az Úr szolgája volt Éli felügyelete alatt. Abban az időben ritkaság volt az Úr igéje, nem volt gyakran látomás”* – olvassuk 1Sám 3-ban. Ebben a helyzetben teljesen szokatlan volt, ami Sámuellel történt. Az öreg, vallási ügyekben járatos, dörzsölt Éli is csak lassanként jön rá, hogy mi is történik a másik szobában.

Sokan szembehelyezhetőnek tartják ezzel a Zsid 1-ben olvasható gondolatot – *„Miután régen sokszor és sokféle képpen szólt Isten az atyákhoz a próféták által, ezekben a végső időkben a Fiú által szólt hozzánk”* – azzal a megfontolással, hogy az utolsó napok itt az író korának napjait, éveit jelentené csupán. E felfogás szerint a mai generáció már az után a korszak után élne, amelyben Isten még Fia által szólt. Ezzel szemben mind az Újszövetség, mind a jézusi etika értelmezése szempontjából döntő jelentőségű

az a belátás, hogy „az utolsó idők” mind a mai napig tartanak, hogy Jézus szavainak kora és a mi korunk között nincs minőségi különbség, ezért joggal várhatjuk, hogy Isten ma is szól Fia által. Vagyis a Jézusra jellemző eszkatologikus etikát csak abban az esetben van reményünk megérteni, ha az eszkatológiát önmagunk számára is érvényes világszemléleti keretként fogadjuk el.

A KERESZTÉNY ETIKA TANÍTHATÓSÁGÁNAK ALAPJA

Ahogy hitvallási irataink alapján valljuk, hogy ott és akkor támad valakiben hit, ahol és amikor Isten akarja, úgy ezt az erkölcsi belátásra is igaznak tarthatjuk. Ott és akkor történik jézusi etikai döntés, ahol és amikor Isten akarja. A hit ugyanis „megértésre törekszik”, azaz mindenkor, konkrét élethelyzetekben élő gazdáját annak értelmezésére készíti. Ebben a folyamatban születnek meg azok a külső szemlélő számára sokszor egyáltalán nem vagy csak nehezen megérthető rácsodálkozások, újraértelmezések és szemléletváltások, amelyekben a hit konkrét etikai felfogások alakzatait ölti. A hit és az etika kapcsolatának ezt a belső szobában zajló folyamatát nevezhetjük az etika dinamikus, nyitott rendszerének. Ebben a folyamatban a dogmatikai igazságok jelölik ki a kinyilatkoztatás meghallásának kereteit, egyúttal az erre adott szemléletbeli és életformabeli válaszokat mint közvetlen vallási kapcsolódású etikát. A dogmatikai és etikai rendszer ebben a szabadságban kapcsolódik egybe, de ez legkevésbé sem jelenti azt, hogy ezek igazságai (pl. a hit alapszabályai, a dogmatikai tételek vagy a Hegyi beszéd) pusztán arra volnának jók, hogy valamilyen különleges kinyilatkoztatás felülmúlja és egyúttal érvénytelenítse ezeket. Éppen ellenkezőleg: arra való, hogy a személyes és egyéni hitélmény hatására elrendeződjenek és értelmet kapjanak. Ezért van értelme etikát tanítani úgy, mint a keresztény közösség igazságait és az ezekre adható létező válaszokat, de tudva, hogy ez csak úgy válhat hiteles keresztény etikává, ha a hitoktató Éli Sámuelnek adott útmutatását is mellé tudja adni (1Sám 3,9).

Isten gondviselése és a gonosz titka*

Bár az „értelmet kereső hit” teljességre és az Istenre vonatkozó ismeretek koherenciájára törekszik, ellen kell állnunk annak a kísértésnek, hogy olyan gondolatrendszert építsünk fel, amely azt színleli, hogy többet tud annál, mint amit valójában tud, s így elveszíti a kapcsolatot mind a hittel, mind az eleven valósággal. Bízhatunk a kinyilatkoztatás igazságában, de személyes istenismeretünk nem teljes: „... *tükör által homályosan látunk.*” (1Kor 13,12) Barth szavai szerint minden teológia szükségképpen „törött gondolat”. A teológia erőfeszítései különösen gyengének, sőt szálnak tűnnek, amikor Isten gondviseléséről beszél, és Istent igyekszik igazolni a radikális gonosz jelenlétében. A gonosz félbeszakítja az Istenről való beszédet. Minden nagyszabású rendszer pedig, amely azt mondja magáról, hogy minden kérdésre képes válaszolni, lelepleződik a gonosz és a szenvedés jelenlétében.

A gondviselő Istenről szóló keresztény tanítást a *természeti gonosz* ugyanúgy próbára teszi, mint az *erkölcsi gonosz*. Természeti gonoszon azt a szenvedést értjük, amelyet betegségek, balesetek, természeti csapások okoznak. Ha szembesülünk vele, hajlamosak lehetünk arra, hogy az esendőséget és a halandóságot önmagában való rossznak tartsuk. Ez hiba volna, hiszen életünk néhány korlátja hozzá tartozik ahhoz a teremtettséghez, amelyet maga a Teremtő jónak nevez. Ha azt kívánjuk, hogy mentesek legyünk minden harctól és szenvedéstől, egyszersmind azt is kívánjuk, hogy bárcsak Isten ne teremtett volna meg bennünket. A teremtettségünkhöz tartozó korlátoktól viszont meg kell különböztetnünk a szenvedés abszurd megnyilvánulásait. Egy idős ember természetes halála másképp szembesít bennünket életünk esendőségével, mint egy gyermekbaleset. Egy lassan korhadó öreg fa látványa vagy az őszi levél hullása nem ejt kétségbe: ha viszont azt látjuk, hogy a tojásaikból éppen kikelt teknőcök ragadozó madarak prédájává lesznek, s száz közül talán egy, ha eléri a tengert, nem tudjuk nem megkérdezni, hogy mi értelme volt ezeknek az életeknek. Ezek a tapasztalatok nem egy embert Isten tagadásához vagy Isten és a gonosz azonosításához vezetnek.

* A gondolatmenet alapja Daniel L. Migliore *Faith Seeking Understanding: An Introduction to Christian Theology* (William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, 1998) című könyvének hatodik fejezete: „The Providence of God and the Mystery of Evil”. Néhány bekezdésben teljes, szöveghű fordítást adok, gyakrabban tömöríttem az eredeti szöveget, itt-ott a magam gondolatait is hozzátettem anélkül, hogy az alapul szolgáló szöveg kezelésének különbségeit tipográfiai vagy egyéb eszközökkel jeleztem volna. Szövegem tehát nem felel meg az eredeti szöveggel való kapcsolat tisztázása elemi követelményeinek, s ezért az olvasó elnézését kérem; több-kevesebb hűséggel dokumentálja viszont azt, amit a soproni hittanár-továbbképzés alkalmából elmondtam.

Az emberi cselekedetekben és a történelemben megmutatózó erkölcsi gonosz titka hasonlóan áthatolhatatlannak mutatkozik. A 20. század tömegvilkosságai, amelyeket civilizált népekhez tartozó embertársaink hajtottak végre Európa közepén, olyan kérdéseket fogalmaztatnak meg velünk, amelyeket nem tudunk teljesen megválaszolni. A borzalmak közül talán a holokauszt kapta a legtöbb figyelmet. A hatmillió közép-európai zsidó módszeres elpusztításának lehetséges okait, történetét sokfelől leírták és megvilágították túlélők, szemtanúk, az áldozatok utódai és bűnrészesek is, mégis, egy magyar író összegzése szerint „a holokausztot nem lehet megérteni, mert nem tartozik a racionális történelmi események közé”. De ha nem is tudjuk maradéktalanul kielemezni az erkölcsi gonoszt, ellen kell állnunk neki. Az ellenállás első lépése hasonló lehet a zsoltáros kérdéséhez: „*Meddig tart ez, Uram? Végképp megfélemedteztél rólam? Meddig rejtetted el orcádat előlem?*” (Zsolt 13,1–2), vagy akár Jézus kiáltásához: „*Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem?!*” (Mk 15,34)

A GONDVISELÉS ÉS A GONOSZ A HAGYOMÁNYOS TEOLÓGIÁBAN

A gondviselés klasszikus tanítását olyan teológusok alakították ki, például Augustinus és Kálvin, akik nem voltak érzéketlenek a gonosz valósága iránt.

Augustinus szerint a gondviselő Isten mind az egyéni életekben, mind a történelemben munkálkodik, de működése jórészt titokban marad. *Vallomásaiban* elmondja, hogyan vezette őt Isten élete sok fordulatán keresztül rejtetten, mégis biztos kézzel a Krisztusban való hithez és végül az egyház közösségébe. Isten a maga célját nem erőszakkal vagy külső eszközökkel, hanem Augustinus saját szabad döntései és cselekedetei révén érte el. Később *Az Isten városában* Augustinus ahhoz igyekszik elvezetni olvasóit, hogy a Római Birodalom széthullásának eseményeiben Isten gondviselő akaratát lássák meg. A rossz nem Isten akaratából származik, hanem abból, hogy az emberek rosszul élnek szabadságukkal. Mindazonáltal Isten útjára engedi a rosszat, és saját céljának szolgálatába állítja. Isten úgy gyakorolja hatalmát a gonosz felett, hogy abból is jót hoz ki, ami önmagában pusztító negatívum. (Luther híres és jellegzetes kijelentését, „még az ördög is Isten ördöge”, bizonyára Augustinus teológiája is inspirálta.)

Kálvin gondviseléstana még inkább hangsúlyozza Isten irányító jelenlétét minden eseményben: szerinte semmi

sem történik szerencséből, szeszélyből vagy véletlenül. Isten mindent felfoghatatlan bölcsessége szerint irányít, és mindent a maga céljának szolgálatába állít. Kálvin ugyanakkor nem tesz egyenlőségjelet a gondviseléshez és a fatalizmus közé: tanítja, hogy bár Isten mindennek az „első oka”, figyelniük kell a másodlagos okokra is, hiszen Isten képességet adott az embernek arra, hogy előre felmérje a veszélyeket, és okos, felelős döntéseket hozzon. Kálvin, mint más klasszikus teológusok is, költőként járt: igyekezett mindent Isten akaratának tulajdonítani, de úgy, hogy közben a teremtmény cselekedeteinek is biztosítson valamennyi autonómiát.

Mind Augustinus, mind Kálvin számára az isteni gondviselés nem annyira elvont igazságot, hanem inkább gyakorlati tapasztalatot jelentett. Tanításuk nagy jelentőségű a mindenkori hívő számára: bízhatunk abban, hogy Isten uralkodik és kontrollt gyakorol a gonosz felett. Támogatnak abban, hogy a csapásokat Isten kezéből fogadjuk el, még ha nem is értjük azok okát. Arra indítanak, hogy legyünk hálásak, ha békében és értelmesen élhetünk. Végül az Isten gondviselésébe vetett bizalom megszabadít a természetlen aggodalmaskodástól.

A hagyományos gondviselés tanok keretén belül a teodicea kérdésre – miért van szenvedés? – három jelentős válasz fogalmazódik meg.

Isten útjai felfoghatatlanok. Nem tudjuk, honnét van a sok gonoszság és szenvedés a világban, azt sem tudjuk, miért ilyen egyenlőtlenül oszlik el, de bízunk Istenben, és türelmesek vagyunk. Ennek a válasznak jelentős a bibliai támogatottsága. Isten a forgószélből egy sor ellenkérdéssel felel Jób kérdéseire, melyekkel Jób arra akarja emlékeztetni, hogy értelme véges, és nem tudja felfogni Isten útjait (Jób 38–41). Az érthetetlen szenvedéssel szemben a *csend* gyakran sokkal helyesebb válasz, mint a magyarázat gyarló kísérlete. A probléma viszont az, hogy ez a megközelítés hajlamosá teszi arra, hogy elnyomjunk minden kérdést, és magától értetődően elfogadjunk minden szenvedést. *Ennek* viszont nincs egyhangú bibliai támogatottsága. Éppen Jób adja az Istennel való perlekedés legélesebb példáját. De *melyik* Jób? Míg a prológus és az epilógus kegyes és türelmes Jóbja mélyen beleivódott a keresztény gondolkodásmódba, a középső, költői szakasz lázadó és kérdező Jóbja kevésbé vált ismerőssé. Fontos észrevennünk, hogy a könyv végén az Úr *ennek* a Jóbnak ad igazat a türelmet prédikáló barátokkal szemben. Mély teológiai és lelkipásztori jelentősége van annak, hogy a felháborító szenvedéssel szembesülő hívő kérdéseket fogalmazhat meg Isten igazságosságával kapcsolatban.

A szenvedés a gonoszok számára Isten büntetése, saját népével szemben pedig fenytés. Ebben a világban vagy az eljövendőben, ki-ki azt kapja meg, amit megérdemel. Bár a bibliai hagyomány néhány rétege támogatja ezt a gondolkodásmódot (például a Deuteronomium és a bölcsességirodalom, amelyet Jób barátai is képviselnek), Jézus kifejezetten megkérdőjelezi azt. A vakon született

ember meggyógyítása után arról beszél, hogy ő nem a saját bűnei vagy a szülei bűnei miatt született vakon (Jn 9,1–3). A siloámi torony sem azért temetett maga alá embereket, mert ők másoknál bűnösebbek voltak (Lk 13,4). Az isteni büntetésre való hivatkozás gyengesége, hogy az csak az áldozatokra tekint, őket kárhoztatja, s közben nem figyel azokra, akik szenvedéseiket okozzák. Különösen visszataszító, ha gyógyíthatatlan betegekről vagy tömeggyilkosságok áldozatairól jelentik ki, hogy Isten büntetését szenvedik el. Természetesen nem vitatjuk, hogy az emberi tetteknek lehetnek visszaható következményeik, és valakinek a bűne szenvedést vonhat maga után, de az Isten büntetésére való gyors és magától értetődő hivatkozás túlon túl leegyszerűsíti a bűn és a szenvedés kapcsolatát. A szenvedés hátterében nem mindig azonosítható könnyen a bűn, és különösen nem egyedül és közvetlenül a szenvedő bűne. A természeti gonosz vagy az emberi igazságtalanság áldozatai szenvedését még büntudattal is tetézni pedig egyszerűen kegyetlenség.

A szenvedés mint Isten nevelőeszköze. E szerint a válasz szerint a keresztény ember úgy tekintsen a szenvedésre, mint amely spirituális növekedését segíti, hiszen a földi szenvedés Isten felé fordít. Légy elégedett a jelennel, és meditálj a jövőn: fordulj el a földiektől, és foglalkozz a mennyeiekkal. Pál apostoltól lehet ehhez támogatást kérni: „*Mert azt tartom, hogy a jelen szenvedései nem hasonlíthatók ahhoz a dicsőséghez, amely láthatóvá lesz rajtunk.*” (Róm 8,18) Nem szabad azonban szem elől tévesztenünk, hogy az apostol arról a szenvedésről beszél, amelyet a keresztény ember *önként vállal* Krisztusért és az evangéliumért. Pál nem segíthet nekünk abban, hogy elhomályosítsuk a különbséget az Isten országáért vállalt szenvedés és a gonosz körülmények által okozott szenvedés között, amelyeket meg kellene változtatnunk. Az apostol fő mondanivalója, hogy Istennek a gonosz feletti első győzelme értelmet ad az ártatlanok szenvedésének, nem vezethet sem az etikai kvietizmushoz, sem az élet leértékeléséhez. Jézushoz hasonlóan tanulhatunk a saját szenvedésünkből (Zsid 5,8), de ezzel nem alapozhatjuk meg azt az általános ítéletet, hogy a szenvedés jó. Nem hallgathatjuk el ezzel az áldozatok segélykiáltását: az a teodicea, amely önmagában értékesnek tartja a szenvedést, valójában ködösít, félrevezet.

A fent bemutatott hagyományos érvelések mindegyikének van igazságtartalma, s nehéz helyzetekben számtalan hívőnek nyújtottak és nyújtanak ma is segítséget. De mindegyikükre jellemző, hogy míg Isten uralmáról és a gonosz valóságára adandó válaszról gondolkodnak, hiányzik belőlük az evangéliumi történet iránti kitartó figyelem. A 21. század elején minden teodiceát kettős próbának kell alávetni: tudnak-e mondani valamit, ha a történelem brutális tényeivel szembesülnek, s megfelelnek-e a megfeszített és feltámadott Jézus Krisztusban megmutatkozó isteni szertetről szóló bibliai tanúságtételnek.

Hasonló hiányérzetet hagynak bennünk a 20. századi teodiceakísérletek is, amelyek közül négyet mutatunk be röviden.

Barth újreformátori kísérlete. Barth megőrizte a kálvini gondviselést szerkezeti elemeit, de kritikusan újragondolta Isten feltétlen szuverenitásának ortodox hangsúlyát: ha minden, ami történik, Isten rendelése, akkor a keresztény hit nem különböztethető meg a sztoikus rezignációtól. Isten gondviselésének három hagyományos megfogalmazását krisztocentrikus és trinitárius perspektívában igyekezett végiggondolni: a *conservatio* (megőrzés) nem a teremtő Isten mindenhatóságának önkényes gyakorlása, hanem az „első ok” mechanikus jelenléte, hanem a mennyei Atyának a teremtettség iránti hűsége. A *concursum* (kíséret) során Isten úgy szegődik teremtményei mellé, hogy meghagyja teremtményi szabadságukat. Isten nem a zsarnok szerepét játssza, a teremtmények pedig nem pusztán bábok a kezében, akkor sem, ha a fazekas és az agyag bibliai képe önmagában ezt sugallja. Végül, a *gubernatio* (kormányzás) során Isten nem kényszerítő erővel, hanem szavával és Lelkével irányít, megadja nekünk azt a szabadságot, hogy szeretetere szeretettel válaszoljunk. Barthenak ezek a kísérletei világosan mutatják, hogy szakítani akart azzal a gondviseléstannal, amely az uralom és a szigorú ellenőrzés logikáján alapul.

De Barth is elköveti a rendszeres teológusok tipikus hibáját azzal, hogy többet akar mondani a gonosz mibenlétéről annál, amit mondhatna. Ezáltal pedig, paradox módon, kevesebbet mond a gonosz elleni harcról, mint amit mondania kellene. A gonosz Barth szerint a „semmisség” idegen hatalma, ami titokzatos módon abból származik, amit Isten *nem akar* a teremtés folyamán. A „semmisség” nem „semmi”, bár Isten nem akarja, megvan a maga félelmetes hatalma, ami Istennel szemben a lehető legkisebb, velünk, teremtményekkel szemben viszont a lehető legnagyobb. Barth számos kritikusa szerint ez a tanítás egyszerűen metafizikai spekuláció: a gonosz valóságát és Isten elleni harcát transzcendens konfliktusként kezeli, s nem világos, hogy nekünk, embereknek lehet-e valami részünk ebben a harcban. Felvetik a kérdést, képes-e arra Barth, hogy tisztázza a gonosszal szembeni keresztény türelem és keresztény ellenállás viszonyát. Bizonyos társadalmi konfliktusokban Barth közismerten aktív szerepet vállalt: Németországban a nácikkal szembeni egyházi ellenállás egyik szervezője volt, s öröksége inspirálta a dél-afrikai fajüldöző kormánnyal szembeni ellenállást is. Baloldali diktatúrákkal szemben viszont türelmet tanúsított, azokat Isten jogos ítéletének tartotta, amivel szemben az egyetlen helyes magatartás az ítélet alázatos tudomásulvétele. Helyénvaló tehát Barth több kritikusanak az a véleménye, hogy Barth politikai aktivitása inkább politikai nézeteiből és nem közvetlenül teológijából származott.

Tiltakozásteodicea. Ez a kísérlet annak vitatásán alapul, hogy Isten egyszerre mindenható és szerető Úr: ragaszkodik a Biblia Istenének szuverén hatalmához, de a radikális gonosszal való szembesülés során megkérdőjelezi Isten teljes jóságát. Jákobra tekint, aki egy egész éjszakán keresztül birkózott Istennel; a perlekedő zsoltárosra, a kérdező Jóbra, és a keresztben szenvedő Jézusra: „...miért hagytál el engem?!”; ők mind arra ösztönzik a szenvedőt, hogy tiltakozzék Isten csendje és passzivitása ellen, s emlékeztesse őt a szövetségben adott ígéreteire akkor is, ha azokat Isten, a szenvedő tapasztalatai szerint, elfelejtette. A szenvedésteli valóság, amibe a hit beleütközik, arra kényszeríti a hitet, hogy „perbe fogja Istent”, azaz „úgy álljon Isten mellé, hogy Isten ellen fordul”. Ez a teodicea nem ígér könnyű válaszokat, de becsületesen felveti azokat a kérdéseket, amelyeket a korábbi kísérletek elgondolhatatlannak tartottak, és arra törekszik, hogy Istenhez akkor is hű maradjon, ha Isten hűsége letűnni látszik.

Folyamatteodicea. Nevét a folyamatfilozófiákkal és a folyamat-metafizikákkal való hasonlósága miatt kapta, az előző kísérlettel szemben úgy igyekszik megoldani Isten mindenhatósága és jósága feszültségének problémáját, hogy ragaszkodik Isten jóságához, de vitatja mindenható hatalmát. Érvéle szerint Isten ereje nem kényszerítő, hanem meggyőző erő, hiszen Isten nem sérti meg a teremtmény szabadságát, nem is teheti, hiszen a sokféle és egyen-egyenként hatalommal bíró létező között nincs kizárólagos hatalma. Következésképpen gyakran a rosszat sem tudja megakadályozni: egy vulkán kitörését, egy kisgyermek felé tartó száguldó autót, egy szervezett tömeggyilkosságot vagy a rákos sejt burjánzását az emberi szervezetben. Közvetett értelemben Isten felelős a rosszért, hiszen olyan világot teremtett, amely egyaránt képes a jóra és a rosszra; közvetlenül Isten mégsem hibáztatható a rosszért, hiszen a jót akarja, és megosztja teremtményei szenvedését egy olyan világban, ahol a szépség és a tragédia szorosan egybe van szőve. A modern teodiceák között a folyamatteodicea látszik a leginkább átfogónak és összefüggőnek, ugyanakkor ez áll a legtávolabb a bibliai tanúságtételtől: idegen tőle mind a semmiből való teremtés gondolata, mind az a perspektíva, hogy Isten egyszer teljes győzelmet fog aratni a gonosz felett.

Személyteremtő teodicea. Hátterében az Augustinus típusú és az Irenaeus típusú teodiceák megkülönböztetése áll: az első szerint a gonosz a bűn következménye, a második szerint pedig a gonosz megtapasztalása annak a növekedésnek a feltétele, amely révén az ember Isten képe szerint szabadabb és érettebb lehet. A növekedés lehetőségével és szabadságával az ember rosszul is élhet, de kétségtelen, hogy érlelődéséhez hozzátartozik a súlyos tapasztalatokból való tanulás és a jó és a rossz közötti valódi választás gyakorlása is. Isten nem bábokra, hanem személyekre vágyik: az embereket nem késszé teremtette, hanem azt várja tőlük, hogy maguk is részt vegyenek abban a folyamatban, amely révén azzá a valakivé válhatnak, akinek Isten látni akarja

őket. A szenvedés személyiséget érlelő szerepét senki nem vonja kétségbe, a kísérlet viszont mint teodicea mégis sok fontos kérdést nyitva hagy. Nem nélkülözi teljesen a szociális dimenziót, mégis leszűkíti azt, hogy a szenvedés elfogadása mellett érvel, s nem beszél annak elutasításáról. Továbbá a gonosz és a szenvedés gyakran elpusztítja áldozatait, s lehetetlenné teszi azt a jóhiszemű értelmezést, hogy az érintett növekedését segítené elő. A személyteremtő teodicea tehát, kreatív vonásai ellenére, könnyen elégtelennek bizonyulhat, ha a *tremendum* tapasztalatával szembesítjük.

A SZENTHÁROMSÁG ISTEN ÉS AZ EMBERI SZENVEDÉS: EGY TEODICEA KÍSÉRLETE

Ha becsületesen szembenézünk azzal a ténnyel, hogy a gonosz hatalma a világban tartós és erős, tudunk-e még felelősen beszélni az isteni gondviselésről? A keresztények akkor felelhetnek igennel erre a kérdésre, ha Isten hatalmáról következetesen az evangéliumi elbeszélés összefüggésében gondolkodnak, melynek középpontjában Jézus szolgálata, kereszthalála és feltámadása áll. Más szavakkal, ha Isten uralmának és a szenvedés valóságának problémáját krisztocentrikusan és a szentháromsági szemlélet logikája szerint közelítik meg.

A szentháromsági szemlélet szerint Isten – mint Atya, Fiú és Szentlélek – differenciált módon kapcsolódik a teremtményekhez, s minden teremtményhez annak saját természetéhez. Ezen a kétszeres differenciáltságon belül beszélhetünk arról, hogy Isten úgy is kapcsolódik a teremtményhez, mint együtt cselekvő és úgy is, mint együtt szenvedő. A Szentháromság értelmezésének szubordinációs (alárendeléselví) és modalista elhajlása igyekezett kikerülni Isten együtt szenvedésének a tényét, azonban éppen ez utóbbiban található választ a problémánkra: a pusztító gonosszal Isten nem pusztít mindenható szavával száll szembe, hanem kockáztató szeretetével, amely megismeri és legyőzi a szenvedést.

Dietrich Bonhoeffer gyakran idézett szavai szerint „a Biblia Isten erőtlenségéhez és szenvedéséhez vezet el minket; csak a szenvedő Isten tud segíteni”. Eredeti értelme szerint ez a mondat nem egyszerűen a szenvedést dicsőíti, hiszen arról az Istenről beszél, akinek győzelmes szeretete segíti el a világot a teljességre. Hasonlóképpen Jürgen Moltmann hangsúlyozta a kapcsolatot a kereszt eseménye és a Szentháromság Isten között. Isten Fia megtapasztalja a szenvedést és a halált, de vele együtt az Atya is átéli a gyászt: a megosztott szenvedés mélységéből pedig a Szentlélek világot átformáló új életet hoz elő. A világ minden szenvedését összefoglalja a Fiú nyomorúsága, az Atya fájdalma és a Lélek vigasztalása, aki a világ megújításának reménységét és munkálását bátorítja. Kritikusai szerint Moltmann közel áll ahhoz, hogy a szenvedést Istenben örökkévalóvá tegye, s így a teodiceát ideológiává torzítsa el. De Moltmann eredeti szándéka éppen a Szentháromság

Isten szenvedésének és a végső isteni győzelemnek az összekapcsolása, amelyen keresztül a teremtett világ éppen Isten örök örömeiben részesülhet.

A döntő tényező tehát az, hogy az isteni gondviselés szentháromsági értelmezésének és a gonosz valóságának egymásra vonatkoztatásakor nem a mindenható Isten *pogány* felfogására tesszük a hangsúlyt, hanem a Jézus szolgálatából, keresztyéből és feltámadásából fakadó szeretet és munka erejére. Isten mindenhatóságának pogány elképzelése triumfalisztikus, és a „kontroll logikáját” követi. (Széles körben találhatunk erre példákat: ilyen az „In God We Trust” felirat a dollárbankjegyeken, a „Gott mit uns” felirat az SS-katona övcsatján vagy a „magyarok Istenére” történő gyakran fenyegető hivatkozás a mi kultúránkban.) Ha ennek az istennek tulajdonít az ember gondviselő erőt, vagy csalódás éri, vagy pedig emberi erőszakkal lesz kénytelen „besegíteni” (s így persze még inkább csalódás éri). A Szentháromság Isten hatalma a szenvedő, megszabadító és megbékítő szeretet hatalma. Erre az Istenre nézve három lépésben gondolhatjuk át a gondviselési tartalmát.

A teremtő és világot fenntartó Isten szeretete nemcsak ott működik, ahol az élet megmarad és virul, hanem ott is, ahol az életet veszélyeztető erők ellenállásra találnak és ítélet alá kerülnek.

A bibliai tanúságtétel szerint Isten, aki a mennyet és a földet alkotta, a legelszántabb harcos az életet fenyegető erők elleni küzdelemben. Az Egyiptomból való szabadulás és a törvényadás története, valamint a próféták megbízása az igazságtalanság és az erőszak feletti ítélet hirdetésére ennek alapvető példái. Azzal, hogy Jézus az Isten országa eljövételét hirdeti, gyógyítja a betegeket, megáldja a szegényeket, közösséget vállal a kizsáoltakkal és megtérésre hívja az embereket, kezdettől fogva konfliktusba kerül azokkal az erőkkel, amelyek meg akarják kötni az életet. Kereszten végződő földi útja nem a vak sorsnak való megadásról szól, hanem Jézusnak az Atya igaz akaratával való szeretetteljes egyetértését fejezi ki, hogy a gonosznak a keserű következmények vállalása árán is ellent kell állni. Szó sincs itt keresztény mazochizmusról. Johann Baptist Metz szavaival élve, a passiótörténet Istennek a gonosszal szembeni szenvedélyes ellenállására való „veszélyes emlékezés”.

A hagyományos teológia gyakran egyoldalúan összekapcsolta a gondviselést a türelemmel. Arra biztatta a kiszolgáltatottakat, hogy fogadják el a sorsukat mint Isten rendelését. Nem mindig segítette a betegeket sem abban, hogy felismerjék, ha a pusztító belenyugvás helyett harcolhattak a betegség ellen. A Szentháromság Isten gondviselése nem táplálhatja a fatalizmust. Az isteni *conservatio* nemcsak a türelmes belenyugváson keresztül, hanem a gonosszal szembeni türelmetlen és bátor ellenállás által is működhet. A keresztény ember nem állhat ellen a gonosznak gonosz eszközökkel, de arra hivatott, hogy jóval győzze le a gonoszt (Róm 12,21).

A megváltó Isten szeretete munkálkodik a teremtmények tapasztalatainak mélységeiben és magasságaiban egyaránt, akkor is, ha a teremtmény gyenge, és akkor is, ha erős.

Annak megvallásával, hogy „*akik Istent szeretik, azoknak minden javukra szolgál*” (Róm 8,28), azt mondjuk ki, hogy Isten hűséges. Legyünk egészségesek vagy betegek, szenvedők vagy a szenvedővel szolidárisak, nem vagyunk egyedül. Isten nemcsak fenntartja az életet a fenyegető veszelmekkel szemben, hanem csatlakozik cselekvő és szenvedő teremtményeihez, így valósul meg az isteni concursus. Isten kész arra, hogy népével, Izraellel együtt gyászoljon, s még „*a holtak hazájában*” is ott van (Zsolt 139,8), ahogyan ezt az *Apostoli hitvallás* is visszhangozza: Krisztus „*alászallt a poklokra*”. Jézust megindítja a sokaság elesettsége (Mt 9,36). A bibliai tanúságtétellel teljes összhangban mondhatjuk, hogy Isten együtt szenvedőként jelen van minden nyomorult helyzetben, legyen az fogolytábor vagy rákosztály. Isten társul szegődik nemcsak a cselekvőhöz, hanem a halállal viaskodóhoz is. Mindez távolról sem természetes: a szenvedő váratlan, meg nem érdemelt ajándékként tapasztalhatja meg. Isten jelenléte méltósága tudatával ajándékozza meg, értéket ad életének, bármennyire is megtépázta azt akár betegség, akár mások gonoszsága.

A szenvedő emberre nemcsak a fizikai fájdalom vagy a szociális elnyomás hat, hanem az értéktelenség és elhagyatottság tudata is. Ha tehát Istennek az áldozatokkal való szolidaritásáról beszélünk, akkor ez nem csupán retorikus vigasztalás, hanem életformáló tény. A földi Jézus életével és érzelmeivel történő azonosulásban a szenvedő legyőzheti a reménytelenség és öngyűlölet érzését, ami akár a természettől, akár a másik embertől kapott sebekből származik. A gonosz gyilkos valóságával szemben Isten szolidaritása mindig ítélet és kegyelem egyaránt: ítélet minden embertelenség és érzéketlenség felett, és kegyelem a nyomorultak számára. Istennek a szenvedőkkel vállalt közössége egyszerre a gondviselőstan próbaköve és a tanítvány-ságra hívó üzenet találó megfogalmazása.

A megszentelő Isten szeretete mindenütt munkálkodik – mint a szél –, hogy felkészítse a teremtettséget Isten uralmának megérkezésére, a remény magvait plántálja szerte-szét; mindent átalakít és megújít.

Ahol új szabadság szakítja szét egyének vagy népek láncait, ahol a szeretet és a szabadság új közösséget formál, ahol remény születik a reménytelenséggel szemben, ahol új élet jelenik meg a halál közepette, ott Isten Lelke munkálkodik. Isten újra meg újra beavatkozik az egyes ember élete és a történelem eseményeibe, de nem akárhogyan: az áldozatos szeretet útján, amely erősebb a halálnál. Krisztus szolgálatának, keresztyének és feltámadásának perspektívájában így működik az isteni gubernatio. 1Kor 13 szerint a Lélek legnagyobb ajándéka a szeretet: csak ez a szeretet képes átformálni a világot.

Végül visszatérünk a fejezet nyitó gondolatához: teológiai reflexiónk a gondviselés és a gonosz titkára végül is „*törtött*” és elégtelen. Nem tudtuk megoldani a gonosz problémáját. Mindez, amit elmondtunk, nem több, mint egy prolegomena egy újragondolt gondviselőstanhoz, amelyet krisztocentrikus alapra helyezünk és a szentháromságtannak megfelelő nyelven mondunk el. Ami viszont bizonyos: a bibliai tanúságtétel sokkal kevésbé foglalkozik a gonosz eredetével kapcsolatos spekulációval, mint hangsúlyozza azt, hogy a gonosz ellenállhatunk, egészen Isten végső győzelmének elérkezéséig. Más szavakkal, a bibliai megközelítés inkább gyakorlati, mint elméleti. A teológia feladata ezen a területen is az, hogy úgy magyarázza a bibliai tanúságtételt, hogy az újra az életet átalakító erővé lehessen. Az újszövetségi hit Isten szeretetének erejében tehát sem nem arrogáns, sem nem spekulatív; amikor megvallja, hogy „*akik Istent szeretik, azoknak minden javukra szolgál*” (Róm 8,28), és hogy „*semmiféle más teremtmény nem választhat el minket az Isten szeretetéről*” (Róm 8,38–39), nem az elefántcsonttoronyba zárkózott teológusok nyelvén beszél, hanem azoknak ad hangot, akik maguk is tudják, mit jelent szenvedni. A gonosz még nem győzött le, mégis, a hit ragaszkodik ahhoz az ígérethez, hogy Isten majd „*letöröl minden könnyet a szemükről, és halál sem lesz többé, sem gyász, sem jajkiáltás, sem fájdalom nem lesz többé*” (Jel 21,4). Amíg Isten országának érvénybe lépése „*egyszer s mindenkorra*” (Róm 6,10) történt Jézus Krisztusban, a hívők tudják, hogy kitartóan figyelniük, imádkozniuk és harcolniuk kell Isten új világáért mindazokkal együtt, akik nyomorúságot szenvednek, és megszabadulásra vágnak.

A „nem lelkészek” mint a gyülekezet alakítói és építői*

A MAI GYÜLEKEZET VIZUÁLIS MEGJELENÉSE

Általánosnak tekinthető az a szemlélet, hogy ha egy gyülekezet sikeréről vagy kudarcáról beszélünk, mindenekelőtt a lelkész munkájára gondolunk. Mintha egy gyülekezet sorsa egyedül csak azon fordulna meg, hogy elég jól végzi-e a lelkész a munkáját. Mintha csupán az egyszemélyes felelősség állna a középpontban, a többi szereplő nem is lenne igazán fontos. Ha ezt a jelenséget közelebbről tanulmányozzuk, azt is megkérdezhetjük, hogy milyen egy mai gyülekezet vizuális megjelenése. Mit mutat meg magából a környezetének egy evangélikus gyülekezet? Mi szembetűnő: a templomi élete az istentiszteletekkel, az odatartozók hétköznapi kapcsolataival vagy az adott társadalmi közösségben játszott szerepe? Hányan szerepelnek a „vizuális megjelenést” szolgáló képen? Egy szűk vezetői kör? Vagy egy szélesebb, nagyobb létszámú, aktív csoport? Esetleg egyetlen személy portréja lenne a kép?

Tágíthatjuk ezt a kérdést tovább is: milyen létszámmal és milyen minőséggel vagyunk jelen a közéletben mint evangélikusok? Miről válunk ismertté, elismertté, esetleg elfogadottá a környezetünk számára? Mennyire vagyunk oly módon jelen, hogy oda is figyeljenek a szavainkra, tetteinkre, és kíváncsiak legyenek a közösségünk értékeire? És merre haladunk? Abba az irányba, ahol egyre inkább csak a lelkészek megszólalása, a „klérus” protestáns, evangélikus változata uralkodik, vagy inkább egy szélesebb értelemben vett közösség reprezentációja felé?

El kell gondolkodnunk ezeken a kérdéseken ma. Felfedezhetjük azt a törekvést, hogy egyházunk mint egy szűkülő és kisebb létszámú közösség szeretné megőrizni a régi idők nagyobb reprezentációját. Ugyanakkor szembe-sülünk azzal, hogy az utóbbi évtizedekben több jelenség nemhogy növelte volna, hanem inkább csökkentette az erőnket, s ennek természetes következménye, hogy hiába törekednénk többre, csak a mai létszámnak és erőnek megfelelően lehetünk jelen reprezentációs helyzetekben a környezetünkben.

Ezek a magyar evangélikusságra vonatkozó általános megállapítások továbbvihetők egy-egy gyülekezeti életterület mai kérdéseire is.

A „NEM LELKÉSZI” GYÜLEKEZETALAKÍTÓK HIÁNYA

Az egyik oldalon talán egyre magabiztosabban mondhatjuk ki, hogy megszűnt (vagy megszűnőben van) a lelkészhiány. Azonnal hozzá is tehetjük azonban, hogy jelentős hiány mutatkozik a nem lelkészi gyülekezetalkakítók és gyülekezetépítők terén. Könnyű megfogalmazni, sőt teljesen, apró részletekig kidolgozni egy egyházi struktúrát a maga polcaival, fokozataival, állványzatával és funkcióival egy bő-séges létszámú civil, nem lelkészi szolgálatvégző kör számára, de roppant nehéz megtalálni a feladatvállaló, arra felkészült és maga előtt perspektívát is látó civil személyeket. Nem kevés gyülekezet küzd ma azzal a feladattal, hogy találjon közszerepet vállaló és a gyülekezet építésén aktívan dolgozó nem lelkészeket, hogy el tudjon rugaszkodni a magányos lelkész körüli passzív gyülekezeti modelltól egy többszereplős modell irányába. De a különböző közegyházi szinteken sem egyszerű a nem lelkészi oldal utánpótlása, mert fogy azoknak a száma, akik a közéleti élettereken ismertté váltak, egyházi területen pedig szolgálatot tudnának és akarnának vállalni. Ennek a folyamatnak vannak olyan jelzései, amelyek rámutatnak egy új hiányterületre az egyházi életünkben: a nem egyházi alkalmazásban álló, de az egyházi szolgálatokban fontos szerepet betöltő, nem lelkészi gyülekezeti tagok hiányára. Más szóval úgy is kifejezhetjük ezt, hogy hiányzanak a társak, a partnerek, a segítők, és ez a hiány egyre kiáltóbbá válik, hiszen növekvő kihívásokkal kell szembenéznünk. A hiányt olyan hétköznapi összefüggésben is tapasztaljuk, mint a feltűnően hosszúra nyúló templomi hirdetések, amelyekben a lelkész egy-egy feladatra aktív segítőt keres. (Talán néhány évtizede ki sem hirdettek ilyen kéréseket, mert szégyen lett volna a gyülekezetre, ha templom körüli munkára, a szeretetvendégségi terem előkészítésére, vagy sütemények készítésére hosszadalmasan kellett volna a gyülekezeti tagokat kérni...) Ehhez hasonlóan oldalakat írunk a gyülekezeti lapban arról, hogy látogatói, beszélgetői, kísérei vagy éppen a templom, az istentisztelet rendjét őrző, előkészítő és rendet teremtő szolgálatra „vállalkozókat” keresünk. Nehezen talál a lelkész segítőt már a gyülekezeti élet leg-hétköznapiabb funkcióihoz is.

A klerikalizálódás erősödő folyamatának talán vannak objektív okai is a magyar evangélikus egyházi (gyülekezeti) múltban, pl. elszokott a gyülekezettől, a rendszerváltás előtt „nem mert” vagy „nem tudott” aktív szerepet vállalni

* Előadás a Deák téri Értelmiségi Műhelyben 2005. március 26-án.

tanár, orvos, ügyvéd vagy alkalmazott. Hiába múlt el 12-13 év, nagyon lassan mozdul el a gyülekezeti élet a nem lelkészek aktivitása felé. Ma rendkívül nagy különbség van a nem lelkészi aktív körrel rendelkező gyülekezet és a tradicionálisan lelkészközpontú közösség életképessége között. Gyülekezeti élet építéséről, alakításáról csak akkor és ott beszélhetünk igazán, ahol növekedő nem lelkészi aktivitás jelenik meg és kínálja fel a gyülekezet tradicionális és kívülálló körének a korszerű, új kapcsolódási lehetőségeket.

BEKAPCSOLÓDÁS A GYÜLEKEZETI KÖZÖSSÉGBE

Világszerte egyre elfogadottabbá válik egy lelkigondozói jellegű és a személyesség atmoszférájára fokozottan építő gyülekezetmodell. Ezt a modellt azonban képtelenség elérni a nem lelkészi aktivitást nélkülöző, hagyományos gyülekezetekkel. Hiszen minden személyes lelkigondozás csak akkor válik eredményessé, ha van közösség, ahova be lehet kapcsolódni. Konfirmáció – serdülők és fiatalok életében egyaránt – csak akkor marad „életre szóló”, ha van hová kötődni az ünnep utáni hétköznapokban. A vasárnapi igehirdetés is lehet minden szempontból kifogástalan, briliáns, ha nincs kötődési pontja a civilülethez, erejét veszti, és nem hat igazán tovább. Ezekben az összefüggésekben pedig nagy szükség van a nem lelkészi és „nem alkalmazotti” (nem egyházi alkalmazásban álló) réteg aktivitására.

Kérdésünk így is továbbgondolható:

– Van-e közösségi élet a lelkészi szolgálathoz kötött alkalmakon kívül is a gyülekezetben? Van-e olyan közösségi alkalom, amely a gyülekezet nem lelkészi tagjainak munkájával valósul meg?

– Létezik-e olyan kommunikáció a lelkész és a nem lelkészi csoport képviselői között, amely mozgósít egy minden kétséget kizáróan segítő, motiváló erőt? Munkálja-e ez a kommunikáció a gyülekezet fejlődését, és rendelkezik-e kölcsönös bizalmi alappal?

– Működik-e élő, bizalmi és felelős segítői kör a gyülekezet tagjai között úgy, hogy azt nem egy központi, lelkész irányította szervezés hozza létre, hanem spontán kapcsolódásokban fejlődött ki, nem lelkészi alapokon? Nem tart-e a lelkész a túlzott szereppel rendelkező nem lelkészi aktivitástól?

– Mozog-e a nem lelkészi gyülekezeti tagok kisebb vagy nagyobb csoportja olyan gyülekezeten kívüli területeken, ahol a gyülekezet önmagán túlmutató szolgálata bontakozik ki?

MIKOR VÁLHATNAK A GYÜLEKEZET ALAKÍTÓIVÁ, ÉPÍTŐIVÉ A „NEM LELKÉSZEK”?

Első feleletünk ez lehet: akkor, ha a gyülekezet elsősorban közösség, ennek a nagyon egyszerű szónak a teljes mélységében. Hans Küng erőteljesen érvel amellet, hogy az

egyház sohasem privatizálható, mert az „egész nép” Istentől kapott elhívása a létalapja. Olyan közösségre kell gondolni, amely számol a nem lelkészi alkotók sokszínűségével, és alkalomról alkalomra, feladatról feladatra épül egymást vállaló, testvéri közösséggé. „Ha az egyház Isten népének tekinti magát, akkor ebből világosan következik, hogy sohasem csupán vallási gondolkodásukban azonosan hangolt emberek szabad egyesülése. Az egyházat valójában mindig és mindenütt a minden ember üdvösségét akaró Isten előzetes szabad kiválasztása és elhívása hozza létre. Nincs egyház Isten szabad kegyelme és szeretete nélkül.”¹ Mai kontextusunkban úgy is megfogalmazhatjuk ezt, hogy a nem lelkészek akkor válnak a közösség építőivé, alakítóivá, ha ezt az Istentől eredő közösségre szóló meghívást élik meg a gyülekezetben. Vagyis ha nem egy intézmény tagjai csupán, hanem egy Isten elhívására épülő közösségé, ahol a kezdetektől igaz, hogy „sokszor az egymással sokszorosán ellenérdekű csoportosulások tudtak egymással egyesülni: zsidók és pogányok, szabadok és rabszolgák, férfiak és nők.”² Ez a befogadó és a másik emberre igényt tartó nyitottság elengedhetetlen feltétel ma is annak érdekében, hogy építkezésről, alakulásról és fejlődésről lehessen szó. Az elszigetelődés vagy a bezárkózás éppúgy árt a gyülekezetépítésnek, mint a túlzott törvényeskedés és a testvérietlen, kemény, kioktató önzés.

Mennyire számolunk annak valóságával, hogy olyan közösség a gyülekezet, ahova Isten határtalan meghívása alapján lehet megérkezni? Az ilyen közösség ugyanis nem tud lemondani arról, hogy sokszemélyes, szolgáló, nem lelkészi aktivitás jellemezze. Éppen a határtalansága miatt. Természetesen nem a közösség önmagában az érték, hanem az a közösség, ahol a gyülekezeti életformában átélhetővé válik a „communio sanctorum”, de nem csupán az ünnepi pillanatokban, hanem a hétköznapok valóságában is. Ha Bonhoeffer megfogalmazására gondolunk, azt kell mondanunk, az a hely és olyan közösség a gyülekezet, ahol a hit válik megélhetővé. Az a cél, hogy „az embereket bevezessük az Isten gyülekezetének hitébe, ahelyett, hogy élményeket akarnánk kipróbálni belőlük, amelyek nem segítenek; ott azonban, ahol a hit a »sanctorum communio«-ban (a szentek közösségében) megtalálható, oda maguktól belépnek.”³ Erre a megállapításra építi fel Christian Möller azt a tételét, hogy a gyülekezeti közösség sohasem erőltethető, és parancsszóra sem valósítható meg. Egyéb közösségektől általában az különbözteti meg, hogy nem abból a világos határállításból él, ami felismerhetővé teszi, ki a barát és ki az ellenség, hanem középpontjában az a Jézus áll, aki szün-

¹ Küng, Hans: *Mi az egyház?* Ford. Tekus Ottó. A fordító kiadása, Győr, 2001. 85. o.

² Uo. 87. o.

³ Bonhoeffer, Dietrich: *Sanctorum Communio*. München, 1986. 192. kk. Idézi: Möller, Christian: „Wenn der Herr nicht das Haus baut...” *Briefe an Kirchenälteste zum Gemeindeaufbau*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1994. Magyar kiadás: „Ha az Úr nem építi a házat...” *Levelek presbitereknek a gyülekezetépítésről*. Ford. dr. Sándor Endre. Lux Kiadó, Budapest, 2003. (Nemzetközi teológiai könyvsorozat 57.) 40–44. o.

telenül és mindenkit hív. (Jn 6,68–69) Ő nemcsak az egymás iránti szeretetet parancsolta meg, hanem az ellenség szeretetét is (Mt 5,44). Ezzel a keresztény szeretetnek olyan hatalmas sugarat ad, hogy megvalósulásához egy zárt közösség nem elegendő...⁴ Elgondolkodtató az a két itt idézett bonhoefferi mondat is, hogy „aki nem tud egyedül lenni, óvakodjon a közösségtől” és „aki nincs közösségben, óvakodjon az egyedülléttől.” A keresztény közösség a gyülekezetben nem a menekülés céljából jött létre.⁵

Ezt a személyes életek megújulására segítő közösséget nem újonnan kell létrehozni. Ez létezik, csak újra rá kell találnunk a gyülekezetekben. Napjainkban talán éppen azon az úton, hogy a nem lelkészi missziói lendület növekedjen. Mindenki a saját élettörténete és egyéni ajándéka alapján válik képessé arra, hogy kilépjen a bezártságából, bátorságot nyerjen, és ne egy beszűkült, zárt közösségű gyülekezetbe húzódjon vissza. Mert nem befelé forduló egyházban, és nem önmagával exkluzív módon foglalkozó gyülekezetben gondolkodunk, hanem a meghívás szélességére építő, a távoliakra szóval és étellel egyaránt hatni tudó, életerős közösségben, vagyis befogadó gyülekezetmodellben.

ÜTKÖZÉSEK ÉS EGYMÁSRA TALÁLÁSOK A MAI GYÜLEKEZETEKBE

Nem könnyű áttekinteni az utolsó másfél évtized változásait a témánkkal kapcsolatban. Ha lelkészi oldalról közelítünk, akkor kétféle véleménnyel találkozunk leggyakrabban. Egyik arról panaszkodik, hogy alig sikerül valakit aktivizálni a gyülekezetben mint nem lelkészi segítőt, mert mindenki inkább elvár, elfogad, csak ne kelljen megszólalnia vagy aktívan közreműködni. A másik vélemény pedig a panasz: annyira elhatalmasodott a nem lelkészi aktivitás a gyülekezetben, hogy lelkészi irányítás, lelkészi döntés vagy lelkészi tekintély már szinte nem is létezik.

A nem lelkészek részéről is érkezik jelzés arról, hogy mit enged, vagy nem enged meg a lelkész, hogy mennyire veszi komolyan a világiak értékét és mekkora teret ad cselekvésüknek a gyülekezetben. A mindenkinél mindent jobban tudó, illetve a kisebbrendűségi komplexussal küzdő, bizonytalankodó lelkész jelenti a két végletet a nem lelkészi aktív szerepre vállalkozó gyülekezeti tagok vélekedésében. Talán átöröklődött az a mentalitás is, ami az elmúlt évtizedek idején honosodott meg, és úgy tekint a lelkészre, mintha diplomája nem is lenne egyenértékű más diplomával, következésképpen nem is kell olyan komolyan

⁴ Bonhoeffer, Dietrich: *Gemeinsames Leben*. München, 1987. (DBW 5.) 65. kk. Idézi: Möller, Christian: „Wenn der Herr nicht das Haus baut...” *Briefe an Kirchenälteste zum Gemeindeaufbau*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1994. Magyar kiadás: „Ha az Úr nem építi a házat...” *Levelek presbitereknek a gyülekezetépítésről*. Ford. dr. Sándor Endre. Lux Kiadó, Budapest, 2003. (Nemzetközi teológiai könyvsorozat 57.) 40–44. o.

⁵ Uo.

venni magát a személyt, sőt a tisztséget sem. Ilyen alaphelyzetekből indulnak el és növekszenek a súrlódások a gyülekezetekben. Az ütközési pontok általában a vezetés, irányítás és a döntéshozatal területén alakulnak ki. A szerepek tisztázása sok esetben nem történik meg, egymás szerepének megszerzése vagy a felcserélés maga gerjeszt konfliktusokat. Nehéz elfogadható jelenségnek tekinteni azt a törekvést, ahogyan ma igen gyakran a világiak, a nem lelkészek lelkésszé szeretnének válni, de legalább lelkészi jellegű tevékenységet végezni. Ezzel a folyamattal egy bizonyos klerikalizálódás következik be, azaz „elposodnak” a nem lelkészi aktív gyülekezeti tagok, és lényegében elveszíti az egyház a civil vezetői utánpótlását és nélkülözhetetlen, értelmiségi tagjait. És ez nem csupán gyülekezeti szinten jelentkezik, hanem más egyházszervezeti „magaslatokon” is. Erre a bonyolult helyzetre utal Tomka Ferenc a Vigiliában megjelent tanulmányában, azokat a lelképásztori teendőket vizsgálva, amelyeket a világiak is gyakorolnak, gyakorolhatnak. „Az utóbbi évek lelképásztorokodás-tana – azzal a kérdéssel kapcsolatban is, hogy mi a világiak helye az egyházban – sok olyan szempontot vetett fel, amelyek a világiak konkrét lelkipásztori teendőire, vagy éppen ezek akadályozottságára utalnak. Ilyen címszavak szerepeltek, mint:

- világiak társfelelőssége,
- önállósága,
- együttműködés,
- részesedés,
- kollegiális-társas vezetés stb.

E témák nem kevés kérdést, vitát, feszültséget váltottak ki. A világi lelképásztori munkatársak e témában elhangzott nyilatkozatai nem kis részben bizonytalanságról tanúskodnak. Úgy érzik, hogy maga a papság vagy egyházi vezetőség nem eléggé akarja, tudja végrehajtani mindazt, amit például a Zsinat vagy az egyházi előírások a világiak jogairól, egyházban, lelképásztorokodásban elfoglalt helyéről mondanak.”⁶

Az a bizonytalanság, ami a katolikus egyházi helyzet-elemzésben szerepel, azt gondolom, általános jelenségként is értelmezhető, evangélikus vonalon is, a gyülekezeti munkatársak, a presbiterek vagy egyes munkaágak vagy funkciók nem lelkészi végzői, betöltői között. Az egyetemes papság elvének egészséges érvényesülése ma sok területen egyáltalán nem érezhető. Visszaszorult vagy csökkent a létszáma azoknak a gyülekezeti tagoknak vagy önkéntes munkavégzőknek, akik bibliaköröket vezetnek, vagy családi, esetleg egy-egy utcára kiterjedő kis sejtyszerű közösségeket gondoznak. Az ébredés éveit, az órállói köröket nem sírhatjuk vissza, a nosztalgizálás nem segít rajtunk. Ugyanolyan eszközökkel nem lehet ma fejlődést elérni, mint évtizedekkel ezelőtt, de az biztos, hogy egy komolyabb nem lelkészi, laikus áttörés nélkül nem lehet

⁶ Tomka Ferenc: A laikusok szerepe az egyházban. *Vigilia*, 2003/2. 112. o.

megújuló gyülekezetekről beszélni a jövőben. A kérdéseink itt így is aktualizálódhatnak:

– Kap-e motivációt az egyházi fenntartású iskolába járó fiatal az aktív egyházi közéletiségre?

– A konfirmációi oktatás és gyakorlat eljut-e odáig, hogy gyülekezeti jövőt, felelősséget és „álmokat” lássanak maguk előtt a fiatalok, hogy szerepet keressenek és találjanak önmaguk számára a gyülekezetben?

– Van-e tudatos és átgondolt, utánpótlást érintő terve, programja és iránya az alkalmainknak? (A különböző generációk más nyelvet használnak, más zenét énekelnek, hallgatnak; az egymással való kapcsolatépítésnek mások a formai és tartalmi jellemzői ma. Megfelelő teret kapnak-e a különböző generációk a gyülekezeti alkalmakon?)

– Miért szűk azoknak a közéleti szereplőknek a listája, névsora, akik az egyházban is aktívak, és akik fontos feladatokra a saját szakterületükkel, ismereteikkel is hajlandók bekapcsolódni?

– Mi az oka annak a kitapintható elkülönülésnek, ami a lelkészi munkavégzés területén érzékelhető? Miért marad a gyülekezeti lelkész egymagában, vagy jobb esetben miért a lelkésztársaival folytat inkább számottevő dialógust, mint a környezetében élő, érintett, érdeklődő, aktivizálható, megfelelő lelkületű és szellemi színvonalú (nem lelkész) hívekkel?

Ezekre a kérdésekre azért is kell keresnünk a feleletet, mert a gyülekezet építésére, illetve magára a gyülekezeti missziói lendületre csak akkor gondolhatunk komolyan, ha vannak olyan nem lelkészek a lelkész körül, akik ezt a maguk természetes és spontán módszerével végzik és vállalják. E nélkül a minden korosztályra kiterjedő „hátszág” nélkül a gyülekezeti élet csak vegetál, leépül, szűkül. A megújulásban sohasem a tradicionális vagy a már sokszor és sokféleképpen kipróbált, régi módszerek segítenek, hanem a váratlan, a meghökkentő, a figyelmet felkeltő és az odaszánást elindító, új megmozdulások; sokszor egészen új gyülekezeti tagok szolgáltatán keresztül. A megújuláshoz szükség van egy a mainál rugalmasabb, színvonalasabb és átgondoltabb gyülekezetépítési elméletre és gyakorlatra. Ez nem valósítható meg igényes prédikálás, színvonalas alkalmak és átgondolt tervezés nélkül egyetlen gyülekezetben sem. Csak megfelelő tartalomhoz (minőséghez) lehet hozzákapcsolni a látogató, hívogató és a kívülállókhoz is odaforduló szolgálatot. Ehhez azt is látnunk kell, hogy „nem a paphiány, hanem a hívóhiány az égető gond.”⁷ – ahogyan azt már fentebb is megfogalmaztuk. Nem a lelkészek száma a legdöntőbb kérdés, hanem a gyülekezetekben megvalósuló aktivitás mértéke. Elmúlt az az idő, amikor a gyülekezet úgy működött, hogy a lelkész dolgozott, szervezte az életet, a világiak pedig mintegy a nézőtéren foglaltak helyet.

⁷ Blanckenstein Miklós: A hit kisugárzása társadalomformáló erő. *Magyar Nemzet*, 1999. október 7. 5. o.

A rendszerváltás 10. évében született Blanckenstein Miklós írása, amelyből már fent is idéztünk. „A német minta, hogy a plébánián (lelkészi hivatalban) fizetett civil alkalmazottak serege dolgozzon, nálunk nem valósítható meg; ám nem is ez a lényeg: ahol ugyanis pap és az önkéntes világiak alkotó közösségben dolgoznak együtt – márpedig ez a jövő útja –, ott megoszlanak a feladatok is, és a plébánia (gyülekezet) meghívó erővel is bír.”⁸ Ezeknek a gondolatoknak a nyomán feltámad a kérdés, vajon nem intézményesültek-e egyházunkban olyan szolgálatok, tevékenységek, amelyek ezáltal elveszítik erejüket és vonzásukat. Nem hiányzik-e az önkéntesség és a spontaneitás? A túlszervezett és a fizetett alkalmazottak által megvalósított programok nem válnak egykönnyen hitlémmenné a gyülekezet hétköznapjaiban... A gazdasági, pénzügyi alapokra helyezett gyülekezeti vagy egyházi élet olyan lesz, mint egy „vállalat”. A megélhetés forrásává válik, ahelyett, hogy keresztény gyülekezet maradna, azaz másokért élő, spontán, odaadó, tehervállaló közösség. Ez a negatív átalakulás reális veszély egyházunkban akkor, ha nem a nagyságrendünk szerinti és életerőnkhez illő, ahhoz alkalmazkodó struktúrákban próbálunk meg fejlődni.

Jellemzőek az olyan ütközések is, amelyek mögött elhallgatott vagy fel nem dolgozott feszültségek húzódnak meg és teszik nehezzé a nem lelkészi és a lelkészi szolgálattevők viszonyát. Nem a vádaskodás vagy az egymásra mutogatás a megoldás. Nem is az, hogy egyforma nézet köré összegyűlt, elkülönült csoportok egymást kárhoytassák. Szükséges lenne eljutnunk a közös cselekvés megvalósulásához. Megszívlelhető Tomka Ferenc tanácsa, aki a világiak és a lelkészek kapcsolatát és közös szolgálatát kutatja, és a járható utat abban jelöli meg, hogy „térjünk vissza minden cselekvés alapjához. *Agere sequitur esse*, állítja a közismert skolasztikus tétel: a cselekvés a létből fakad (annak következménye). Az egyház minden cselekvésének, tevékenységének alapja és gyökere a Jézussal, a Szentháromsággal egyesült volta. S amint ez áll az egész egyházra, érvényes minden kis csoportra, sőt minden egyes papi vagy világi lekipásztorra, minden keresztényre.”⁹ Vagyis csak akkor áll helyre egyházi, gyülekezeti közösségünk, csak akkor van elmozdulás vagy megújulás, ha a „közösség lelkisége” képes megújulni.

Az egyházzal, benne a gyülekezetről végül annak a kérdésnek a fényében is el kell gondolkodnunk, hogy presztízsnövekedés vagy presztízsvesztés jellemző-e rá ma. Nem statisztikára gondolok csupán – bár az sem elhanyagolható hanem inkább azt kérdezem, mennyire tekint a társadalom, a körülöttünk élő emberek a keresztény életformát segítő és pozitív értéknek ma. Ez az a terület, ahol a nem lelkészek lelkészekért viselt felelőssége, a civil kontroll egészséges gyakorlása ugyanúgy fon-

⁸ Uo.

⁹ Tomka 2003, 113. o.

tos, mint a lelkészek becsületes szolgálatvállalása és szakmai helytállása a rábízott emberekért. A közelmúltban olvastam egy kívülről érkezett kritikát, egy megjegyzést a történelmi egyházak presztízsvesztéséről, aminek okaként átpolitizáltságukat, a szociális misszió gyengeségét és a népegyházzal kapcsolatos nem megfelelő hozzáállást jelölte meg a cikk. A véleménynek, ha éles is, van igazságalapja. A kritikus írás a megoldáskeresést így öszszegzi: „Ha a hazai történelmi egyházak belátják, hogy minden valódi szellemi érték és tiszta emberi hit válsága egyben a vallás válsága is, akkor nem ellenséget, hanem e világi ügyekben szövetségest látnak mindazokban, akiknek idegen a konzumidióta világrend.”¹⁰

Ez a vélemény is megerősíti a sürgetést, hogy meg kell találnunk a nem lelkészek és lelkészek közös szolgálatának újszerű formáit, mert így nagyobb eséllyel tudunk szembenézni azzal a változatos kihívási helyzettel, amely érzékelhetően körülvesz bennünket. Mennyivel hitelesebben szólalhatnánk meg a legnehezebb politikai, etikai vagy környezet- és egészségvédelmi kérdésekben, ha egy komoly és elismert nem lelkészi szakértői kör tudományosan is megalapozott véleménye segítené az egyház hivatalos megszólalóinak hangját! A közös nyelvre, együttes munkavégzésre és a világ előtti közös megszólalásra pedig csak bizalmi légkörben válik képessé a nem lelkészi és a lelkészi réteg. Ha valamire, a bizalmi légkör megteremtésére sürgető szükség van. Mert abban nem a hierarchia dominál, hanem valóban a *ministerium*, a másokért vállalt felelősségteljes küldetés. Jörg Zink gondolatai hasonlóan sürgetőek: „Gondunk immár nem az, hogy mindaz, amit hiszünk, beleillik-e a mai világba, hanem az, hogy kapcsolatba tudunk-e még lépni azzal az igazsággal, amely nem a mai világ egyik vagy másik területéről származik. Gondunk nem az, hogy a keresztény igazság – a mai világ fényében szemlélve – jól mutat-e még, hanem hogy érzékeljük-e még egyáltalán a belőle áradó fényt. Nem az általános, szétfolyó kereszténységet keressük, hanem a megismerhető, tömör kereszténységet, de nem pusztán bensőségességre van szükségünk, hanem olyan bensőségességre, amely kilép a külvilágba, és megvan az ereje ahhoz, hogy átalakítsa a keresztények környezetét, és nem csupán azt.”¹¹

A ma oly sokat emlegetett hitelesség világiak és a lelkészek összefogása nélkül nem érhető el. A lelkészi hiteles-

ségnek is része az őt körülvevő világiak jelenléte és aktivitása. Nem a „fizetett alkalmazottak” számának növekedése, vagy a „megélhetési” egyháztagság és lelkészség vezet egy megújuló és a következő generáció számára is vonzó gyülekezet- és egyházmodell felé, hanem a benne élő odaadása és minden számítástól mentes, természetes és közös szolgálata.

Témánk felelős átgondolása talán segítené akkor, amikor a nem lelkészek kemény szavai sértik meg a lelkészeket, vagy a lelkészek magatartása bántja a gyülekezet felelős és hűséges tagjait. Kölcsönös tisztelet és őszinte egymásra figyelés nélkül szenvednek a közösségeink. A csendes imádsággal megalapozott, tapintattal és felelősséggel folytatott kommunikáció elengedhetetlen feltétele a gyógyulásnak. A közös nyelvet pedig minden időben újra meg kell tanulni, nem lehet megörökölni az előtünk élt nemzedékektől. A kölcsönös tisztelet, az egymásra figyelés, az egymásért mondott imádság és a felelős kommunikáció tanulása minden nemzedék saját feladata. Ma sem hanyagolhatjuk el.

FELHASZNÁLT ÉS AJÁNLOTT IRODALOM

- A katolikus egyház katekizmus*. Szent István Társulat, Budapest, 1996. 316. kk.
- Blanckenstein Miklós: A hit kisugárzása társadalomformáló erő. az egyházi modellekről és a tömegrendezvényekről. *Magyar Nemzet*, 1999. október 7. 5. o.
- Gánóczy Sándor: Lehetséges-e a „rendszerváltás” a katolikus egyházban? Vagy inkább „megújulás”? *Ökumené*, 48. évf. 2002/3. 11–21. o.
- Gassmann, Günther: Grundelemente lutherischer Identität als verpflichtendes Band weltweiter lutherischer Gemeinschaft. In: *Lutherische Kirche in der Welt*. Jahrbuch MLB 2003. 23–35. o.
- Hegyi Gyula: Az egyház presztízsről. *Magyar Hírlap*, 2003. március 1. 11. o.
- Kis János: Egyház, állam, társadalom. *Világosság*, 2001/6. 58. kk.
- Küng, Hans: *Mi az egyház?* Ford. Tekus Ottó. A fordító kiadása, Győr, 2001.
- Mártonffy Marcell: Az egyház önértelmezése a szekularizált társadalomban. *Világosság*, 2001/6. 67. kk.
- Möller, Christian: „Ha az Úr nem építi a házat...” *Levelek presbitereknek a gyülekezetépítésről*. Lux Kiadó, Budapest, 2003. (Nemzetközi teológiai könyvsorozat 57.)
- Orosz András Lóránt: Kánonjogi szempontok. A világiak szerepe az egyház lelképásztori tevékenységében. *Vigília*, 2003/2. 106–111. o.
- Szabó Lajos (szerk.): *Civil kontroll vagy társszolgálat?* Teológiai Irodalmi Egyesület, Budapest, 2000. (Gyülekezetpedagógiai füzetek 1.)
- Tomka Ferenc: A laikusok szerepe az egyházban. *Vigília*, 2003/2. 112–116. o.
- Zink, Jörg: *Istennel élni. Mindig a kereszténység kezdetén vagyunk, nem a végén*. Kálvin Kiadó, Budapest, 2002.

¹⁰ Hegyi Gyula: Az egyházak presztízsről. *Magyar Hírlap*, 2003. márc. 1. 11. o.

¹¹ Zink, Jörg: *Istennel élni. Mindig a kereszténység kezdetén vagyunk, nem a végén*. Kálvin Kiadó, Budapest, 2002. 5. o.

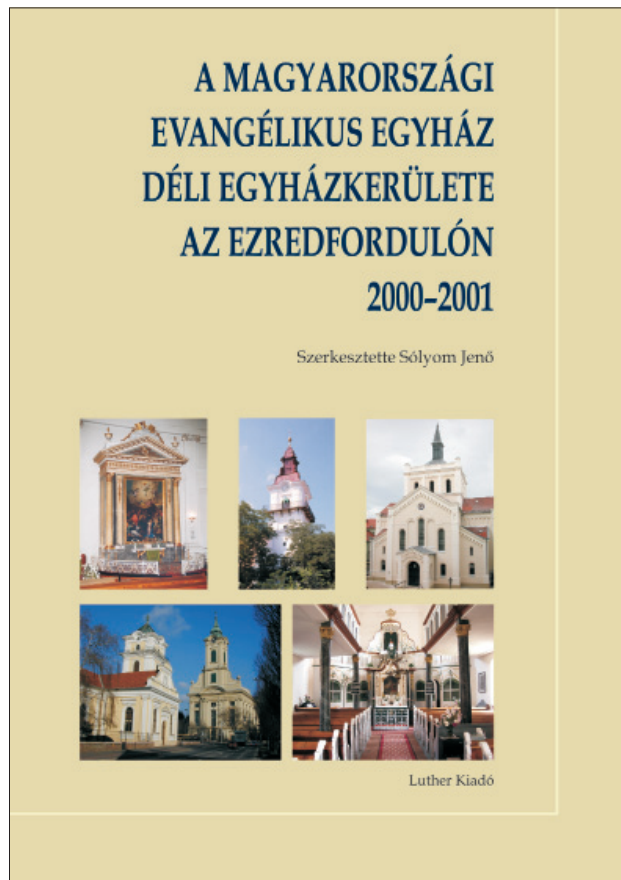
A Magyarországi Evangélikus Egyház déli kerülete az ezredfordulón

„Ennek a kötetnek a gondolata a 2000. és 2001. év fordulóján támadt bennem. Úgy gondoltam, hogy az ezredforduló jó alkalmat kínál arra, hogy számot adjunk múltunkról, s egyben előre tekintünk a következő évekre. Ezért az egyházmegyék elnökségének és az egyházkerület közgyűlésének – a kezdeményezést támogató – egyetértésével 2001 tavaszán levéllel fordultam minden egyházközség elnökségéhez...”

A szerkesztő, Sólyom Jenő a kötet előszavában ezekkel a sorokkal indítja a könyv megszületésének a történetét. A kért feladat egy átfogó, néhány oldalon megfogalmazott gyülekezettörténet, a mai helyzet bemutatása, illetve a jövőre való kitekintés volt. A 64 gyülekezeti beszámoló előtt egy részletes történeti áttekintés segít eligazodni a Déli Evangélikus Egyházkerület, ill. jogelődje, a Bányai Evangélikus Egyházkerület több mint 300 éves történetében, Sólyom Jenő tollából, majd a kerület püspöke, Harmati Béla ad kimerítő helyzetelemzést. A sort Sólyom Jenő a kerületi felügyelői iktatáson elmondott beszéde zárja, mely pontosan kijelöli az előttünk álló időszak prioritásait.

KÖRKÉP 64 TÉTELBEN

A gyülekezeti beszámolók a maguk sokszínűségében lenyomatai a közös múltnak. Izgalmas olvasmány mind-egyik gyülekezetnek a története. A nagy múltúak komoly tradíciót őriznek, a fiatalabbak a pionír romantikára emlékezhetnek. Öt egyházmegye sok-sok különbség ellenére a hitbéli egység példája. Micsoda hagyománybeli és nyelvi különbözőség van a Pesti Egyházmegye és Békés vagy Tolna-Baranya között! A városi gyülekezetek problémái mind a mai napig egészen mások, mint a vidéki kis gyülekezetek vagy a kitelepítések miatt elnéptelenedett falvak gondjai. A Viharsarokból jött írások a máig ható valamikori társadalmi feszültségek meglétét jelzik. Az írások jó látletét adják az egyház társadalmi beágyazottságának is. Jelen vagyunk gyülekezeteinkkel, jelen vagyunk egyre gyarapodó számú intézményeinkkel is. A településen megjelenő evangélikus óvoda, iskola, gimnázium, szeretetintézmény mind-mind árnyalják az egyházunkról kialakított képet. Talán fel sem tudjuk mérni, milyen kisugárzása lehet egy hitelesen felvállalt szolgálati ágának. Üdítő vonulata a könyvnek, ahol a hagyományosan meglévő szolgálati ágak mellett az új kor új kihívásainak is megfelelő munkaágak

bemutatása is megtörténik. Tanulnunk kell a korszerű egyházas megjelenést is (napköztiotthon, hajléktalanellátás, nővérszolgálat stb.).

Alföldi városban szolgáló lelkészársunk beszámolójából: „2000-ben felépült a gyülekezet új, művelődési célokat is szolgáló épülete. (...) A város központjában álló evangélikus templom, lelkészlakás és óvoda mellé újabb egyházi ingatlan került. A Találkozások Házában az énekkari próbák, a cserkészek, a több korosztályban folyó ifjúsági munka, óvodai rendezvények, konferenciák és hangversenyek kapnak helyet. 2000 karácsonyára 40 perces film készült a gyülekezetéről, és évről évre több riporter, újságíró és szociológus keresi fel a lelkészi hivatalt. Ez a közösség: téma.”

Másik, szintén városi kollégánk írja: „A gyülekezet – emberi értelemben véve – jövőjét az intézményekben látják a felelősök. Óvoda és iskola: a mostani óvodások és iskolások reménység szerint a jövő keresztényei lesznek. Éppen ezért nagyon fontos, hogy fel kell karolni az intézményeinket. A

humán erőforrás azt jelenti, hogy jól képzett, hívő pedagógusokra van szükség. Az országos egyház oktatási osztályának segítségére hívő pedagógusok és megfelelő igazgatók vonatkozásában nagy szükség van. Gyülekezetünk jövőjének egyik meghatározó dimenziója az intézményekben rejlik.”

Nem lehet elmenni szó nélkül a hallatlan különbözőségek mellett. Végig kell gondolni, hogy jól működő, anyagi-lelki értelemben prosperáló gyülekezetek mellett vannak olyanok is, ahol a mindennapi megélhetés is óriási kihívás. Elnéptelenedő kis gyülekezetben élő kollégánk sorai elgondolkodásra kell, hogy készítsenek: „...tisztelettel és szeretettel kérem egyházunk magasabb szintű illetékes vezetőit, amennyiben lehetséges, próbálják végiggondolni azoknak az elnéptelenedő vagy kihaló gyülekezeteknek a helyzetét, akik már ma is létfenntartási gondokkal küszködnek, és saját tulajdonú ingatlanuk fenntartási terhe (kötelező álagmegóvása, biztosítása) vagy temetőik esetében működtetési gondja meghaladja a helyi közösség erejét, olyannyira, hogy akinek feladata, hivatása lenne a közösség belső

építése, a hit erősítése és ébresztése, azoknak erre már nem marad ereje, és a hitélet ellehetetlenül.”

Másik kollégánk ezt írja: „Sorsukat elfogadták, csak templomukért aggódnak: mi lesz veled, ha ők már nem lesznek. Ma még elvégzik a szükséges apróbb javításokat, évente meszelnek, de hosszú távú terveik nincsenek.”

JÖVŐKÉP

Összességében ez a legsoványabb szelete a könyvnek. A dicső múlt, a sok nehézséggel tarkított jelen mellett alig merünk merészet álmodni. Miért van az, hogy amikor a jövőre gondolunk, oly sok közhelyes gondolat jön elő? Természetes, hogy Isten kezében vagyunk, hogy Isten kegyelmében reménykedünk. Sok gyülekezet beszámolójából hiányolom a konkrét elgondolást, a reálisan számoló terveket. Vigyázzunk! Céltalan hajósnak nem kedvez a szél.

Köszönet Súlyom Jenőnek a megálmodott és megvalósított könyvéért!

.....
„Krisztusban mindnyájan életre kelnek” (1Kor 15,22)

Andorka Eszter emlékére

„Arra jöttem én a világra, hogy megtanuljak érezni, hinni, elviselni, megérteni, elfogadni mások hitét, érzelmét, másságát. Arra jöttem én e világra, hogy vállaljam mindig önmagammat.”

BEVEZETÉS

Az alábbi sorokban többen szólalnak meg: Andorka Eszter (Esztus) barátai és kollégái mesélnek a különböző területeken együtt végzett munkáról. Beszámolóikból kirajzolódik az a térkép, amelyen láthatóvá válnak Esztus – rövidségét hihetetlen gazdagságával meghazudtoló – életének és munkájának helyszínei. A sokféle hangból talán átsugárzik valamennyi abból a lendületes, életvidám hitből és szeretetből is, amellyel Esztus a világ felé fordult.

A MEVISZ

A Magyarországi Evangélikus Ifjúsági Szövetség (Mevisz) a politikai rendszerváltás sodró hónapjaiban megalakult felekezeti egyesületek egyikeként jött létre. A 131 alapító tag – közöttük Esztus – sok irányból és sokféle úton érkezett meg 1988. december 17-én a Deák téri templomba. A gyülekezeti ifjúsági csoportok közötti kapcsolatfelvételt

korlátozó pártállami falakon először a fóti kántorképző tanfolyamok, majd a gyenesdiási ifjúsági konferenciák résztvevői törhettek át. És nem akarták ezt 18 éves korukban abbahagyni: 1986-tól féléves táborokban és találkozókra folytatták az együtt gondolkodást egyházuk jövőjének formálásáról. Sokan idegenkedtek az intézményesüléstől. A többség mégis úgy látta, hogy szükség van az évtizedekig tartó rombolás után megmaradt erőket szervezett összefogására az újat-újrakezdés érdekében. Így már az első legális szenior táborban (Balatonszárszó, 1988) elemi erővel fogalmazódott meg a Mevisz megalapításának a gondolata. Ekkor találkozhattam először Esztussal. Októbertől ő is bekapcsolódott az előkészítő bizottság működésébe, az alakuló ülés házigazdája és elnökségi jelölt is volt.

A Mevisz kezdettől az ifjúsági misszió területein létrehozott szakcsoportjaiban volt igazán aktív. Esztus kezdetben a környezetvédelem kérdéseivel foglalkozott, illetve külkapcsolatokkal is, mint pl. az „Európa 93” budapesti találkozó szervezésével. 1994-től tagja volt az elnökségnek, utóbb a titkári tisztségét töltötte be.

A legtöbb fiatal megmozgató munkaággá a „Bárka” (diakóniai, szeretetszolgálatot végző) szakcsoport vált. Kisebb akciók után kerültünk kapcsolatba a MEOSZ (Mozgássérültek Egyesületeinek Országos Szövetsége) elnökségével. Az ő javaslatukra szerveztük meg 1989 nyarán az első mozgássérültekkel közös tábor Borgátán (Vas megye). 1990-ben már két hasonló alkalmat tarthattunk a helyi gyülekezet erőfeszítésével az erre célra átalakított kemenesmihályfai (Vas megye) parókiaán. Ezek egyikén vett először részt Esztus is. A vak, gyengén látó gyermekekkel közös táborozás is ezen a nyáron kezdődött – természetesen szintén Esztus részvételével. Három évvel később indult el a Bóbita – az értelmi fogyatékos gyermekek táboroztatása.

Esztus nagy lelkesedéssel vetette bele magát a tábori életbe. Az 1992-es mozgássérülttáborba integráltunk először nevelőotthonos fiút, ami nagy merészségnek bizonyult, de mindenki számára tanulságos volt. A táborok során adott témákat, fogalmakat jártunk körbe irodalmi és zenei művek alapján beszélgetésekkel, játékokkal, áhítatokkal. Az egyik tábor záróáhítatán arról volt szó, hogy ki miért született, miért van ezen a Földön. Esztus azt írta: „Arra jöttem én a világra, hogy megtanuljak érezni, hinni, elviselni, megérteni, elfogadni mások hitét, érzelmét, máságát. Arra jöttem én e világra, hogy vállaljam mindig önmagamam.” A táborok szervezéséhez mindig rengeteg ötlettel, új kezdeményezéssel járult hozzá. 2002 nyarán Kemenesmihályfán saját bevallása szerint: „nagyon nehéz, sűrű, de jó” táborot vezetett.

Nehéz röviden összefoglalni azokat az élményeket, amelyek minket – közöttünk Esztust is – megragadva máig abba hagyhatatlanná tették ezt a munkát. Fogyatékos és elárvult embertársaink önhibájukon kívül kerültek a társadalom perifériájára – mérlegelés nélkül tudhattuk, hogy itt a helyünk. A táborokban ugyanakkor hamar nyilvánvalóvá vált, hogy némi erőfeszítéssel és sok szeretettel ugyanúgy lehetséges (lenne) számukra is a boldog emberi élet. Ezért is fájó látni szociális otthonokba kényszerülő, munka és elfoglaltság nélkül tengődő, felnövekvő fogyatékos barátaink sorsát.

Gyakran volt kétséges számunkra, szabad-e nyolc-tíz napra kiragadnunk őket megszokott közegükből? Felmérhető-e annak súlya, hogy sokan közülük táborvégtől a következő nyári táborkezdetig csak a napokat számolva élnek (túl)? De a néhány együtt töltött nap intenzitása, a mindent – beszélgetést, kirándulást, éneklést, lelki útravalót – hónapokra „begyűjteni” akaró izzás elsodorja a kétkedés lehetőségét. És közvetve talán valóban segíteni is tudunk velük, általuk sok ezer, hasonlóan elszigeteltségre kárhoztatott társuknak is. Minden nyáron, szerte az országban vonszolják a Mevisz-bárkások barátaik tolszékkeit lépcsőkön, járdaszegélyeken, strandokon és múzeumokban, boltokban és templomokban. Segítenek „provo-

kálni” a közönséget: lássatok már meg bennünket is az EU-csatlakozás kapujában!

Esztus több konkrét projektnek volt megfogalmazója és fontos mozgatórugója. Az *Akadálymentesítési projekt* keretében a pályázaton nyert pénzzel a budapesti templomok mozgássérültek általi megközelíthetősége kerül felmérésre. Ez a munka jelenleg is folyamatban van. A *mozgássérült passió* megvalósításához is pályázaton nyert pénzt a Mevisz. A passió bemutatója idén húsvétkor lesz Nógrád megyében. Egy régebbi terv újjáélesztése a *Bárka-ház* megvalósítása, „amelyben mozgássérült és nem mozgássérült emberek együtt élnek. A mozgássérültek így megkapják az életük folytatásához szükséges rendszeres segítséget, s a közös otthon lehetőséget teremt arra is, hogy maguk választotta, családi jellegű közösségben, a sérültségük függvényében elérhető legnagyobb önállóságban éljenek. Ugyanakkor a segítők is egyfajta, családnál kiterjedtebb, de hasonló melegségű közösségben vehetnek részt a Bárka-házban élve.”

NEVELŐOTTHONOS MUNKA

A Mevisz Bárka nevelőotthonos munkájának gyökerei 1989 őszére nyúlnak vissza, amikor megismerkedtünk egy, a vidékről a fővárosba kerülő állami gondozott, elsősorban roma származású fiatalokat patronáló evangélikus asszonnyal. A fiúk révén, a déli pályaudvari hajléktalanok sorsát követve vettünk részt az emlékezetes Blaha Lujza téri akcióban. Az ennek nyomán létrejött egyik szálló (X. ker., Bánya u.) vezetését kapta feladatul a Bárka. Sok mély emberi nyomorúságot láttunk, megrendítő pillanatokat (pl. a romániai forradalom óráit) éltünk át együtt a gondozottakkal. A higiéné és a közbiztonság hiánya és erőnket meghaladó megoldhatatlansága miatt azonban végül fel kellett adnunk ezt a munkát.

Eközben egy ismételt öngyilkossági kísérlet miatt budapesti pszichiátriára utalt fiú gondozása révén kapcsolatba kerültünk a Balatonalmádiban működő nevelőotthonnal. Az otthon igazgatója azt javasolta, hogy rendezzünk táborot azon neveltjeiknek, akiket nyáron sem tudnak vagy akarnak hazavinni szüleik. Így került sor az első nevelőotthonos (később „mágyós”) táborra Órmaigyárdon 1990-ben. Ez volt Esztus későbbi munkájának második meghatározó együttléte ezen a nyáron. 1990 karácsonyára a fiúkkal betlehemes műsort készítettek. Az elkövetkező két évben üresen álló evangélikus parókiaikon táboroztunk a nevelőotthon lakóival.

1992-ben a balatonalmádi nevelőotthon feloszlott. Az általunk ismert 75 fiút – baráti és testvéri kapcsolatokat nem kímélve – országszerte 13 különböző otthonba helyezték. Ezután már nemcsak táboroztató, látogató, hanem összetartó szerepünk is lett. Az állótábor mellett többféle formával próbálkoztunk: nyaranta nomádtábor, látogatások, hétvégi találkozók, bibliaórák.

Az évek folyamán azzal a nehéz helyzettel szembesültünk, hogy a tehetséges, de saját kapcsolatrendszerrel nem rendelkező fiúk könnyen elkallódhatnak, amikor nagykorúvá válnak és kikerülnek a rendszerből. Ennek megoldására találtuk ki, hogy az arra leginkább rászorulókat befogadjuk és számukra megfelelő iskolába juttatjuk. Ennek eredményeképpen 1996-tól kezdve utógondozó lakásotthont szerveztünk, amelyben az évek során összesen tizenkét fiú lakott. Közülük három fiúnak Esztus hivatalosan is nevelőszülője lett. Ők azóta beilleszkedtek a társadalomba, családjuk, munkájuk, saját kapcsolatrendszerük alakult ki.

TEOLÓGIA

Már teológushallgatóként is megmutatkozott Esztus erős biblikus érdeklődése – az újszövetségi tanszék demonstrátora volt, de vérbeli teológussá külföldi egyetemeken vált. Még teológushallgatóként tanulhatott Bielefeldben, de az igazán nagy lökést a leuveni (Belgium) katolikus teológián kapta. Jellemző módon ő maga bogarásztta ki, hogy a Márk evangéliumáról írandó témájához a világ mely egyetemén értenek leginkább, így kötött aztán ki Belgiumban. Az oktatás nyelve angol volt. Itteni 2-3 éve során rendkívül nagy anyagot dolgozott fel, s ami legalább ennyire értékes volt: kutatás-módszertani szempontból képezte magát. Már itt olyan dolgozatokat készített, amelyek későbbi – csaknem elkészült – disszertációja alapjául szolgálhattak.

Emellett Budapesten is és Leuvenben is pezsgett körüllötte az élet. Úgy tudott felzárkózni a kortárs teológiához, hogy közben nem akart szobatudós lenni, hanem tanulmányait mindig a gyakorlat szűrőjén engedte át. Boldogan tanított. Egyre többet vállalt – szemináriumok és előadások nemcsak Budapesten, hanem a nyíregyházi tanárképző főiskolán is –, mégpedig úgy, hogy szoros személyes kapcsolatot ápolt a hallgatókkal. Azon kevesek közé tartozott, akik végigvezetik szemináriumuk tagjait a könyvtáron, segítve őket a kutatómódszertan elsajátításában. Ha külföldön járt, nemcsak saját témájához keresett szakirodalmat, hanem hallgatói és kollégái dolgozataihoz, munkáihoz is.

Eszter szenvedélyes teológus volt. Sok irányba fordult az érdeklődése, de fő kutatási területének Márk evangéliumát tekintette. Azon belül főként a kérdésekkel mint irodalmi eszközzel foglalkozott, de ez számára pusztán irodalomtudományi témánál jóval többet jelentett. A *Studia Biblica Athanasia* szakfolyóiratban 2001-ben megjelent cikke igazolja, hogy a módszer mögött komoly hermeneutikai megközelítés áll. Érdeklődése azonban nem csak az Újszövetségre terjedt ki, igazi biblikus teológus is volt. Sokat foglalkoztatta Esztert is a kérdés, hogy mitől válik egy szöveg szent szöveggé. Mi az, ami a bibliai szöveget Isten szavává teszi? Megfogható-e ez egyáltalán módszertanilag?

Fontos szerepe volt Eszternek a doktori iskolában. A doktoranduszoknak a saját kutatásaik ismertetésére lehetőséget nyújtó heti alkalmakon megmutatkozott Eszter széles körű teológiai tájékozottsága. Könnyedén bele tudta helyezni magát valaki más gondolatrendszerébe, még abban az esetben is, ha az övétől teljesen eltérő munkakerületről volt szó. Így sok segítő impulzust tudott nyújtani társainak.

Eszter számára fontos volt a holokauszt utáni biblikus hermeneutika. A tervei szerint disszertációjának elkészülte után ezzel a területtel kívánt volna foglalkozni. Eszter nagyon jól tudta, hogy a holokauszt utáni nevelés nem csupán azt jelentheti, hogy a holokauszt eseményeiről informáljuk az embereket. Meghatározó jelentőségűvé a kutatás, tanítás és tanulás teljességének szemlélete válik, és ezt a szemléletet Eszter a teológiai gyakorlatban is képviselte.

GENDER, FEMINISTA TEOLÓGIA

Eszter biblikus érdeklődése megnyilvánult a vele közösen tartott *Ruth és Jezabel* című szemináriumon. Az ószövetségi területen is kiemelkedő volt az irodalomban való jártassága, jó szeme volt a szövegek lényegére, a biblikus összefüggésekre. Eszter által az óra valódi női, kreatív műhelymunkává vált. A szeminárium keretében több olyan téma előkerült, amely különösen foglalkoztatott bennünket: női kultusz, női vallásosság a fogság előtti korban; az idegen nő Izraelben: nő és hatalom: a nő mint a trón mögötti gonosz hatalom: női szegénység; a vallási identitás forrásai; vegyes házasság; Izrael ősnői építették Izrael házáat. A témák megbeszélése során kézzelfoghatóvá váltak a Biblia által ezen a területen tükrözött aktuális, mai szempontból is fontos kérdések.

Eszter szívügyének tekintette, hogy a szélesebb tudományos közéletben megjelenjen a teológia mint izgalmas és releváns tudományág, ahogyan azt is, hogy a teológia művelésében végre komolyan szóhoz jussanak a nők. Viszszatekintve úgy látom, minket is megfertőző lelkesedését egy szerencsés alkati tulajdonsága és egy mélyebb, bátor, a szenvedéssel illúziók nélkül szembenéző hitbeli alapállás táplálta. Optimizmusa, a mindenben a jót észrevenni akarása megszólal például egy poszthumusz megjelent interjúban (Hámor Szilvia: *Férfi és nő egyfajta anyagból van. Az immár halott Andorka Eszter szavai a biblia feminista olvasatáról. Népszabadság*, 2003. március 8. o.), amelyben a feminista teológia esélyeit firtató kérdésre így válaszol: „Hét évvel ezelőtt, amikor én már azt gondoltam, hogy feminista vagyok, reménytelennek tűnt, hogy a mi szövegmagyarázatainknak is létjogosultságuk legyen az egyházon belül. Ma pedig már nyitottságot tapasztalok az evangélikus egyházban, és nem csak a nők részéről... Aki ezzel foglalkozik, úgy érezheti, hogy munkájával változást indukálhat a világban.” A mélyebb ok pedig a konferen-

cián elhangzott előadása és egy 2001-es tanulmánya (*Azt mondja nekem: „Abba” és „Ebi”: Mk 15,34 egzegézise*. In: *Studia Biblica Athanasiana*, 4. köt.) hermeneutikai alapelveiben tapintható ki. A tanulmányban hangsúlyozza, hogy Jézus szenvedéséről csak az emberi szenvedés, különösen a megalázónak és alávetettek szenvedése elleni harc kontextusában szabad gondolkodni: „Egy exegézis, mely túlságos készséggel üti Isten akaratának pecsétjét Jézus szenvedésére és halálára, utat készít az emberi szenvedésbe való olcsó belenyugvásnak.” (78. o.) Ez a felismerés pedig következményekkel kell hogy járjon a nők alávetettségének kérdésére nézve: „Ha az újszövetségi vagy akár a mai kor közfelfogásával tartva elfogadhatónak, sőt természetesnek tekintjük a nők önkizsákmányolását, alávetettségét, akkor az evangélium logikája szerint nem tekinthetjük botránynak Jézus kereszthalálát sem. Ha azonban Jézus kivégzését botránynak tartjuk, akkor az evangélium női szereplőinek kiszolgáltatottsága, elnémitása is elfogadhatatlan kell legyen számunkra.” (A konferencián elhangzott előadás kivonata)

KÖRNYEZETVÉDELEM

Eszter ökológiai aktivitása a rendszerváltás és a Mevisz megalakulásának idejére nyúlik vissza. A környezetvédelmi tüntetések mellett aktív tagja volt az azóta megszűnt Környezetvédelmi szakcsoportnak is. Mindig fontosnak tartotta, hogy az egyéneket és közösségeket ráébressze a környezetünkért való felelősségre és tudatosságra.

2001-ben és 2002-ben részt vett a Nádasy Alapítvány és a Védegylet által szervezett ökológiai konferencián. Eszter már a konferencián is szorgalmazta, hogy a jelenlevők később is találkozzanak, folytassák az ott jelentkező kérdések feldolgozását, a keresztény életforma ökológiai elemeinek tudatossá tételét. Így alakult meg az evangélikus „ökoklikk”, melynek nagy kezdő lendületet adott az akkor még csak alakulóban levő ökobolt. A „klikk” egyébként egy folyamatosan bővülő, különböző szakterületeken munkálkodó, de a környezetvédelem iránt egyaránt elkötelezett emberekből álló csapat. Néhány találkozás és e-mailváltás után kialakult néhány munkaterület, melyek fő ötletgazdája és rendszerezője Eszter volt. Több munkaterület még csak az alakulás fázisában van, sok ötlet még megvalósításra vár. Eszter rendszerező gondolatai és levelei azonban alapot nyújthatnak a folytatáshoz.

Január végén indult egy ökológiai kérdésekkel foglalkozó rovat az *Evangélikus Életben Üzenet az Ararátról* címmel, amely kéthetente jelentkezik. Eszter elsőként írt cikket (amely a beköszöntő után, másodikként jelent meg) *Szívárványívemet helyezem a felhőkre* címmel, melyben bibliai alapotként a Nóéval kötött szövetség képét hozta elének.

Eszter mint a feminista teológia elkötelezettje korábban is érdeklődött az ökológiai teológia iránt, de 2002 szeptem-

berében az új tanév alkalmat adott neki arra, hogy elmélyüljön az ökoteológia kérdéseiben is. 2003 tavaszán indult egy ökoteológiai szeminárium, melynek egyik vezetője volt és elsősorban az ökoteológia bibliai megalapozása, az „ökofeminista teológia” és az ökoteológia művelésének hazai egyházi lehetőségei iránt érdeklődött. A meghirdetett szeminárium két előadásán vehetett részt.

DEÁK TÉR (GYEREKMUNKA, TÁBOROK, TESTVÉRGYÜLEKEZET APÁCÁN)

A Deák téri gyülekezetben felnőve Eszter a Takácsné Kovácsné Zelma által tartott gyermekbibliakörökön ismerkedett meg mélyebben a Bibliával. Ez a hatás az élete hátralévő részében meghatározó maradt. Nagyon hamar maga is tanítani kezdte a kisebbeket, mind az évközi alkalmon, mind a nyári táborokban. A „tanterv” elkészítésében és az időközben felmerülő konkrét problémák megoldásában mindig számíthatott Zelma néniére, akitől ezt a feladatot átvette. Nagyon fontos volt neki ez az alkalom, mindig alaposan felkészült a tanulandók történeti háttéréből, mindig érdekesen, színesen mesélt el kerek történeteket. Mindennek, ami fontos volt neki, így a gyermekbibliakörnek és a táboroknak is lelke és motorja volt. Hatalmas lendülettel vitte előre az ügyeket, s ha ő belelkesült, nem tűnt többé lehetetlennek semmilyen vállalkozás, mert sodort magával mindenkit.

Az egykori gyermek-bibliakörösök időközben felnőttek, családanyák és családapák lettek, és maguk is gyermekbibliakörre kezdték hozni gyermekeiket. Ebből a közösségből indult az a kezdeményezés, hogy legyenek olyan istentiszteleti alkalmak gyülekezetünkben, ahol a szolgálattevők különösen is figyelemmel vannak a gyerekekre. Ezeket a családi istentiszteleteken az igehirdetéshez hozzátartozik az üzenet gyerekszerű megfogalmazása, valamilyen megjelenítéssel való megalapozása. Az üzenet elvitelét és megtartását alkalomról alkalomra egy-egy megfogható ajándék is segíti. Ezeket az alkalmakat egy lelkes csoport készíti elő.

Dunaharasztiin töltött szolgálatát és belgiumi ösztöndíját követően Eszter ebben a csapatban élte meg a Deák térhez fűződő kapcsolatának egy újabb virágkorát. Hihetetlen lelkesedéssel vetette bele magát az alkalmak előkészítésébe. Az elmúlt évek tematikájának kidolgozása személyéhez fűződik. Fontos szempontként tartotta szem előtt, hogy a témák életszerűek, felnőttek és gyerekek számára egyaránt aktuálisak legyenek. Így kerültek feldolgozásra a családi kapcsolatok, az emberi életérzések, az emberi életút szempontjából meghatározó időszakok a mindennapokban gyökerezve s a bibliai történetek irányából megvilágítva. Látásmódjában egyszerre jelent meg a templompadban ülő gyermek és a vájt fülű teológus. És ez utánozhatatlanul egyéni, eredeti és hiteles volt az ő munkájában. A megjelenítésben roppant kreatív ötletekkel

állt elő, sosem riadva meg a kivitelezés nehézségeitől. Sosem volt számára szempont, hogy valami túl sok munkát, túl sok energiát igényel. Mindig a legjobbra törekedett. Fáradtságot nem kímélve, részt vett a sok-sok órás előkészítő munkában egy-egy alkalom előtt, függetlenül attól, hogy ő hirdette-e az ígét, vagy „csak” jelenetet írt, díszlemezett, bábozott, vagy éppen gyöngyöket fénymásolva igéslapot készített. Évente kétszer megjelenő gyermekkörlevelünk írásából szintén kivette a részét.

Esztus aktívan részt vett az apácai testvérgyülekezettel való kapcsolat fenntartásában. Mindenkinek nagy élményt jelentettek a közös magyarországi nyári táborok és az évről évre a Deák téri gyülekezetből Apácára látogató, csomagokkal megrakott, krampuszokkal körülvett Mikulás. Ilyenkor Esztus tartott az ifjúsági csoport számára áhítatot, csoportos és kézműves foglalkozást.

Nyáron egy-két hetet helyettesített a lelkészi szolgálatban. Így kipróbálta, milyen egy erdélyi faluban lelkésznek lenni. Az emberek nagyon szerették egyszerű emberek számára is érthető és világos, egyben biblikus és teológiaiailag is jól megalapozott igehirdetéseit. Ilyenkor nemcsak a szószékről próbált közelebb kerülni az emberekhez, hanem meglátogatta őket otthonaikban, és elkísérte őket

a mezőre, és a közösen végzett kapálás és szénagyűjtés nyújtotta a legjobb alkalmat a beszélgetésre és egymás megismerésére.

Esztus a falu népét megismerte és megszerette. Számára következő logikus lépésként tanítani, nevelni is akarta őket. Így született meg a népfőiskola gondolata, melynek célja a tervezet szerint: egy hónapos sokrétű képzést adni működő evangélikus fiataloknak, akik ezt a tudást majd átadhatják másoknak. Esztusnak ez volt talán a legnagyobb, Apácával kapcsolatos terve, amely most félbemaradt, de hiányozni fog a táborokból a gyerekeknek, az asszonyoknak, akiket arra buzdított, hogy szőjenek a Deák téren rendezendő karácsonyi vásárra, és az apácai gyülekezeti könyvtár olvasóinak, akik számára mindig hozott egy-egy új könyvcsemegét.

Egy kopjafa az apácai temetőben és egy a farkasréti temetőben tanúskodik arról, hogy Esztust sokan őrzik majd a szívükben, és a falu közössége „olyan jó, alkalmas, közénk való” tekintette.

Szerzők: *Béres Tamás, Cselovszky Ferenc, Cserháti Márta, Cserháti Péter, Fabiny Tamás, Jutta Hausmann, Jerabek-Cserapes Csilla, Nagy Ica, Niki Magdolna, Réthelyi Orsolya, Szabó Cecília, Szász Gizella, Szemerei Nóra*

ISÓ ZOLTÁN

Id. Magassy Sándorra emlékezve

Egy lelkipásztort, az evangélium Isten által megbízott hirdetőjét és a neki szóló szakfolyóiratot is igazán jól ismerő lelkipásztor távozott el közülünk. A rá bízott evangélium megértésének és mindig aktuális módon történő meghirdetésének ügye kötötte le és hatotta át őt. Mindig az evangélium tiszta megszólaltatása volt fontos a számára: lendületét, kritikáját, egész gondolkodását, mondani valóját ez motiválta. Amikor az evangélium, az egyház kincse, amely az ő életének is kincse volt, hátrányt vagy sérelmet szenvedett, az neki is mindig nagyon fájt, érzékenyen érintette őt.

Sanyi bácsi Istennek áldott eszköze volt a számomra – és tudom, sok lelkipásztor testvérem számára –, az evangélium erejét, ragyogását az ő gondolkodásán, szavain keresztül ismertette fel velem, velünk Isten. Isten őrajta keresztül tanította megértenem az evangéliumot, jól megkülönböztetve a törvénytől. Igeértésemet Isten őáltala tisztította, csiszolta. Emberi megítélés szerint hihetetlenül nagy, átfogó, teljes mértékben hiányt pótló, teológiaiilag döntően meghatározó, egyedi, kiemelkedő jelentőségű munkát végzett életének utolsó tizenegy évében. Úgy hiszem, Isten ereje hatotta át őt egész életében, az utolsó években ebben a munkában különösen is, mert már félig vakon, mozgásában és hallá-

sában is korlátozva dolgozta fel az A, B, C és az ógyházi perikóparend evangéliumi és epistolai ígét, így írta meg az igékhez tartozó exegézist, vázlatot és a korábbi *Lelkipásztor* (továbbiakban: LP) folyóiratokban található előkészítő kritikai vizsgálatát. Nagy öröm és felejthetetlen élmény volt vele együtt dolgozni, gondolkodni az ószövetségi igék magyarázatának első részén. Istentől ajándékba kapott különleges stílusa, egyedülálló humora, éleslátása, rendkívüli fogalmazókészsége magával ragadó, lenyűgöző volt.

Hadd szólaljon meg most ő maga, az eredetileg nem publikusnak szánt *Perikópák*ból, miért és hogyan kezdett neki a nagy munkának: „Szolgálatom közel négy évtizedében sokszor kellett »lőhalálában« készülnöm a vasárnaponkénti átlagosan fél tucat igehirdetésre. Nyugdíjazásom óta boldogan töltök hosszabb időt meditálással. (...) Úgy véltem, hogy hasznos lesz nekem is kézbe vennem az akkoriban is már három évtizedes anyagot felölelő LP-köteteimet, és az Agendánkban közölt teljes perikópaanyag elosztása szerint csoportosítva kiírni a LP-lelőhelyeket. Úgy találtam, hogy az egyes feldolgozások eltérő színvonalra ellenére is egy valóságos kincsesbányát fedeztem fel. Igehirdetésekre készülésemben új és izgalmas élményt jelentett a szembesülés az egyes textusok 4–6–8 feldolgo-

zásával. A kezdeti rövid feljegyzések időközben kissé részletesebbekké is váltak és – feleségem szerint – segítséget jelentettek készülésében. Akár csak az az egyetlen mondat is, hogy valamit jónak vagy netán gyengének találtam. Ő ösztökélt arra is, hogy írjam le gépen is átfutó gondolataimat, mert ez másoknak is – most vagy akár később – segítségére lehet.”

Sanyi bácsi így vall azokról a személyekről, akiktől az igeértés, igehirdetés és teológiai felfogás tekintetében sokat kapott: „Megvallom: karizmatikus igehirdetőt kevesekben kaptam; áldott emlékű Budaker Oszkár, Balikó Zoltán, Túróczy püspök, néhai nagyapám, Kapi Béla az előttem jártak nemzedékéből, nemzedékem tagjai között pedig Fehér Károly. Azt a különösen jellemzőt, sodró erőt szerelném kifejezni, amellyel »látatni« tudják a leírt szöveget. (...) Lutheri teológiát az 1960 előtti Pröhle Károlytól, néhai két kedves professzoromtól, Sólyom Jenőtől és Wiczán Dezsőtől tanultam elsősorban, kortársaim közül pedig Dóka Zoltánt, Ittész Gábort és Ittész Jánost, Józsa Mártont és Weltler Sándort ismerem olyan teológusként, mint akik elkötelezetten lutheri irányban és ihletetten szólatatják meg az igét.”

Hogyan készülünk az igehirdetésre? Könnyű-e, vagy nehéz, fáradságos, küzdelmes-e a felkészülés? Sanyi bácsi így tanítja az utána jövő nemzedéket: „A lelkész a napiheti tennivalók tengeréből holtfáradtan és félig megfuldaltan kikászálódva szombaton este előveszi »az igét«. Jelen esetben textusunkat (2Thessz 3,10–13). És elolvassa. (...) Felfedezzük benne az »ismerős szavakat«: *munka*, melyet az apostol ajánl, tehát mi is ajánlani fogunk. *Henye életvitel*, amit az apostol kárhoztat, tehát mi is kárhoztatni fogunk. (...) *A cselekvő és szolgáló élet*, melyre egyetértőleg bólogat a hozzánk hasonlóan hullafáradt templomos öregek csapata. Tisztességgel dolgozni, sőt mi többszorgálni, s a dolog rendben van, üdvözülünk. Ámen. (...) Lehet azonban (adja Isten!), hogy egy ilyen prédikáció után nyugtalanabbak vagyunk, mint előtte. Lehet, hogy felvetődik a kérdés: biztos, hogy ez az ige mondanivalója? Biztos, hogy semmi köze az agendatémához? (...) A nyugtalanság kellemetlen. A nyugtalanság jó. Baj van ugyanis ott, ahol az ige ilyen könnyen megnyílik, és a prédikáció (vázlata) ilyen gyorsan elkészül. Ahol a kínlás, gyötörődés *hiányzik*, ott biztosan baj *van*. Az igében »ötezres bankó« van – elrejtve a mélyben; jól hozzáférhetően és azonnal kaphatóan van »egyforintos« is. A gyors és könnyű készülés nyomán az »egyforintos« a miénk, melyet nagy szeretettel átnyújtunk a vasárnapi prédikációban a koldusszegény híveknek. »Éljetek belőle! Az ötezrest ezúttal (sem) találtam meg!« – mondhatnánk az ilyen esetekben. Az elmúlt évtizedek vastag porréteget raktak arra a hivatásszemléletre, mely szerint a *mi fődolgunk* az »Isten igéjének sáfársága«. Általános és fájdó tapasztalása lehet mindnyájunknak: az igehirdetésnél ma egyházunkban a »maradék« érvényesül. Ez is – mint annyi rossz! – a diakóniai teológia romboló hatásaként jelentkezik.”

De mi is ez a rombolás? Miben mutatkozik meg? Ő maga a következőképpen ír róla: „Hamis reménység az, amely a »másokért létezés« megvalósításában véli lemérhetőnek az istenkapcsolat helyességét. Az igazi reménység Krisztusra tekint és ígéretére épít – »jó fá (azaz a hit) jó gyümölcsöt terem« (Mt 7,17a) –, s ezért nem bíbelődik olyan felesleges, sőt káros buzgólkodással, mint amit önmaga állandó »hőmérőzése« jelent. Nincs vele dolga. Nem is ér rá. *Jár* azokban a »jócselekedetekben«, melyeket Isten már elkészített számára. A »mások felé forduló létezés« és az önös életvitel elutasítása nem »feladat« számára, hanem a Krisztus-hit természetes velejárója. A helyesen értett textus a diakóniai teológia hamis hit- és szolgálatképletét, az antropocentrikus torzulatot, a *felülről* lefelé és *belülről* kifelé irány erőszakolt megfordítását teszi lehetetlenné.”

A keresztény ember igazi tájékozódási pontja a kereszt, Krisztus keresztje, a rajta függő Megváltó az egyedüli reménységünk, ezért tesz erről így tanúságot: „nem »világtávtatba« kell meregetni vakai szemünket, mert bőven elég, ha »ellátunk« – végre valahára! – Krisztus keresztjéig. Ugyanis nem csupán a kétségbeejtő helyzetünk, hanem a »keresztfa tündöklő titka« és a *rajta függő* megváltó irlalma is – valóság.”

A Szentírás megértésének kulcsa, Sanyi bácsi meggyőződése szerint, a megfelelő teológiai alapállás: „Luther reformátori (teológiai) tettének igazi jelentősége abban áll, hogy az évszázadok során *eltorzult, felfordult, emberközpontú* (»én!-központú) *kegyességet és teológiát újra talpára fordította, újra érvényesítette az eredetét, a biblikusát, az Isten-központúságot, Krisztus-központúságot, a keresztközpontúságot. Nem az ember tette az elsődleges, ez még csak nem is fontos! Az Isten tette az elsődleges és az egyedül fontos!* És ez a keresztény élet kezdetén, folyamatában és célhoz érkezéséig soha nem múlt időben, hanem jelen időben érvényes! Tehát nem igaz így a tétel, hogy »Isten természetesen és csodálatosan mindent elvégzett, és most vár, hogy mi következik, következniem kell most *nekem!*«, hanem így igaz a tétel: »Isten mindig előttem jár, megelőz, amikor velem vándorol!«”

Nézzük, hogyan indul a prédikációra való felkészülés a megfelelő teológiai alap után. Az exegézis kezdete: fontos, hogy megnézzük, megértsük és jól értsük az eredeti görög szöveget. Az 1Pt 1,22–25 igéjéhez ezt írja: „A »nyelvtani« probléma abban van, hogy a »tász pszichász hümnón hégnikotesz« kifejezést a magyar fordítás »tisztítsátok meg lelketeket« alakban adja vissza. A görögben *passzív múlt idejű partícipiūmos* szerkezet áll, a magyarban viszont *aktív jelen idejű imperatívusz* szerepel; vagyis: »a ti megtisztított lelketeket« kifejezés lefordításával az eredeti mondanivaló megváltozott.”

Egy másik igével kapcsolatban a következő lényegi megállapítást teszi: „Felekezeti különbségre való tekintet nélkül mély egyetértésben fordítják a »protestáns« szakemberek durván félre a Róm 10,16-ban a »hypékousan« szót, melynek alapjelentése: odahallgat, meghallgat, ráfigyel

valakire, elfogadja valakinek a tanácsát; vagyis (származtatottan és értelemszerűen) engedelmeskedik valakinek (Varga Zsigmond J.: *Újszövetségi görög–magyar szótár*, 959. o.). A fordítók nem tartották elég jónak a hagyományos »ráfigyel«, »odahallgat« kitélt és a származtatott – igaz! – végeredményt: az »engedelmeskedtek« szófordulatot tették a magyar szövegbe. (...) Helyes és kivitelezhető fordításnak a *nem mindenki figyelt oda*, vagy a *nem mindenki hallgatott az evangéliumra* kitélt tartom. (...) A 10,16-ban egy magyarra lefordíthatatlan szójátékszerű fordulat található: a »hypékousan« (...) »akoé« (...) a »hyp« előtag (a »hypo« = alatt, alá!) a »hallás« alapjelentést meghagyva olyan értelemben módosítja azt, hogy a »hallottnak megfelelő cselekvést« is kifejezésre juttatja. (...) A óm 10,16–17 fordítása, értelme: Csakhogy nem mindenki *hypékousan* az evangéliumnak, ahogyan Ézsaiás mondja: »Uram, ki hitt a mi *akoénknak*?« A hit tehát *akoéból* van, az *akoé* pedig a Krisztus beszéde által. A szöveget így értem: Csakhogy nem mindenki *hallgatott, figyelt és állt rá* az evangéliumra, nem mindenki vette komolyan az evangéliumot, nem mindenki *járt el, élt és cselekedett az evangéliumnak megfelelő módon, noha hallotta azt*. Ezt panaszolja el Ézsaiás is: »Uram, ki hitte el azt, amit mi *Tőled hallottunk és hirdettünk*?« A hit tehát a *próféták által hirdetett, Istentől származó üzenet, hír meghallásából* van, ez a megértő, befogadó és annak megfelelően cselekvő *hallás* pedig (viszont!) egyes-egyedül a Krisztus beszéde – nyomatékosítsuk, mert itt van Pál gondolatmenetének a csattanója: »Krisztus beszéde – által!«

A megértett szöveg után pedig következőképpen készíti el a prédikáció vázlatát: „Isten *szólt meg minket!*“

1. Mindig *így* kezdődik »ügyünk az Istennel«.
2. Csodálatosan gazdag eszköztárral dolgozik az Úr.
3. Az egyetlen – de világos – alap az evangélium: a »hír« *Krisztusról*.”

Egy másik vázlatot a 2Tim 1,8–14 textus alapján így fogalmaz meg: „*Ne tévesszenek meg divatos és »vonzó« szólások:*

1. Hogy *szégyen* az Úr Krisztus ügyének képviselése. Aminek ma »nincs becsülete« sem egyházunkban, sem világunkban, az olyan kincs, melyet őrizni és továbbadni kitüntetetés számunkra.

2. Hogy a szenvedés kikerülhető.

A szenvedés egyoldalú szemlélete és a természetes emberi indulat »krisztianizálása« jelentkezik abban, hogy kizárólag a bűn-büntetés vonalára kerül minden szenvedés. Pedig az Úr követéséből szükségszerűen adódik, hogy sorában is osztozik a tanítvány.

3. Hogy *erőtlen* az evangélium.

Erről különösen az utolsó évtizedek diakóniai teológia irányzata tanúskodik. Csak az evangélium teremt újjá egyes embert is, egyházat is. Erre éppen Pál a példa elsősorban: de a bibliai és egyháztörténeti »névtár« végtelen!”

A Jel 21,5–8-ról pedig ezt a szép és igaz vallomást írja: „Madách Ádámja így sóhajt fel: »Csak a *vég*, csak *azt* tudnám *feledni!*« Mennyire más az, ahogyan a gyülekezet előre tekinthet a »vég«-re! Arra tekinthet ugyanis, hogy valóban »örök öröm lesz részünk«, hogy valóban »boldogság lesz részünk« (Dunántúli Énekeskönyv, 424,8), s ennek az örömnak a tartalma kerül elének a Jel 21,1–8-ban, de az egész 21. fejezetben, sőt egészen a könyv végéig szinte minden mondatban. A gyülekezet küzd, szenved, nyomorog, el is bukik nem egyszer, morzsolódik és kétségek gyötrik. Milyen jó előretekinteni arra, hogy eltűnik a fájdalom és a könny (21,4); vagy hogy a népek az ő világosságában fognak járni és a földi hatalmasságok eléje rakják dicsőségüket (21,24), amihez a mindenkori tapasztalat szerint görcsösen szokás ragaszkodni; vagy hogy a tisztátalanok ugyan kívül rekednek (21,27), viszont a tiszták, az Élet Könyvébe írtak bent találnak helyet (21,27), azok, akik a Bárány vérében tisztultak.”

A szolgálat, az evangélium hirdetésének küldetése, a hitben való harc és az evangélium ügyéért folytatott küzdelem id. Magassy Sándor testvérünk számára véget ért. Hitünk szerint a Bárány vérében megtisztultak között lehet már az örök örömben, ahol közvetlenül láthatja a keresztfát titkának tündöklő fényességét.

MISSURA TIBOR

Tihanyi János életútja

Tihanyi János lelkész testvérünk Tolna megyében, Kaposzékcsőn 1914. március 22-én született. Édesapja, Tiszberger János a falu kovácsa. Határozott jellemű, kemény kezű, szorgalmas. A falu, ahol éltek, kicsi. Ezért megélhetésük egyszerű és szerény. Már 7 évesen segített apjának a műhelyben a kis János, mert tavasszal és nyáron az inasok mind hazamentek saját családjuknak a mezőgazdasági munkában segíteni. A pontos és lelkiismeretes mun-

kát apja mellett tanulta meg. Édesanyja, Gehring Éva, gondoskodó szeretetével tette gyerekkorát szépé és emlékezetessé.

Mivel fizikuma gyenge, kovácsmunkára alkalmatlan, gimnáziumba küldik. A család öröme jól érettségizik 1932-ben. A nagy gazdasági válság miatt csak fizetés nélküli írnoki állást kap a község jegyzői hivatalában. Isten ezt a nehéz két évet használja fel, hogy érlelje az ifjút.

Ekkor dönt a lelkészi hivatás mellett, részben a falu evangélikus papja hatására, aki később apósa is lett.

A teológia befejezése után először Bakonyszentlászlóra helyezte a püspök segédlelkésznek, majd onnan német tudása miatt Szepetnekre lelkésznek, ahol a Volksbund által megbolygatott gyülekezetben kellett békét teremtenie. Ekkor kapta segítségül élete párját, Stráner Erzsébetet, akivel tavaly, 2002. november 26-án ünnepelte 60 éves házassági évfordulóját.

Isten öt gyermekkel áldotta meg a házasságukat.

A háború után az egyházaskozári gyülekezet hívta meg lelkészének. Mivel így a szülőföldjére kerülhetett vissza, elvállalta ennek az igen nagy szórvánnyal rendelkező s a háború alatt kitelepített sváb gyülekezetnek a lelkipásztorlását. „Az eredetileg 1350 lélekszámú egyházközség 250 lélekre csappant, és túlnyomórészt a volt gyülekezet nincstelen rétegét képezte. Ideérkezésemkor a gyülekezet egy megriadt, pásztor nélküli nyájhoz hasonlított” – írja 1970-ben a visszaemlékezésében. Nehéz időkben hűséges papja a falunak. Külön problémát jelentett, hogy a faluban lévő németeket és a betelepített csángókat egy téeszbe kényszerítették. Számára az egyház igazi küldetését és szolgálatát Urának ez az igéje határozta meg örök érvénnyel: „Nemcsak kenyérről él az ember, hanem minden igével, mely Isten szájából származik.” „Ez az ige testté lett és lakozott közöttünk.” Ma is megtestesülve akar közöttünk lakozni. A szeretet szolgál készségével, mert az „Emberfia nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon.” (Visszaemlékezés.) Felesége állandó munkatársa, még a szórványokban is, mert kántorizál. Megszokott kép a faluban, hogy indul a pap motorkerékpárján a szórványokba, s hátul ül törékeny felesége.

Nyitott ház volt a papiak. A lelkész-, papné- és papgyerektalálkozóknak mindig ideális helyet biztosítottak Tihanyiék Egyházaskozáron. A felnövekvő nemzedék örömmel készült az ottani alkalmakra, noha nem volt könnyű ellátni a népes éhes kis hadat a nagyon egyszerű – hogy ne írjam, szegényes – lelkészi fizetésből.

De tudtak ebből adni! Ma is emlegetik a faluban, hogy „Zsóka néni” húsvét reggelén a kertben több helyen is elrejtett apró ajándékokat, amelyek megtalálása nemcsak az ő gyermekeiknek, hanem a többi „kutatónak” is nagy örömet szerzett.

Előbbre lépést jelentett, amikor a Lutheránus Világszövetség segítségével egy Trabant autót kapott a gyülekezet. A lelkészek tudatosan ápolják az egymással való kapcsolatot, a lelkészi fraternitást, s ebben Tihanyi János élen járt. Együtt készültek az istentiszteletekre az összejáró lelkészek, megbeszélték a templomok renoválásának gondját akkor, amikor nem lehetett építőanyagot kapni...

Ebben az időben is megtapasztalta Isten csodálatos segítségét és kegyelmét! Amit oly sokszor hirdetett, hogy az

imádságnak csodálatos ereje van, a saját életében tapasztalta meg. Amikor hastífuszt kapott, bevitték a pécsi kórházba, ahol csak fektették, mert kezelni nem tudták. Az osztályos orvos három napra szabadságra ment, amikor visszajött, és belépve a szobába meglátta, kicsúszott a száján: „Hát maga még él?” A kozári gyülekezet és sokan mások egy emberként imádkoztak érte! A kórházból hazatérve egy héttel később már a Trabantjába ült, és ment a feleségével a szórványokba istentiszteletet tartani.

Egyházaskozári utódja, Koskai Erzsébet ezt írja: „Én magam is úgy érzem, hogy jól megalapozott, rendezett, Isten igéjét szívesen hallgató gyülekezetet örökölttem elődeimtől: Tihanyi Jánostól és Lotz Tibortól.”

A nagy szórvány, a motorozás és trabantozás kikezdte az egészségét. 1970-ben isteni útmutatásnak érezte a gyökönyi gyülekezet meghívását, ahol kevés szórványt kellett gondoznia. Feleségével együtt példamutató odaadással gondozta az evangélikus híveket. Évenként végiglátogatta a gyülekezet tagjait. Vallotta, hogy csak a pásztorolt gyülekezet tud megmaradni, fejlődni és növekedni. Ének-kart szervezett a felesége vezetésével, amely az esküvőkön és temetésekén is szolgált. Vasárnaponként három istentiszteletet tartott: délelőtt magyar, este német nyelven, délután a hitoktatás pótlására a gyerekek számára pedig külön ifjúsági istentiszteletet. Idős korában nagyon neheze ére esett, hogy nagyot hallott. Aztán más betegség is akadályozta a munkájában, ezért 1980-ban úgy érezte, hogy nyugdíjba kell mennie.

Rákoskeresztúrra, gyermekei és öt unokája közelébe költöztek. A felesége itt sokat tudott az unokák nevelésénél segíteni és a helyi evangélikus gyülekezetben kántorizálni. Sokak számára ismerős kép volt, amint Tihanyi János és Zsóka néni, a két idős ember összefogódzkodva megjelentek Budapest különböző egyházi rendezvényein: országos evangélizáción vagy Fébé-napon, külmisziós összejövetelen vagy kerületi közgyűlésen. Külön örömük volt, és boldogan újságolták, hogy dédunokájuk is született.

Életük nagy megpróbáltatása volt egy leányuk és egy fiú unokájuk korai elvesztése.

Aztán jött a hír: Tihanyi János kórházba került, mert szíve nagyon gyenge. Sokan kérdezték: „Meddig bírja még a szíve?” Aztán hallottuk, három nap után, január 20-án a szíve megállt, elérte mennyei Ura haza hívó szava.

De jött az újabb hír. A törékeny hitves, aki olyan hűségesen gondoskodott férjéről, aki még elrendezte férje temetésének dolgait, kórházba került. A temetés előtt közvetlenül, február 8-án, az ő halálát jelentette a kórház. Akik több mint hatvan évig fogták egymás kezét, és segítettek egymást, együtt mehettek a Mindenható elé.

Isten irgalmas kegyelme legyen velük, és Isten szeretete kíséresse őket! Emlékük legyen köztünk áldott!

GLATZ JÓZSEF

Új reformáció

Érdeklődéssel olvastam Pintér Károly gondolatait Klaus Douglass könyvéről – *Az új reformáció* – és annak 96 tételéről. Tömören vázolja a könyv szerkezetét, és ügyesen koncentrálnál három jelentős kérdésre. Olvasás közben gondolataim tovább szaladtak, és egyetlen kérdésben központosultak: hol vannak a gyökereink?

Ha megkérdeznék minket, evangélikusokat, hogy szerintünk mi az egyház fundamentuma, kész a válaszuk: a Biblia! Mások talán inkább úgy mondanák: az Isten ígéje. A reformátorra hivatkozva Douglass is így kezd: „Luther szándéka az volt, hogy az egyház üzenetét bibliai alapokra helyezze...”

Számomra a válasz nem ilyen egyszerű. Lehet a történelmi folyamatot finomabban látni, és maradnak elvi kérdések is. Mennyi nehézségünk volt a Bibliával az elmúlt 200 év alatt a különböző tudományokkal folytatott beszélgetés során, de magán a teológiai tudományokon belül is! Hányszor kellett frontot rövidítenünk, az interpretáció iskoláit váltogatnunk! Végül pedig: hogyan viszonyul egymáshoz a Biblia és Isten ígéje? A kérdések sora végtelen.

A középkori ember számára az egyház abszolút tekintély volt. Amit az egyház mondott, azt már nem kellett külön megalapozni. Mikor Luther lelkiismeretében konfliktusba került az egyházzal, annak hivatalos képviselőivel, „szerte nézett s nem lelé honját a hazában.” Új orientáció vált szükségessé, új alap kellett. A megoldás magától kínálkozott. Az új autoritás a Biblia lett, hiszen a Szentírás wittenbergi professzorának már eddig is döntő, alapvető, egzisztenciális élményei voltak a Bibliával, benne magával az élő Istennel találkozott, s az erre fordulás megfelelt a kor humanisztikus ideáljának is: *ad fontes!* – a forrásokhoz, vissza az eredeti szövegekhez!

Az új alapon megelevenedett az egyház igehirdetése s elmélyült a teológiai gondolkodás. Ugyanezt figyelhetjük meg ma a katolikus egyházban is, ahol – szabad talán ezt a kifejezést használnunk – újra felfedezték a Szentírást. Az irány jó volt, de a lépés túl „hosszú”. Már maga Luther látta, hogy a Bibliának nem minden szava szentírás, a Biblia is tévedhet, és látta azt is, hogy az egesz könyvek

fajsúlya különböző, a levelek közt van „szalmalevél” is. Hol hát az alap? Mire hagyatkozhatunk? „Was Christum treibt”, ami az ő Lelkétől ihletett, s róla tesz bizonyosságot, az a fontos, az a biztos bázis, volt a válasza, s ebben megnyugodott.

A svédeknel az utóbbi hónapokban izgalmas teológiai eszmecsere indult, amely nemcsak a szakembereket, de a gyülekezetek népét és még a „kívülállókat” is lázba hozta: hogyan értsük a Bibliát? A folyamatot K. G. Hammar uppsalái érsek néhány provokatív kijelentése váltotta ki. A reménytelenül elvilágiasodottnak hitt svéd társadalomban a hit kérdése máról holnapra általános beszédtema lett.

A sok hozzászólás közül nekem különösen tetszett Werner G. Jeanron lundi – katolikus – szisztematikus cikke a Svéd Egyház hetilapjában (*Kyrkans Tidning*, 2003/9.). „Mi, keresztények – írja – nem a Bibliában hiszünk, hanem a Bibliával Jézus Krisztusban.”

Ott lennénk tehát, ahol már Luther is volt, s előtte Pál: nincs más fundamentum. Csak egy van: Jézus. Jó a nyom, de megint vigyáznunk kell, hogy ne lépünk „hosszút”. Tévednénk, ha azt gondolnánk, hogy van végre valami „tudományosan” megfogható alapunk. Mindegyikünknek más a Jézusa. Még ha ismernénk is a történeti Jézust – őt is csak hitünkben tudnánk megragadni – nem rá kell hallgatnunk, hanem arra, aki előttünk jár, a Feltámadottra.

Hitünknek nincs rögzíthető, tárgyiasítható alapja. Ha ezt belátjuk és beismerjük, sokat ígérő kapu nyílik előttünk: újra szót tudunk érteni korunk emberével, akinek nem mindig csak az a fontos, „hogy neki jó legyen”.¹ A nagykorúvá lett újkori ember nem tehet másként: magára van utalva. Elfogadni, magunkévá tenni mi csak azt tudjuk, ami bennünket megragadott. Mi nem tudunk „az egyházra”, pápára és zsinatokra hagyatkozni, de a Bibliára sem. Ha mégis valamiféle alapot keresünk, tovább kell lépünk: a Bibliától a Biblia embereihez. Náluk találunk egy rejtett utalást.

¹ Ez karikatúra. Moltmann – ha Douglass őt jól érti – nagyon leegyszerűsíti a kérdést: kicsoda a modern ember?

A Biblia embereinek az esetek túlnyomó többségében nem volt Bibliájuk. Gondoljunk csak Ábrahámra, Mózesre vagy Jeremiásra. Egyikőjük se tudott „látható” tekintélyre hivatkozni; egyedül a megfoghatatlan, láthatatlan, élő Istenre kellett hagyatkozniok. Jézusnak ugyan volt „Mózesre” és voltak „prófétái”; Bibliáját nyilván szerette, de nem úgy, mint az írástudók: Istenhez való viszonya mindvégig közvetlen maradt, semmiféle írás sem férközött közé s mennyei Atyja közé. Utolsó órájában is egyedül arra hagyatkozott, akivel mindhalálig személyes, tegező viszonyban állott.

Isten emberei „artisták háló nélkül”; ha zuhannak is, mégis megtartatnak. Bibliai képpel: hasonlók a tanítványhoz, aki kiszállt a hajóból, és elindult a vízen. Az úton nem vagyunk egyedül, a biznyságtevők fellege vesz körül: hitük

hitünknek szárnyakat ad, s szavaik mutatják a nagy irányt, de lábunk szövétneke nem a tértől és időtől eloldott „örök” igék, hanem az a mindennapi kenyér, melyet Isten maga ad az őt szeretőknak.

A mai evangélikus – korunk protestáns embere – marad továbbra is bibliás ember: bár nem a Biblia alapján áll, de vele él, nélküle élni nem is tudna. Gyökereink nem a múltban vannak, hanem a jövőben, abban, aki jön elénk: az élő Istenben és hozzá való személyes viszonyunkban. Ezen az alapon talán találkozhatunk majd azokkal is, akik eddig más táborokban járták a hit útját. Más alap nincs. Sem ez alatt, sem e fölött. Aki ennél alább adja, az a vallást ellaposítja, azt lehúzza a világnézet, erkölcs, tudomány vagy művészet szintjére, aki pedig feljebb licitál, az szemfényvesztő.

MEGJELENT

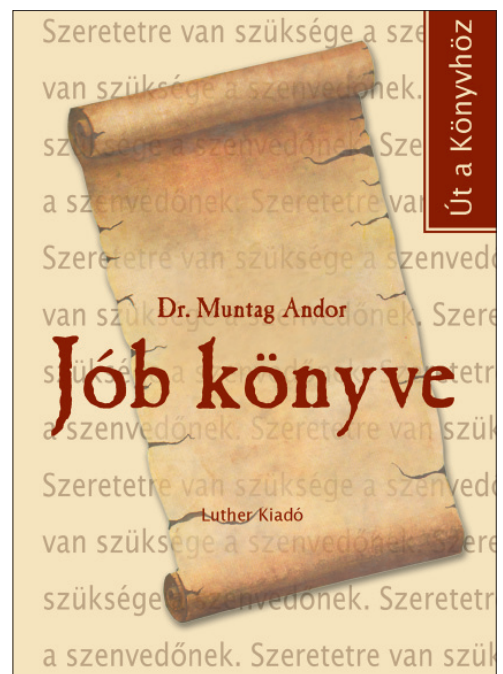
Muntag Andor: *Jób könyve* című kommentár 2. kiadása

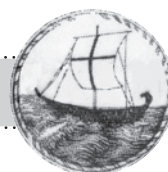
„Ma egyre többször keli ráébrednünk arra, hogy ha nem térünk vissza az eleink által létrehozott klasszikus értékekhez, egyre szegényebb lesz a gondolkodásunk és az életünk. Lehet meglepő és szenzációs, új kutatási eredményeket elérni a bibliai könyvek világával kapcsolatban, de ez sohasem kicsinyíti egy korábbi nagy tudós sajátos, eredeti életművét. Ezeknek a gondolatoknak a jegyében adjuk közre a 80 éve született és 3 éve elhunyt evangélikus teológiai professzor művét – miután a korábbi kiadás teljesen elfogyott – hálával és köszönettel.” (Részlet a könyv ajánlásából)

„Jób könyvének ezzel a magyarázatával szeretném segíteni azoknak a szolgálatát, akikre öregek, betegek, rokkantak, fogyatékosok vannak bízva, de szeretnék vele azoknak is segíteni, akik testben-lélekben szenvednek, akik hangos panasszal vagy magukban gyötrődve, lázadva vagy csüggedten hordozzák életük terhét. Munkámban az a szempont vezérelt, hogy teológusok, lelkészek feleletet kapjanak »szakkérdéseikre«, ugyanakkor azok is haszonnal tudják forgatni a kommentárt, akik Jób könyvét, benne Isten ígését szeretnék jobban megérteni.” (Részlet a szerző előszavából)

386 oldal • keménytáblás • A5 • 1600 Ft

Kapható a Luther Kiadó könyvesboltjában (Budapest, VIII. ker., Üllői út 24.), a Huszár Gál könyvesboltban (Budapest, V. ker., Deák tér 4.), illetve megrendelhető a kiadótól (Luther Kiadó • 1085 Budapest, Üllői út 24. • Fax: 486-1229 • E-mail: kiado@lutheran.hu).

ROZS-NAGY SZILVIA

Egyházi világhíradó

2003. március

AZ LVSZ FŐTITKÁRA AZ IRAKI HÁBORÚRÓL

Ishmael Noko, a Lutheránus Világszövetség főtitkára az iraki háború ellen emelte föl szavát. Mint kiemelte, a világ számos evangélikus egyháza elutasítja azt a véleményt, hogy a háború és az erőszak az igazságosság eszköze lehet. S ez nem csupán evangélikus, hanem ökumenikus álláspontnak bizonyult az elmúlt időszak egyházi megnyilatkozásait tekintve. A háború következményei – az ártatlanok meggyilkolása, az éhínség és a járványok, melyek számos emberéletet oltanak ki – szöges ellentétben állnak az ember istenképűségének az elismerésével és annak érvényesülésével. Ezen túlmenően a fegyveres akció Irakban kedvezőtlen befolyást gyakorol a keresztény–iszlám párbeszédre s az eddig kialakított kapcsolatokra, emellett pedig megrendíti az USA és számos partnere és szövetségese közti jó viszonyt. Az LVSZ továbbra is fenntartja, hogy az erőszak nem képes békét teremteni, csupán még több erőszakhoz vezet. Noko hangsúlyozta, hogy az emberek biztonságát a kölcsönös megértés és az igazságra s egyenlőségre épülő kapcsolati rendszer tudja kialakítani és fenntartani. A párbeszéd az az eszköz, melynek segítségével jobban megérthetjük egymás álláspontját, s fölfedhetjük az igazságtalanságokat, jogtalanságokat, és a szélsőséges fa-

natizmussal szemben működő megoldásokat dolgozhatunk ki.

FELHÍVÁS ÁLTALÁNOS LESZERELÉSRE

Az LVSZ végrehajtó bizottsága élesen bírálta azokat a kormányokat, amelyek különféle szövetségekbe tömörültek, mert ezzel veszélyeztetik az ENSZ egységét az iraki krízis kapcsán. Kifogással élt az egyoldalúan indított megelőző háború és az ENSZ-en kívüli, a háborút támogató koalíciók ellen. Az igazságos háború kritériumait azért dolgozták ki, hogy bizonyos esetekben elfogadhatóvá tegyék azt, nem pedig azért, hogy igazolják a háború létjogosultságát, hangsúlyozta a végrehajtó bizottság. Az igazi feladat most az igazságos béke kritériumainak kidolgozása. Az LVSZ bizottsága egyetértett abban, hogy le kell fegyverezni Szaddam Husszein kormányát, és meg kell semmisíteni az iraki tömegpusztító fegyvereket. Azt azonban nem tartja hihetőnek, hogy a diplomácia teljes eszköztárát kimerítették, mielőtt a fegyveres bevetésre sor került volna.

A bizottság megjegyezte, hogy az emberiséget még mindig veszélyeztetik ezek a fegyverek, és ezért felhívást tettek közzé a globális méretű leszerelésre és minden tömegpusztító fegyver megsemmisítésére.

A HIV/AIDS ÚJ ARCAIRÓL OKTÓBERBEN ÁZSIÁBAN

Az LVSZ ázsiai tagegyházai 2003. október 28–31. között regionális megbeszélést tartanak, hogy a HIV/AIDS új kihívásaival szembenézzenek. E konzultáció egyike lesz az LVSZ szervezésében induló globális HIV/AIDS kampánynak, melyről 2002 májusában, Kenyában döntöttek. Ázsiában a HIV/AIDS téma következő pontjait vizsgálják majd kiemelt figyelemmel: megelőzés és nevelés, lelkipásztori és gyakorlati tényezők, társadalmi hatások, ápolás és lelki gondozás. Föltételezhető, hogy az ázsiai és csendes-óceáni régióban mintegy hétmillió HIV-fertőzött él. Ez a betegség jelenleg új arcát mutatja, mivel a városokból a vidéki területekre húzódik, a magas kockázati tényezővel rendelkező csoportoktól az átlag lakosság felé, s különösen is magas a női fertőzöttek száma.

A FINN EGYHÁZ A VELKD MELLETT

Helsinki püspöke, Eero Huovinen a Németországi Egyesült Evangélikus Egyház (VELKD) fennmaradása mellett emelte föl szavát. A jelenleg folyó szervezeti tárgyalásokkal kapcsolatban a püspök megjegyezte, hogy egy külföldinek nem egyszerű megérteni ezt az egyházi szerkezeti formát, hi-

szen egyedülálló a világon. Ám a VELKD nem csupán a németországi helyi egyházak között szolgál hídként, hanem finn szempontból a párbeszéd és megegyezésen alapuló ökumenizmust is megvalósítja és kiábrázolja. Ezen okok miatt Finnországban, sőt a világ evangélikusságában is jelen van az a vágy és elvárás, hogy a lutheri reformáció hangja továbbra is tisztán hangozzék annak hazájából a jövőben is. A VELKD nélkül, hangsúlyozta a finn püspök, mind a világ evangélikussága, mind az ökumenizmus sokkal rosszabb helyzetben lenne, különösen is, ha az előttünk álló feladatokra tekintünk.

LÁTOGATNIVALÓ:
WWW.LUTHERANWORLD.
ORG/YOUTH.HTML

Az Ifjúság az egyházban és a társadalomban nevű honlap üzembe állítása fontos előrelépést jelent az evangélikus ifjúság és az ifjúsággal dolgozók számára az LVSZ 136 tagedházában, mondta Tita Valeriano, az LVSZ Ifjúság az egyházban és a társadalomban részlegének titkára. Valeriano reményét fejezte ki, hogy ez az új jelenlét a világhálón elősegíti majd az információ gyorsabb és hatékonyabb áramlását, az ifjúsággal foglalkozók közti kapcsolatok kiépítését és fenntartását, valamint a tapasztalatcserét. Jelenleg megtalálhatók rajta a következő év programjai és különféle forrásanyagok. A jövő tervei közt szerepel a tizenhat regionális vagy tematikus evangélikus ifjúsági szervezet megjelenítése is a honlapon.

PAUL SCHNEIDER (1897–1939)

Paul Schneider protestáns teológus, aki mint a *buchenwaldi prédikátor* lett ismert, elnyerte a 20. század mártírja címet. Február 1-jén egy ökumenikus istentisztelet keretében emlékeztek meg Schneiderről, az istentisz-

telet a nemzetközi Szent Egyed Község szervezte meg a római San Bartolomeo-bazilikában. Ishmael Noko, az LVSZ főtitkára és Walter Kasper bíboros, a Vatikán Keresztény Egységítőkarságának elnöke is megjelent az istentiszteleten. Schneider, aki 1933-tól volt tagja a német hitvalló egyháznak, és nyilvánosan föl emelte hangját a náci hatalom ellen, s akit 1939-ben gyilkoltak meg a buchenwaldi koncentrációs táborban, a ma egyházának ad ihletet, erőt és példát, mondta Noko. Hálát adunk azokért a nőkért és férfiakért, akik Schneiderhez hasonlóan éltek, különösen is ezekben az időkben, amikor a világ háborút vet s halált arat. A világnak szüksége van ilyen emberekre, akik az élet értékéről tesznek tanúságot. Kasper és Noko együttesen kiemelte, hogy a múltnak ezek a tanúi a saját példájukkal a ma keresztényeit segítik az egyház egységének helyreállításáért végzett fáradozásaikban. Akik a hitükről tanúskodnak, azok maguk az egység magvai, mondta Kasper, nyomatékosítva, hogy a Schneiderhez hasonló emberekről való megemlékezésnek rendkívüli jelentősége van az ökumenikus mozgalom számára.

A NIGÉRIAI NAGYHÉT

Nigériában az egyházi vezetők a keresztény nagyhét tiszteletben tartása érdekében fölhívták az ország választási bizottságát arra, hogy változtassa meg a legközelebbi választásokra kijelölt időpontot, mert az nagyszombatra esik. A nagyhéten ugyanis a nyugat-afrikai ország keresztényei lelkigyakorlatokon, különleges imaalkalmakon vesznek részt és böjtölnek. Amennyiben a választásokat április 19-én tartanák, az arra kényszerítené a keresztényeket, hogy válasszanak vallási kötelességeik és társadalmi felelősségvállalásuk között, hangsúlyozták az egyházi vezetők.

DOMONKOS HELYZETÉRTÉK- KENYSÉG

Amint a háborús egységek elhagyják Irakot, a domonkos szerzetesek minden reménység szerint meglepednek az országban. Jean-Jacques Perennes domonkos atya, az arab világ vikáriusa a március eleji iraki körútja után nyilatkozott erről, és ismertette azokat a programokat, melyekkel a domonkosok támogatják az országot. A terveik között szerepel egy noviciátus megnyitása Moszul városában két éven belül s egy tanulmányi ház létrehozása Bagdadban. Már most is domonkosok vezetése alatt áll egy teológiai központ a fővárosban, amely több száz keresztényt vonz oda hét közben. *Keresztény gondolat* címmel jelenik meg a folyóiratuk, és számos lelkipásztori területen jeleskednek. Irak régóta szenvedő népevel szolidaritásban állva a domonkos szerzetesek és apácák kijelentették, hogy nem hagyják el az országot a háború ellenére sem.

FAÖLELŐ

Holmes Rolston környezetvédő és presbiteriánus lelkész kapta meg idén a vallási területen a világ egyik legtekintélyesebbnek számító díját, a Templeton-díjat. Rolston, aki önmagát *Faölelőnek* nevezi, filozófiát tanít az Egyesült Államokban a Colorado Állami Egyetemen, és már régóta a környezeti etika vezéralakjának számít.

A HÉT JÉGKRÉMES BŰN

Holland keresztény szervezetek tiltakoztak az újonnan piacra dobott jégkrémválaszték ellen, melyet a hét főbűn után neveztek el. Hét új ízesítéssel a következő néven jelentek meg a jégkrémek: hiúság, irigység, torkosság, bujaság, harag, kapzsiság és jóra való restség. A csomagoláson a termék M betűjén pedig ördögszarvak és villás farkinca található.

HÚSVÉT ÜNNEPE UTÁN 4. VASÁRNAP (CANTATE)

• *Lk 19,37–40*

„...a tanítványok egész sokasága örvendezve és fennhangon kezdte dicsérni az Istent...”

Bevezetés

Kötelező olvasmány (a felhasználható irodalom előtt): 1Sám 16,14–23; Zsolt 98,1–9; Ézs 12,1–6; Ézs 57,15–19; Tób 13,1–5.8; Mt 11,25–30; Kol 3,12–17; valamint az Agendában közölt tizenkettő textus, hogy „az igét az Ige magyarázza”. (Luther) Ajánlott olvasmány (a felhasználható irodalom mellett): a Szentírás valamennyi éneke, Lámek énekétől (1Móz 4) a Bárány menyegzőjének énekéig (Jel 19).

Felhasználható irodalom: a *Lelkipásztor* eddigi feldolgozásai, továbbá a könyvtárakban elérhető összes magyar és idegen nyelvű Lukács-kommentár és prédikációskötet. (Aki egyet sem szokott kézbe venni, legalább két-hármat tanulmányozzon át! Aki pedig a bőség zavarával küzd, „lapozzon kettőt”, tegye vissza könyvei felét a polcra!)

A Cantate vasárnapján felcsendülő éneket nem lehet beinteni, vezényelni, de leinteni sem, mivel ennek a kórusnak a Krisztust dicsőítő Szentlélek a karmestere. Kezdjük el? Énekeljünk? Hagyjuk abba? Képtelenség! Nem megy! Nem lehet! Az első, amit „tehetünk”, hogy az igék tanulmányozása és az imádság előtt és után elcsendesedünk. A teremtés rendje szerint a madarak reggeli énekét a hajnal csendje előzi meg, mint ahogy az esti „koncert” után is csend következik. Ellensége vagyok a tapsnak, mert középszerű, közhelyszerű megnyilvánulásnak tartom, bár el kell tudnom fogadni a „lélek tapsát” (Gerhardt Pál), vagy amikor a „folyamok tapsolnak” Zsolt 98,8 szerint. Ahol Isten dicséretére szól az ének, ott a tetszésnyilvánításnak nincs helye! Igaz, hogy akinek ilyenkor tapsolunk, annak nyugodtan tapsolhatnánk, csak amit megtapsolunk, azt nem (volna) szabad megtapsolnunk. Tapsolni szeplőtelen fogantatásért? Szűztől születésért?

Szenvedésért? Kereszthalálért? Pokolra történő alászállásért? Feltámadásért? Mennybemenetelért? Tetszésnyilvánítás nélkül kísérje énekünk Jézus vonulását, és amennyiben lehetséges, Jézus-énekek éneklése közben és után mellőzzük a tapsot! Éneklésünkből ma leginkább a csend hiányzik. Lukács szerint a tömeg fogadta rokonszenvtűntetéssel az Úr nevében érkezőt, a tanítványok „csak” énekeltek. Mi se menjünk ennél tovább!

Igék a textushoz

1Sám 16,14–23

A *musica sacra* csodákra képes. Börtön- és várfalakat képes ledönteni (Filippi, Jerikó), ugyanakkor azonban bűnünk semmilyen bánatát nem lehet vele és általa meggyógyítani. Saulok és Eduard királyok a megmondható, hogy a legszebb lantpengetések (gitáros ének), a legharsányabban zengő „riadókürtök” (Szokolay-kantáták) sem feledtethetik velünk visszájára fordult életünk, bűnös nemzetünk, vétkes egyházunk sok-sok mulasztását. Röpül a Saul-dárda, kötélén lóg a Lord Mayor!

Zsolt 40,2–12 (1Krón 16,1–2.7–15)

Az új ének Isten dicsérete. Jézus bevonulásakor a tanítványok „új éneket” zengtek, pedig sem az ének dallama (ha volt neki), sem a szövege nem volt új. Jézus nevének nyilvános magasztalásában volt az „újsága”. A reformáció idején Luther is gyakran nyúlt régi dallamokhoz és szövegekhez, ha azok alkalmasaknak bizonyultak arra, hogy Krisztus dicséretét zengjék. A régi is új, ha őt dicséri, mint ahogyan az új is régi, ha nem a Szentlélek karmesteri pálcája vezényli!

Zsolt 98,1–9 (Zsolt 96,1–13)

„Az új ének új országról, új teremtéstől, új emberről dalol, aki nem törvényből vagy cselekedetekből, hanem a Lélektől született, aki maga is csupa csoda. Urunkban, Jézus Krisztusban műveli a csodát! Ha a Szentlélek énekre készítet, bizonyos, hogy csodák elfogadására is. Éppen ezért ez az ige

kárhozzat minden olyan hitetlenséget, amely kételkedve kérdezi: honnan tudjam, hogy Isten az ő jobb kezével, azaz Fiával nékem ilyen győzelmet és csodát készített?! Halld meg, mondja a Lélek, hogy neked, neked, neked adatott mindez: te, te, te énekelj boldog hálaadással. Ez az én akaratom és tanácsom.” (Luther Márton)

A Krisztust magasztaljátok,
Akit küldött jó Atyátok!
Ő az, kit fejünknek vallunk,
Néki élünk, néki halunk.

Ézs 57,15–19 (Ézs 12,1–6; 42,8–12)

Két időszerű és fölhasználható gondolat: Isten haragját nyilvánítja ki a „haszonlesés bűne” miatt, ugyanakkor az „alázatos lelkűek ajkán megteremti a hála gyümölcsét”. Minden hálaének csak akkor ér valamit az ajkon, ha szívünk mélyéből fakad, vagyis ha Isten teremti meg bennünk azt, ahogyan a költő énekelte: „Nem az énekes szüli a dalt, a dal szüli énekesét...” A jeruzsálemi bevonuláskor fölcsendülő éneket nem a tanítványok „szülik”. Az alázatos király népe ajkán megteremtett hálaének a Szentlélek gyümölcse. Ott és akkor Jézus bevonulása szülte énekeseit...

Az ének szövege: „Békesség, békesség, közel és távol.” A Lukács szerinti „és a földön békesség”, ill. „békesség a mennyben” itt új megvilágításba kerül a „közel” és „távol” kifejezésekkel, különösen, ha a jelen helyzetre gondolva hozzátesszük a Kelet szót! Énekelni ezt vagy bármely szöveget, egyáltalán Cantate vasárnapot ünnepelni csak akkor fogunk 2003-ban, ha béke lesz a Közel- és Távol-Keleten!

Tób 13,1–5.8

Talán az apokrif Tóbiás könyvében található textusból profitálhatunk legtöbbit ezen a vasárnapon. Az „öreg” éneke nyersfordításban így hangzik: „Uram, erős és hatalmas Isten! Örök a te országod: karod lesújt és megvigasztal: pusztulásba dönt, a pokolból kiment. Senki sem kerülheti el a kezedet. Izrael fiai, dicsérjétek az Urat, még a pogányok között is magasztaljátok nevét! Karja azért szórt szét benneteket, hogy hatalma a pogányok között is hirdettessék. Nincs erősebb a mindenható Istennél, aki bűneink miatt büntet, jóságával kegyelmez. Lássátok, mit tett értünk! Félelemmel és rettegéssel dicsérjétek az Urat tetteiért, zengjétek szent nevét nagy dicsőségéért! Magasztallak, Uram, az idegen földön, ahol fogságot szenvedtünk, mert a bűnös nemzet előtt is nyilvánvalóvá tetted csodáidat. Most azért teljes szívből örvendez, én lelkem, az Úrban, Istenedben!” A tanítványok egész sokasága akkor kezd örvendezve és fennhangon dicsérni az Istent, amikor az Emberfia a pogányok kezébe adatik, amikor Isten hatalmas kezével egyszülött Fiára sújt. „Konok pogányságunk” Krisztust keresztre szögezte, de éppen így lett előttünk nyilvánvalóvá Isten hatalma és csodája. A római százados soha nem énekelhetett volna egymondatos nagypénteki zsoltárát, ha Jézus nem az ő kezébe is adatik: „*Bizony, Isten Fia volt!*”

Mt 11,25–30

Jézus hálaadása és hívó szava mellett nem szabad elmenünk ezen a vasárnapon. A megfáradtakat hívogató Pásztor iga fölvételére szólít. Napjaink zenéjét (egyházit és világit egyaránt) találóan mondjuk könnyűnek. Annak találtatott! Az új egyházi énekekkel a két legnagyobb baj, hogy „igétlenség” és „igátlanok”: a saját érzéseit, gyakran téves teológiai gondolatait éneklí, énekelte, vállalt keresztnek nélkül. A spirituálé pl. „nehéz” ének. Miért? Mert ha olykor kevesebbet szól is az ígérő, minden hangjegyre arról tanúskodik, hogy énekeses súlyos igát hordozott!

Lk 19,37–40 (Mt 15,29–31; 21,14–17)

Lásd Pröhle Károly *Lukács evangéliuma* című kommentárját!

Jn 16,5–15

A Szentlélek azzal leplezi le a világot, hogy Jézus Krisztus dicsőíti. Pontosan ez történik a pálmavasárnapi bevonulás alkalmából. Az építők „megvetett köve” szilárd fundamentumává lesz a hívőknek („*Sziklára állította lábamat, biztosá tette lépteimet*”; Zsolt 40,3), de halált is hozhat azoknak, akik ráesnek, vagy akikre ráesik! A Szentlélek e szilárd alapon úgy vezeti Isten népét, mint karvezető a kórusát.

Kol 3,12–17 (ApCsel 16,25–34)

Mindent az Úr Jézus Krisztus nevében! Teljesen érthetetlen számomra napjaink krisztustalanító istenessége, amelyet a magam részéről új pogányságnak tartok. Okkal érezzük hamisnak, ha a politikában a „régiek” próbálják artikulálni az „új dalt”, de ugyanilyen fonák és visszajára fordult helyzet adódik akkor is, amikor az új embert felöltők feledkeznek meg Urukrol és Mesterükről, azaz új emberként is még a régi dalt fűjják. A Krisztus beszéde lakjék bennetek gazdagon, mivel ebből következik minden: a megbocsátás, a szeretet, a békesség, a tanítás teljes bölcsessége, sőt még a zsoltárokkal, dicséretekkel és lelki énekekkel való intés is!

Erre az intésre adott esetben egyházi vezető éppen úgy rászolgálhat, mint a pogány! Valahol Magyarországon a '80-as évek közepén új templomot épített az egyik gyülekezet. A világi és egyházi vezetőink „óvatoskodtak”: a lelkészrapertra rendelték be a hivatalba. Hosszú órák kemény tárgyalása után végül mégis eredmény született. Az építettő lelkész (vezetői legnagyobb meglepetésére) dalra fakadt. Mi mást tehetett ekkor a „főnök”, énekelte vele a győzelmi éneket. Ugyanez a kolléga az első kapavágások megtételekor énekeskönyveket adott a meglepődő munkások kezébe. „Mi így szoktuk” – mondta. És nem volt apelláta! Nem segítettek a kifogások: „Mi nem is evangélikusok vagyunk.” „Nem ismerjük ezeket az énekeket.” „Nem tudunk és nem is szeretünk énekelni.” „Ateisták vagyunk.” Az ének fölcsendült. Először kissé bátortalanul, ámde napról napra szebben és jobban, a munka vége felé meg már magától értetődő természetességgel,

szívből jövően és önként! A Szentléleknek nem tudunk ellenállni, énekelniük kell, ha akarunk, ha nem! (Csak a „szabad akarat” nem énekel vele, de róla mindenki tudja, hogy ott a Sátán birodalma!)

„A zsolttár nemcsak a szentek köznapi beszédeiről szól, hanem elmondja a szentek Istennel folytatott legbensőbb, felséges beszélgetéseit. Teljes gazdagságában tárul elénk, hogy mit beszéltek Istennel, emberrel. Az emberi szív olyan, mint a vad tengeren a hajó, melyet mindenfelől viharok űznek. Az ilyen viharok tanítják meg az embert komolyan szólni, szívet kitárni, a szív tartalmát fenekes-tül kiönteni. Mert aki szükségben és félelemben ül, az egészen másképpen beszél a szenvedésről, mint aki örömben lejt – s viszont. Nem szívből jön, amikor a szomorkodó nevet, vagy az ujjongó sír. Az ilyen szív nem az igazi tartalmát önti ki.

A zsolttárakban pedig éppen az a legnagyobb, mert bennük a léleknek minden vihara megtalálható. Hol kap-hat az ember nagyobb szavakat az örömről, mint a dicsőítő hála-zsolttárakban? Rajtuk keresztül bepillant-hatsz a szentek szívébe, mint gyönyörű kertbe, sőt magába a mennyországba. Láthatod, hogy Isten jótéte-ményeiről szóló szívbéli gondolatoknak milyen pompás virágai virulnak ottan. Viszont talál-sz-e valahol mélyebb, panaszosabb és fájdalmasabb szavakat a szomorúságról, mint a panasz-zsolttárakban? Ezekben is a szentek szívé-be látsz, mintha a halál pitvarába, sőt magába a pokolba pillantottál volna be. Mennyire sötét és borús ott minden az Isten haragját érzékelő rémült tekintetű! S amikor a félelemtől vagy reményről beszélnek is, olyan szavakkal tesz-ik, hogy semmiféle festő, vagy szónok (!) nem tudná azt a félelmet vagy reménységet úgy lefesteni.” (Luther Márton)

Örvendj, lelkem, harsogjatok,
Vigadozó szent szózatok!
Szent, szent, szent a mi Istenünk,
Tőle van éltünk s mindenünk.

Jel 15,3–4 (Jak 1,16–21; Jel 14,1–5)

Mózes és a Bírány (törvény és evangélium) itt együtt énekelnek. (Ettől még a törvény törvény, az evangélium evangélium marad.) A Szentírás végére „tett” különös duó arra figyelmeztet, hogy ennek a kettőnek együtt kell hangoznia. Lehet, hogy mostanság nagy divat, ha csak az Ószövetséget viszed föl a szószékre. Bizony, szomorú szóló az ilyen ének, még akkor is, ha egyházunkban nagy tapsot lehet kapni érte! Hasonlóan erőtlenedik meg a Bírány éneke, vékonyka bégetéssé válik, ha elhallgatjuk mellette Isten törvényének csodálatos ellenpontját. A tanítványok hozsannája igénkben a Mózes népének ünneplő „zúgásával” együtt zeng! Így szól szépen!

(Megjegyzés: A zárójelbe tett igék nem mellőzendők, mert csak nálam és csak most hallgatnak. Akinél azonban bármelyik megszólal, hadd szóljon, ha szól!)

Meditáció a prédikációhoz

A húsvét utáni vasárnapok imperatívuszos nevei az igehirdetőket könnyen arra csábíthatják, hogy nagypéntek tűzközelségében törvényt vagy intelmeket prédikáljanak a tisztán és igazán hirdetendő evangélium helyett: örüljétek, énekeljétek, imádkozzatok! Hogyan lehet ezeket az igéket Jézus Krisztusról szóló örömmelként megszólaltatni, hogy az öröm, az ének és az imádság kegyelmi ajándékká legyen?

A jeruzsálemi bevonulást Jézus „megrendezte”, a tömeg és a tanítványok reagálása viszont spontán volt. Ma többnyire fordítva történik. Az evangélium záporaira vezetőink által vezényelt rendezvényekkel próbálunk feleletet adni. De jó is volna, ha ezen a vasárnapon olyan önfeledten és bátran tudnánk és mernénk énekelni, mint az építési engedélyt „begyűjtő” kolléga a püspöki hivatalban!

Akkor kerülhetjük el itt a csapdát, ha az említett igéket nem törvényi rendelkezésként, nem evangéliumi intelmeként, hanem az új teremtés igei kijelentéseként értelmezzük és hirdetjük, éspedig a „Kövess engem!” mintájára, amikor Jézus hívó szava és Máté első lépése közé nem hullajtunk egyetlen emberi cselekedetecskét, de még egyetlen pirinyó, homokóránkat működtető porszemet sem! A „*Legyen világosság!*” kijelentés, valamint az „*És lett világosság*” tény-megállapítás, mint Máté elhívásánál a „*Kövess engem!*” és „*Követte őt*” kijelentés és tény-megállapítás egyidejű történés. Cantate vasárnapjának Krisztust magasztaló énekét is így kell meghirdetnünk és megszólaltatnunk: „Énekeljétek!” – és a tanítványok énekelnek.

Jézus jelenléte és keresztre menetele nélkül nincs igazi Jézus-ének, akkor sem, ha az ének minden sora látszólag róla szól. Neki mindenképpen ott kell lennie, és neki feltétlenül a keresztfához kell mennie! Aki kettőnek és háromnak is garantálta jelenlétét, az igében és a szentségekben teljesítette be szavát. Nem hallottam, hogy létezne Magyarországon olyan evangélikus gyülekezet, ahol hagyomány volna Cantate vasárnapján úrvacsorát osztani. (Kivéve azokat a helyeket, ahol minden vasárnap kiszolgáltatták.) Pedig sehol nem lehetünk közelebb hozzá, a halálához, mint éppen az úrvacsorában, arról nem is szólva, hogy az új ének ellenpontja itt mindig adva van. Kétezer év alatt sem múlt el ugyanis még a tanítványok „különös” vacsoráját lezáró hagyományos dicséret, a páskát lezáró hangos zsolttár-ének (Mt 26,30). A győztesekkel énekelhetnénk Mózesnek és a Bíránynak az énekét, és beteljesedhetne az Újszövetség egyetlen prófétájának, János apostolnak a szava, ha úrvacsora vételével ünneplénk meg ezt a napot! (Jel 15,3) A legszebb „Cantate” a passiót befejező korál, az úrvacsorai liturgiát lezáró dicséret: „Mily nagy az Úr kegyelmessége...!”

Nagy kísértés, hogy a hirdetett igét lebecsüljük, kevésnek tartjuk, és hogy éppen ezért, (akár a legjobb szándékkal is) valamit hozzátegyünk. Pedig Luther óta tudnunk kellene, hogy tetszett az Istennek az ige kerete közé szorítkozni, amiből következik, hogy csak (!) ott találkozh-

tunk vele. Az ige elveszítése és elhanyagolása azt jelenti, hogy már elveszítettük a szemünk elől Jézust. Talán ezért is halkul énekünk!

Befejezés

A rövid zárószóhoz „Jakabbal fűtök be”, aki a kijelölt epistolai igében a „dal” felülről valóságát hangsúlyozva hirdeti: „Az ő akarata szült minket az igazság igéje által, hogy mintegy első zsengéje legyünk teremtményeinek.” Továbbá: „...szelíden fogadjátok a belétek oltott ígét, amely meg tudja tartani lelketeket.” (Jak 1,18.21) Az apostol (anélkül, hogy a nevét kimondaná) a Szentlélekről tesz bizonyosságot, arról a nagy csodáról, amelyben minden jó adomány, így az éneklés adománya is felülről vezérelten száll reánk. Ennek az isteni munkának az eredménye: új ember, új élet, új szív, új ének, egyszóval mindaz, amit új teremtésnek szoktunk mondani. Ezért a már kétszer idézett éneket harmadszor is megszólaltatjuk, ezúttal annak 3. versét:

Szentlélekkel áldást zengjünk,
Aki nekünk bölcs vezérünk!
Az Úr Lelke hű támaszunk.
Néki élünk, néki halunk.

Felhasznált irodalom

Luther Márton: *Jer, örvendjünk keresztyének!* Magyarországi Luther Szövetség, Budapest, 1995.

Keresztmetszet. Evangélikus lelkészek igehirdetéseinek gyűjteménye. Teológiai Irodalmi Egyesület, Budapest, 1997.

Próhle Károly: *Lukács evangéliuma.* Evangélikus Sajtóosztály, Budapest, 1966.

Evangélikus énekeskönyv, 65. ének.

Weltler Sándor

HÚSVÉT ÜNNEPE UTÁN 5. VASÁRNAP (ROGATE)

• *Lk 11,5–8*

Az igeszakasz és az ünnep

Jézus feltámadt, majd elment a látható világból. Ez a két tény keretezi a húsvét utáni vasárnapokat. Agendánk tematikája és vasárnapjaink igéi a gyülekezettről, Jézus itt maradt, még itt járó népről szólnak. Általuk számba vesszük, hogy mi jellemzi a feltámadt Jézus gyülekezetének életét, pontosabban milyen életet, milyen egyházat hirdet meg és teremt meg Urunk.

A kijelölt perikópa a szövegekörnyezet nélkül nem tartalmaz utalást arra vonatkozóan, hogy miről beszél Jézus, amikor a kenyérért kopogtató és az ajtót nyitó barát példáját mondja hallgatóinak. Ezért talán érdemes felolvasni a

9–10. verseket is, s még akkor is további magyarázat szükséges ahhoz, hogy az igehallgató gyülekezet azon tagjai, akik nem ismerik fejből ezeket az igéket, értsék Jézus célját, tudniillik hogy bennük sem az akár éjjel is segíteni kész felebaráti szeretetről, sem az embertársunktól való segítségkérés létjogosultságáról nincs szó, hanem az imádságról – az *Istentől* való kérésről (vö. 9–10. vers) – beszél. Még egyértelműbbé teszi Jézus szándékát a kontextus további része, a 13. vers, mely egyrészt kimondja nemcsak a 11–13. versek, hanem jelen példázatunk hasonlításí pontját (lásd alább), másrészt az egész tanítás kulcsszavát: „...ad menyeyei Atyátok Szentlelket azoknak, akik kérik tőle.”

Így illeszkedik bele Rogate vasárnapjának alapigéje a húsvét és pünkösd *után* és *nyomán* tartó életünkbe, életliturgiánkba.

A szöveg

Jézus a kitartó, a meghallgattatás bizalmát semmiképpen el nem vesztő imádság evidens, Istennel való kapcsolatlunkból természetesen következő voltára hívja fel tanítványai figyelmét.

– τὶς ἐξ ὑμῶν = „Ki az közületek...”; „Ugyan kicsoda...” – nyilvánvaló tényről van szó. Jézus számára magától értetődő, hogy hallgatói közül mindenki felkelne, és adna kenyeret az éjfélkor kopogtató barátjának. (Ez a nem választ váró, hanem az egyértelműséget kifejező kérdés máshol is előfordul Jézus szavaiban: Mt 7,9; 12,11; Lk 14,28; 17,7.)

– αἰαῖδεια = 'szerénytelenség', 'tolakodás': -αν: 'telen'; αἰδώς: 'szerénység'. A katolikus fordítás így írja: „nem tágitott” (az egész textus nagyon érdekes, interpretált szöveg a Szent István Társulat Bibliájában).

– φίλος μου παρεγένετο ἐξ ὁδοῦ πρὸς με = 'barátom útról érkezett hozzám'. Ezzel a példázatbeli kitételrel jelzi Jézus: olyan helyzetre gondoljunk, amikor a kérő szorult helyzetben van. Azaz: egyrészt feltétlenül szükséges – a vendéglátás elemi kötelessége kényszeríti –, hogy megkapja, amit kér; másrészt maga nem tud mit tenni, nem rendelkezik a szükségessel. Tehát kérése olyan helyzetből hangzik, amikor ki van szolgáltatva annak, akitől kér.

Egyértelmű, hogy az ember, ha barátja jön hozzá, még éjfélkor is felkel, és ajtót nyit. De még ha nem tenne is meg ennyit a barátjának, akkor is megteszi, mert az illető „szégyentelenül tolakodó” kérése erre készíti.

A textus exegézistörténetében (*Lelkipásztor* 1948, 1957, 1970, 1981, 1989, 1994) sokszor felbukkan az etizáló magyarázat, mely kifejti a példázatnak ezt az emberi oldalát: mennyire szabad vagy nem szabad „zavarkolódni” a másik embernél, s mennyire illendőek vagy alkalmas időben elmondottak az imádságaink.

Jézus azonban nem azért mondja el ezt a példázatot, hogy udvariasságra tanítson: ne zavarj másokat, ha alszanak! Istent sem hasonlítja az emberhez, aki kelletlenül, csak az erőszakosságnak engedve segít. Hanem Jézus bátorít az

Istennel szembeni szabad kérésre. Arra hívja fel a figyelmünket, hogy még véletlenül se gondoljuk azt, hogy imádságunk felesleges, elkésett, hiábavaló vagy megszokásból adódó. Vállaljuk a helyzetünket, tudniillik hogy *ki vagyunk szolgálta Istennek*, vegyük észre rászorultságunkat, és ennek megfelelően *szégyenkezés, szerénykedés, visszahúzóds, csüggedés vagy hamis önbizalom nélkül, Istenre való teljes ráhagyatkozással könyörögjünk Szentlélekért!*

Szögezzük le:

– Isten nem zaklatjuk, nem zavarjuk az imádságunkkal.

– Isten nem a tolakodásnak engedve hallgat meg bennünket.

De:

– Isten nem idegen, szomszéd, akárki, hanem úgy fordulhatunk hozzá, mint a példázat embere – baráthoz: teljes bizalommal.

– A rendkívüli helyzetet nem azért festi le Jézus, hogy ezzel bármiféle etikai konzekvenciát vonjon le, hanem azért, hogy Isten szeretetét és a belé vethető bizalom létjogosultságát szemléltesse: *ha még ti is, még ilyen szélsőséges helyzetben is, teljesítitek a kérést – mennyivel inkább teljesíti kéréseteket Isten!* A példázat hasonlításí pontja ez.

Gondolatmenet

Az imádkozás kapcsán általában a csendben, magányban, saját magunkért és környezetünkért való köszönetmondásra vagy kérésre szoktunk gondolni. Eszünkbe jutnak a mindennapok gondja és öröme nyomán, evés előtt, este-reggel az ágyban mondott imádságok. Gondolhatunk arra, mit kérünk, s kérünk-e egyáltalán Istentől – akár letérdelve a szobában, akár munka közben elsóhajtott fohással.

Mindezek felmerülnek Jézus szava nyomán: „kérjétek kitaratóan, s mennyei Atyátok megadja nektek!” Ám mi, akik egy gyülekezethez, egy egyházhhoz tartozunk, *közösen* jövőnk istentiszteletre, *közösséget* alkotunk a gyülekezetben. Most az egyéni imádságunk mellett a közösségünkre figyelve hallgassuk Jézus szavát.

Jézus bátorít. Arra, hogy a mi saját vagy közösségi imádságunk nem udvariassági formula és nem megszokott, napról napra, vasárnapról vasárnapra visszatérő kultikus cselekmény. Nekünk, Isten gyermekeinek és a mi közösségünknek, az egyháznak az imádsága: harc, hajsza, mindig aktuális és mindig komoly hajsza Isten szava, áldása, ereje után. Ha imádságunk imamalommá válik, amelyet rendszeresen megforgatunk, vagy imádságunk saját kívánságaink eszközévé válik, akkor nincs semmi értelme. Mert az imádság azt jelenti, hogy *van mit kérünk!* Hogy „éjféلكor” is be lehet kopogtatni Istenhez: *Urunk! Nincs mit adnunk a barátainknak!*

Ha nagyobb lett volna annak az embernek a félelme és illemtudása, mint a vágy, hogy kenyeret adjon vendégének, akkor valóban nem is adott volna neki semmit. Ha nagyobb a mi fáradságunk, megszokásunk, mint az alkalmas és

alkalmatlan időben tusakodó, szüntelen kopogtatásunk Isten előtt – akkor nem is fogunk adni a környezetünknek és egymásnak semmit.

A bibliai iratok, különösen a zsoltárok tele vannak szemtelennél szemtelenebb, tolakodó imádságokkal. Az egyház története tele van olyan emberekkel, akik nem restellték Istent kitarató tolakodással „zaklatni”. Hogy miért? Egyszerű a magyarázat: nem az ima vallásos előírásának szerettek volna eleget tenni, hanem áldást akartak kapni Istentől – a maguk és mások számára: közösséget, szeretetet, bizonyoságot, erőt: Szentleket.

Bár jelen textusunk a kérésről szól, s bár csoportosítási szokás az imádságokat kérés, hálaadás és még további kategóriák szerint, de a hálaadás, dicsőítés a földön járó egyház számára azonos a kéréssel abban, hogy olyan valmiről szól, ami tőlünk idegen, amivel nem rendelkezünk, amire lényegünk szerint szükségünk van, amit Urunktól kaphatunk meg, s aminek az elmondása a vele való közvetlen, bensőséges viszonyt feltételezi.

Vázlatlehetőség

Id. Magassy Sándor témája és vázlata alapján az alábbiakat ajánlom az olvasóknak.

Mit tesz „az imádkozó gyülekezet”?

– *Urához és Megváltójához kiált* – mint Jézus népe és mint annak tagjai, rendeltetésünk szerint dicsérjük Istent, és könyörgünk áldásért életünk, szolgálatunk, világunk számára.

– Mélységből, szorultságában kiált Urához – nyilvánvaló, hogy amire igazán szükségünk van, azzal nem rendelkezünk. Csak ő adhatja meg. Ezért üres kézzel és alázatos szívvel imádkozunk.

– *Bizalommal és megbátorodva kiált Urához* – nem idegenhez, nem a bizonytalanba hangzik imádságunk, hanem a meghallgatás bizonyosságával zörgetünk. Van bizalmunk és ismeretünk arról, akihez imádkozunk.

Schermann Gábor

MENNYBEMENETEL ÜNNEPE

• Róm 8,31–34

Mennybemenetel ünnepéről

Hétköznapra eső ünnepeink mostoha sorsra jutottak. Egy olyan életfelfogás, élettempó mellett, amelyet a jelen kor diktál, a vasárnapok sem hordozzák az ünnepnap testi-lelki többletét, a munkanapon tartott egyházi ünnepek még inkább kihúzódnak a köztudatból, pedig jelentőségük miatt nem lehet másodrendűnek tartani ezeket a napokat. Vízkereszt ünnepének üzenete Krisztus dicsőségének világban való megjelenéséről, mennybemenetelnek az Atya

jobbán ülő Krisztusról szóló örömhíre vagy az egyházunk számára történetileg és teológiailag jelentős reformáció ünnepe nem mellékes, jelentéktelen alkalom. Hangsúlyoznunk kell az igehallgatók számára, hogy az üdvösség történetében, hitünk teljességében fontos helye van mennybemenetel ünnepének.

Hogyan ragadható meg az ünnep üzenete oly módon, hogy az alkalom teológiai tartalma és az igehirdetés alapigéje ne szakadjon el egymástól, és az igehirdetés ne váljék általános, minden helyzetben elmondható beszéddé? A feltámadott Krisztusnak a Máté írása szerinti evangéliumban elhangzott szavai meghatározók: „Nekem adatott minden hatalom mennyen és földön.” (Mt 28,18b) „Íme, én veletek vagyok minden napon a világ végezetéig.” (Mt 28,20b) Krisztus mennybemenetele nem a világ és benne a tanítványok magukra hagyása. Krisztusnak Isten országát megvalósító hatalma és az övét megtartó szeretete éppen így válik egyetemes érvényűvé. Isten országának elérkezte már nemcsak az adott helyen és időben látható csodatételekben (jelekben) és Jézus beszédeiben tapasztalható meg, hanem minden Krisztus-követő ember életének fordulataiban, Istenre találásában, hiszen vereséget szenved a Gonosz: az embert Istentől távol tartó törekvése kudarcot vall. A keresztény hittől való megajándékozottság csodájának biztosítéka nem emberi erőfeszítés, hanem Krisztus megtartó szeretete.

Az ünnep és a textus

„Ha Isten velünk, ki lehet ellenünk?” Az idézett mondat igazságát az Apostoli hitvallásban Krisztus mennybemeneteléhez vetett hitünk kifejezése erősíti meg: „felment a mennybe, ott ül a mindenható Atya Isten jobbán.” Jelenléte nem helyhez és időhöz kötött, mindenütt és mindenkor jelen van. Jelen van világban élő egyházában, jelen van gyülekezeteiben, közösségünk van vele személyesen is.

Éppen ezért az ünnepre kiírt igehirdetési alapige legfontosabb részének és az ünnephez való kapcsolópontjának nem azt tartom, hogy a 34. versben elhangzik a mennybe ment Krisztusra való konkrét utalás, hanem azt, hogy meghirdethetjük az ígérete szerint ma is velünk lévő Urat. Az Isten jobbán uralkodó és értünk közbenjáró Jézus Krisztusról szóló tanúságtétel hitvallásunk egyik lényeges elemét mondja ki, de ennek mindennapjainkban ható ereje, vigasztalása abban van, amit Pál apostol textusunk elején kimond.

Gondolatok a textusról

A levél 8. fejezete felszabadító erejű kijelentéssel kezdődik: „Nincs tehát most már semmiféle kárhóztató ítélet azok ellen, akik a Krisztus Jézusban vannak...” A Krisztusban kapott szabadság a kárhóztatótól való félelmet veszi el. Ezért változtatja meg a Krisztus-hit az ember Isten felé fordulását: nemcsak megsejtett, kiismerhetetlen hatalomnak tartja, hanem

Atyaként tudja megszólítani. Éppen ez éleszti fel a reménységet az üdvösségre, és ezért nem akarnak a választottak máshoz tartozni, csak ahhoz, akitől ezt a kincset kapták.

A 31. versben a ma is velünk levő Úrról nem pusztán passzív jelenlétet tudhatunk meg. A ὑπερ ἡμῶν (*pro nobis*) kifejezésben a „valaki mellett lenni” tartalom túl ott van a valakiért lenni is. Istennel való közösségünk az ő cselekvésén múlik, azon, hogy Fiát odaadta mindannyiunkért. A 32. versben olvashatjuk azt a szót, amely erről tanúskodik. A παρέδωκεν (*tradidit*) kifejezésben azonban nem egyszerűen Jézus földi megjelenésének tényéről, az embervilág számára való átadásáról van szó. Mindannyiunkért odaadta, mindannyiunkért kiszolgáltatta őt. A golgotai kereszten minden bűnünkért, vétünkért kiszolgáltatta őt az ítéletnek; nem új tanok hirdetőjének, az adott korban meglevő problémák megoldójának küldetett, hanem hogy Isten Bárányaként magára vegye a világ bűneit. Ebből fakad a kérdés, amely magában hordozza a választ: ha ezt megkaptuk, hogyan gondolhatjuk, hogy valami még hiányzik abból, amit Isten az emberért tehet („...hogyne ajándékozna nekünk vele együtt mindent?”)

A 33. és 34. versben folytatódik az ily módon feltett kérdések sora. Az apostol szinte felháborodva kérdezi: ezek után ki gondolna arra, hogy éppen az ember megmentésének, megigazításának munkálásában megismert Isten (θεὸς ὁ δικαίων) vádolná, fogná perbe a választottakat? A kárhóztatásra vonatkozó kérdés után pedig nagyon tömören összefoglalja mindazt, ami Krisztus váltságművében éppen a kárhóztatótól való megmenekülés lehetőségét hordozza: meghalt, hogy áldozatában magára vegye a bűn büntetését, feltámadt, hogy legyőzze a halált, az Isten jobbán van, hogy mindenütt jelen legyen hatalmával, és közbenjár értünk, hogy kegyelmet nyerjünk.

Az igehirdetés felé

Korunk új vallásosságának lehet nevezni azt a sajátos jelenléteket, amelynek az a lényege, hogy a mindenféle vallási kötődésétől elszakadt ember érzékeli egyedüllétét, legnagyobb életkérdéseinek megválaszolatlanságát, de ugyanakkor tanácstalanul áll, mert emberi erejénél, értelménél nagyobb létezőt hívna segítségül. Az ész, a megismerés mindent maga alá temető túlbujánzása azonban megszüntetett minden mítoszt, megkérdőjelezett minden választ: az üres ég elnyel minden felé kiáltott szót. Ebben a helyzetben fordulnak sokan még kipróbálatlan vallások lehetőségei, az újdonság erejével ható, újra feltámadt babonák, hiedelmek felé.

Mennybemenetel ünnepének örömhíre pont az üres ég alatt magára maradt, kétségbeesett embert rázza föl: nem vagyunk egyedül! Van, aki a felé kiáltott szót meghallja: ő az, aki már évezredekkel ezelőtt, minket megelőzve szól és cselekedett értünk. Testi szem nem láthatja, mert kitört tér és idő korlátaiból, hogy ne legyen helyhez és korhoz kötve, hogy mindig és mindenkit megszólíthasson: veled

vagyok, érted vagyok, hogy az enyém légy. Erről a Krisztus mennybemenetele óta mindenki számára adott ajándékról szólhatunk az apostoli tanúságtétel alapján.

Mindig miénk a Krisztussal való közösség. Védelmet, biztonságot keresünk, hiszen annyi minden támadja életünket. Meg kell küzdenünk a mindennapok gondjaival, szembe kell néznünk betegségeinkkel, mulandóságunkkal. Környezetünk is fenyegetettségben van: a pusztuló természettség, a háborút szülő konfliktusok, a kiszámíthatatlan jövő mind-mind hamar csüggedést ébreszt bennünk. De ha Istennel való kapcsolatunkra gondolunk, ott sem tudhatunk mindent kiegyensúlyozottnak. Kísértésekben bukdácsolunk, sokszor kétségek gyengítik hitünket, könnyen fellázadunk.

Szomjazzuk Pál apostol mondatának megtapasztalását: „*Ha Isten velünk, ki lehet ellenünk?*” Nagyon sokszor szükségét érezzük ennek, hiszen nagyon sokszor érezzük magunkat kiszolgáltatottnak. Krisztus neve persze nem mágikus név, amelyet kimondva minden baj egyszeriben megszűnik. Bizonyosságunk van, hogy ő mindent megtett értünk, és még az életénél is fontosabbak voltunk. Valóságos hatalma, amely földi életében tisztátalan lelkeket űzött ki, és halottakat támasztott fel, mindenkiben láthatóvá lesz azzal, hogy megőrzi maga mellett azt az embert, aki nélküle egyre távolabb kerülne Istentől.

Mindig miénk a Krisztusban kapott szabadítás. Nyomaszt a lelkiismeret terhe, el nem rendezett számláink nehéz kötelezése, a bocsánatkérés, a bűnbánat megtételének képtelensége. Vádol és kárhoztat Isten igéje, amikor törvénye tükrében fájdalmasan élethű képet látunk magunkról. A terhet letenni képtelen ember, az önmaga megköötözöttségeit egyre inkább feledni akaró társadalom vagy becsapja magát, és a testi-lelki kábultság látszatszabadságába menekül, vagy problémáin felülkerekedni nem tudván fizikailag, mentálisan összeroppan.

Van értelme a mennybe emelkedő Krisztus után nézni: az ég nem üres. Velünk van az, aki igaznak fogadott el, és nem vádaskodni akar. Velünk van az, aki életével fizetett, hogy ne kelljen a kárhoztatot, az Istentől való teljes elhagyatottság nyomorúságát kétségbeejtő jövőként várni. Velünk van, aki közbenjár értünk, hogy üdvösség legyen a részünk mindenek végén. Megváltatlan emberlétünk súlyos, porba húzó béklyóit oldozza le rólunk, aki minket is magához emel.

Mindig miénk a Krisztusból fakadó reménység. Mi ez a reménység? A mulandóság vereségének, az örök életnek a reménysége. Minden szépen eltervezett dolgunkat, Isten akarata szerinti életvezetésünket megrontja a halál kérelhetetlensége. Céltalanná válna minden törekvésünk, erőtlenné minden lelkesedésünk, ha nem láthatnánk túl síron, halálon. Pál apostol Krisztusról szóló tanúságtételében ezért emeli ki: „*A meghalt, sőt feltámadt Jézus Krisztus*” a mi közbenjárónk.

Nem csak Jairus lányáé, a naini özvegy fiáé és Lázáré az élet visszanyerésének semmi mással össze nem hasonlítható csodája. Jézus feltámadt, hogy jelt adjon: nincs

ellenfél! Mennybe ment, hogy amíg az isteni terv időt enged a világnak, mind több és több ember életében véghezvigye a csodát. Annak csodáját, hogy ha az égre nézünk, mérhetetlen szeretetű Istent látunk, ha pedig előre, akkor a síron túl is életet.

Vázlat az igehirdetéshez

Mindig miénk

...a Krisztussal való közösség;

...a Krisztusban kapott szabadítás;

...a Krisztusból fakadó reménység.

Ördög Endre

HÚSVÉT ÜNNEPE UTÁN 6. VASÁRNAP (EXAUDI)

• *Mt 9,35–38*

„*Halld meg, Uram, hívó hangomat! Könyörülj rajtam, hallgass meg!*” (Zsolt 27,7) „Így imádkozik a világba helyezett gyülekezet Istenéhez évezredek óta ezen a vasárnapon, melynek ősi neve: *Exaudi*” (Magassy Sándor: *Óegyházi perikópák*. I. köt. 310. o.)

Elemezgetem a szöveget

A 35. vers mint összegzés szerepel minden textusmagyarázatban. Mt 4,23-ban szinte szó szerint szerepel ez a mondat, s így egyfajta keretként fogja közre a Hegyi beszédet és az azt követő – többnyire – gyógyításokat. Jézus tehát jelen van, ott van, ahol szükség van arra, amit hoz: Isten országáról, a királyságról tesz tanúságot szavaival, tetteivel, egész jelenlétével. Ennél jobban „pásztorolni” aligha lehetséges. Úgy tűnik, van is rá igény, hiszen sokaság gyülekezik körülötte. A rá vágyakozók tömege, a keresők tömege, a kapni akarók tömege.

Az igeszakasz két, gazdag jelentéstartalmú képének egyike az, ahogy végignéz rajtuk Jézus, és azt látja, hogy olyanok, mint a juhok pásztor nélkül. Szánni valóak elgyötörtségükben és elesettségükben. De mi okozza, mi vezetett idáig, hogy most ilyennek kelljen látnia őket? Mindenütt azt olvastam, a vezetők mulasztásai következtében lett ilyen a nép. Ezt a nézetet még ószövetségi igékekkel is alátámaszthatjuk: 4Móz 27,17; Ez 34,1–16; 1Kir 22,17. Igen, ha a nép Istentől küldött vezetői nem Isten akarata szerint (azaz az ő irányítása alatt és neki engedelmesen alávetett szívvel) látják el szolgálatukat, annak a nép látja kárát. Szembetűnően Isten-telenek lesznek. Ezt bárki megállapíthatja, aki rájuk néz. De itt Jézus néz rájuk, és szánja őket. Nem több ez annál, mintha bárki ember látná? Nem több ez annál, mint ahogy a rajztanár áll meg a jócskán elmaszatolt mű felett és állapítja meg az „elkö-

vető” művészi képességét szánakozva? Az eredeti görög szó jelentése: megesis rajta a szíve, sajnál, megkönyörül. Talán a sajnál szó kevésbé, de a két másik nagyon aktív, tenni akaró érzést jelent. Ezenfelül pedig még azt is, hogy aki így érez, annak lehetősége is van a segítségre. Az elgyötörttség és elesettségek eredeti görög szavai pedig ilyen jelentést is hordoznak: megnyúzott, megkínzott, elbágyadt, megfáradt, illetve elhagyott, elhanyagolt. Ezek tudatában jobban értjük, milyennek látta őket Jézus, de azt is, hányszor érezzük-mondjuk ugyanezeket a szavakat önmagunkról. Így az okokat is kézenfekvőbb sorolni: azért vagyok ilyen nyúzott, mert... Elhagyatottnak érzem magam, mert... És itt indokolt, konkrét sérelmek, érzések sorakoznak. Attól tartok azonban, hogy a szájalmas külsőig eljutni jóval hosszabb folyamat eredménye. A gyökere ott keresendő, ahol az ember elfordult Teremtőjétől. Mert jöjjenek bármilyen fizikai terhek, betegség, kimerültség, magány stb., mégsem tudunk ezek következtében olyan szájalmas képet nyújtani, mint amikor a lelkünk van elnyűve. Ami tehát lerí róluk, az a bűn nyoma. Az Isten nélküliség tünetei. A tehetetlenség, az „*Én nyomorult ember! Ki szabadít meg ebből a halálra ítélt testből?*” (Róm 7,24) néma, kilátástalan kiáltása. Ezt látva esik meg rajtuk Jézus szíve, mert ő tudja, milyenek lehetnének az emberek körülötte, hogyan kellene kinézniük, ha a helyükön lennének. Ha éreznék Isten velük létét. Elvileg emberek is vezethetnék őket a helyes úton (lásd fent), de ebben a stádiumban már ennél többre: a Jó Pásztorra van szükség. Aki életét adja a juhokért (Jn 10). Azaz a Szabadítóra. Aki nemcsak segít a bajon, hanem a gyökerénél orvosolja. Jelen van köztük Jézus, tanít, gyógyít, beszél a Királyságról, és a golgotai kereszt is készülöben van, hogy magára vegye bűneink büntetését.

Minden jel arra mutat, hogy erre megérett a helyzet – és ez már a második kép, az aratás képe. Talán ez oldja fel azt az ellentmondást, amely abból fakad, hogy elgyötörttségükben és elesettségekben lennének érettek az aratásra. Előbbi a lehető legnegatívabb állapot, míg az utóbbi egy szemet gyönyörködtető, reményteli tájkép. Ha ugyanis csak a farizeusok és írástudók, azaz a nép rendelt vezetőinek mulasztásaira utalnának Jézus szavai, amikor pásztorolatlan nyájhoz hasonlítja a sokaságot, akkor logikusan ott még a vetés sem történt meg, nemhogy a termésérlelés! Bizony a bűn szökkent szárba, és tette szükségessé, hogy valaki rendet vágjon! Az aratás már a munkák végét jelenti, itt meg inkább az a helyzet, hogy kezdeni kellene szegényekkel végre valamit. „*Bizony, bizony, mondom néktek: ha a búzaszem nem esik a földbe, és nem hal meg, egymaga marad; de ha meghal, sokszoros termést hoz.*” (Jn 12,24) Így a vég együttal az újnak kezdete is.

Ha a helyzetelemzés kész, nézzük a megoldási lehetőségeket! Jézus is ezt teszi: amit lát, s amit a látottak nyomán érez, azt összegzi tanítványainak így: az aratnivaló sok, de a munkás kevés. A szükséges munka elvégzéséhez nem áll rendelkezésre a munkaerő. Szó sincs arról, hogy

Jézus azt állapította volna meg, hogy ő egymaga ehhez kevés! Az nem elég még, amit eddig megtett. Kell még a hatalom. A bűn feletti totális győzelem hatalma. Nagypéntek és húsvét minden addigit elsöprő ereje! Hogy jöhessenek a pünkösdi, apostolokat szóra bíró „lángnyelvek és szélzúgás”. Hogy a Szentlélek átjárjon tanúkat. Az aratás képe a világ végét jelenti (Mt 13,39; Jel 14,15). Az addig ismert világnak, az Ószövetségnek a végét. A tarthatatlanná vált helyzet végét. Nincs más hátra: kérni az aratás Urát, hogy tegye meg a szükséges lépéseket az aratás elvégzéséhez. A lezáráshoz. Kérni, hogy álljon rendelkezésére a szájalmas tömegnek a meglévő kívül másik lehetőség is, azaz lehessenek nem szájalmasak! Kérjük az aratás Urát, hogy tegye fel az i-re a pontot! Mert egyedül neki van hatalma, lehetősége erre.

Isten mindig embereken keresztül munkálkodik értünk (még ő maga is emberként jön Fiában közénk). Hogy amit ő elvégzett az új kezdet érdekében, az valóságosan is új kezdet legyen mindenki életében, aki ma még elgyötört. Így persze embereket von be az örömhír, a szabadulás hírének terjesztésébe is. Szentlélekkel betöltött küldötteket. Úgy érzem, ezért sem egyszerűen emberek a munkások. Mert akkor nem a kérésen lenne a hangsúly. Akkor azt mondhatná nekik Jézus: látjátok, amit én látok? Akkor menjetek szépen, és pásztoroljátok őket, ahogy tőlem láttátok! Ez esetben nem kérni kellene, hanem csinálni!

A munkások – küldöttek. És az messze több, mint Isten ügyében munkálkodók! Angyalok: a megtörtént (elvégzett) isteni szabadítás örömhírének szétvivői. Isten örömmüzenetének követői azokhoz, akiket megszánt és megváltott! A 10. fejezet aztán arról szól, hogy kiküldi tanítványait. De mielőtt küldené őket, *hatalmat* ad nekik. Ízelítőt a küldetés méreteiből. „*Menjetek Izráel házának elveszett juhaihoz.*” Isten azóta is minden időben gondoskodik küldöttekről.

Karner Károly Máté-kommentárja, az 1981-es és 1989-es *Lelekpásztor*, valamint Magassy Sándor összeállítása erről a textusról áttekinthető és átfogó képet ad. Érdemes még elolvasni Ez 34,1–16-ot és Jn 10-et.

Hogy lesz ebből igehirdetés?

Úgy, ha ott látjuk magunkat is a Jézus köré gyűlő, várakozó, de szánni való sokaságban. Úgy, ha kérjük az aratás Urát, hogy küldjön munkásokat az aratásába. Úgy, ha tudjuk, Jézus eltűnt földi szemeink előtt, de reménységgel várhatjuk a Szentlelket, aki mint küldötteket, bennünket is szóra bír a kellő pillanatban.

A szószerk felé

Mennybemenetel ünnepe utáni vasárnapon jó megerősíteni: „Feltámadt Krisztus, mennybe ment, még sincsen mesze tőled.” (EÉ 225,4.). Nem attól vagyunk reménytelenül

elhagyatottak, mert ő nincs kézzelfogható közelségben, hanem azért, mert a bűn ott van.

Jézus számára nem egy százalmas csődtömeg vagyunk. Ő mindannyiunknál jobban tudja az okot, amiért ilyen szánni való képet nyújtunk. Lát, és megesik a szíve rajtunk, mert bár ő velünk van, mi mégis nélküle próbáljuk élni az életünket, aztán meg csodálkozunk, hogy szánalomra méltónak lát. A juhok ugyanis akkor is pásztor nélkül vannak, ha ők hagyják el a pásztort (lásd az elveszett juh példázatát). Bár az állatlélektanban ez nyilván lényegesen kevesebbszer esik meg, mint az embereknél, mert belesimulnak a teremtettségben kapott feladatukba, illetve nem igyekeznek mindenáron kitörni belőle és egy „maguk teremtette” rendet követni, mint mi. „Az ember az egyetlen, aki ebből a rendből és ritmusból kiléphet, neki nem kell ráhangolódnia a rendre, csak szabad. Nem *muszáj*, csak *lehet*. De ha nem hangolódik rá, rendtelenné, ritmustalanná, aritmiássá válik az élete, mint a lovagló emberé, aki nem lüktet együtt a lóval, s előbb-utóbb lebukik róla. Mi pedig kibukunk a rendből. Ezt a rendtelenséget, ezt a kibukást nevezi a Biblia bűnnek.” (Gyökössy Endre: *Kulcs a boldogsághoz*, 38. o.)

Amikor a bűn olyan méreteket ölt, mint Nóé korában, akkor elérkezik Isten cselekvésének ideje. Megálljt parancsol neki, vagy határok közé szorítja. Akinek megadatik (lásd a tanítványok, akiket Jézus enged a saját látásával látni), hogy lássa az idő elérkezését, annak felelőssége és kötelessége kérni „*tehát az aratás Urát, hogy küldjön munkásokat az aratásába*”. Mert a szabadítás örömhírének küldötteken keresztül kell célt érnie.

„Halld meg, Uram, hívó hangomat! Könyörülj rajtam, hallgass meg!”

Koczor Györgyné

PÜNKÖSD ÜNNEPE

• *ApCsel 5,27–32*

Előzetes a textushoz

A nagytanács előtt. „Az őrség parancsnoka és társai nem akarnak a nép igazságos ítéletének áldozataivá esni – féltek ugyanis a néptől, hogy megkövezi őket –, ezért óvatosak, nem akarnak erőszakot alkalmazni az apostolokkal szemben. A főpap felelősségre vonja őket. Olyan tekintélyt igényel magának, amely egyedül Istent illeti meg, olyan engedelmisséget kér számon rajtuk, amely egyedül Istent illeti meg, mely Isten iránt való engedelmisség.

»*Engedelmeskedni Istennek kell inkább, mint embereknek.*« Péter és társai jól ítélik meg a helyzetet. A főpap hangja nem Isten hangja, igénye nem az Úr igénye. Tetteiben, rendelkezéseiben főpap létére Isten ellenségének bizonyul. Az igazságot akarja elnémítani, mert ez gyökeres változást igényel tőle. Jézus története akkor is valóság,

ha nem akarnak hallani róla. Jézus szenvedése és megdicsőülése olyan esemény, amelynek tanúi vannak, szabadító munkáját sokan megtapasztalták. Általa ad Isten Izraelnek életet, az élő Isten közösséget. A Szentlélek összekötő kapocs Isten és népe között. A nagytanács tagjai közül a hatalom emberei képtelenek elviselni az igazságot. Hatalmi eszközökkel akarnak segíteni magukon.” (*Jubileumi kommentár*, 144. o.)

„E pünkösd ünnepében adjanak hálát gyülekezeteink az atyák tanúságtételéért: Atyáink azok, akik Ábrahám-tól Keresztelő Jánosig az eljövendő Úr útját készítették! Atyáink, Péter és a többi apostolok (...) a reformátorok, akik reánk hagyták a (...) megújított egyházat (...), ezért volt és lesz mindig tanúja Isten nagyságos dolgainak! Itt, a vizsgálati fogságban is hivatkoznak Péterék az atyáikra és önmaguk tanúskodására. Ők is évezredekre tekintettek vissza, amikor »Atyáikra« gondoltak, és mi közel kétezer évre tekintünk vissza, ha Péterre és apostoltársaira gondolunk. Mi értelme van ennek, hiszen Ábrahám éppúgy porrá lett, mint Péter, és ugyanígy porrá leszünk mi is. Ez igaz, de az is igaz, hogy amit ők is, mi is az örökkévalóságból hordozunk, azok a nyomok megmaradnak. Ők is tanúk voltak, és mi is tanúkká lehetünk! A Szentlélek így fűzi össze a tanúkat nemzedékről nemzedékre. (...) Mindenki az elődöktől hozottból épül fel, és mindenki át is ad valamit abból az utódoknak! A tanúság e láncának nem mi vagyunk a biztosítékai. (...) Éppen mai igénk fedi fel azt a titkot, hogy az apostoli tanúskodáshoz társul a Szentlélek tanúságtétele, amely Jézussal együtt tegnap és ma és örökké ugyanaz”. (*Lelkipásztor* 1981, 288. o.)

„*Istennek kell inkább engedelmeskednünk, mint az embereknek.*” Ez a híres mondat elvileg mindenkit meggyőző. Természetes, hogy Istennek kell inkább engedelmeskedni: ki tagadja? Nehezebb azonban e mondat gyakorlati alkalmazása. Mert nem azt jelenti, hogy az embereknek egyáltalán ne engedelmeskedjünk. Csak amikor az Isten akarata ellentmondásba kerül az ember akaratával, és valaki belekerül az Istennek való engedelmisség vagy az embernek való engedelmisség szükségszerű és kénytelen keresztüzébe, akkor kerül homloktérbe az említett hitvallás. De mikor következik be ez a helyzet? És mikor nem? A tudat talán nem tévedhet ebben a tekintetben? Százszázalékosan bízhatunk ítélőképességünkben? Tán még soha nem fordult elő, hogy valaki elhamarkodottan alkalmazta az igét, és nem vette észre, hogy a saját önfejűségét összecserélte Istennel? A tévedhetőség állapotából mi módon győzhetünk meg másokat afelől, hogy Istennek vagy embernek engedelmeskedjenek-e adott helyzetben? Mindenesetre nem jó, ha nyaklók nélkül idézzük ezt az igét. Péter teljesen kiszolgáltatottan és jogfosztottan állt az emberek előtt. Ebben a szorult helyzetében csak egyet tudott biztosan: Isten megbízásából, az ő erejével cselekszik. Erre az elmúlt napokban elegendő jel utalt...” (*Lelkipásztor* 1989, 120. o.)

Igehirdetés

Pünkösd van. Mindenfelé ezt a szót halljuk. Gondolatainkban a bibliai történet bizonyágtétele elevenedik meg: Jeruzsálem. Hatalmas tömeg. Lélektől áthatott igehirdetés, bűnbánat, megtérés. Pünkösd akkor.

Pünkösd van ma is. Nincs hatalmas tömeg, nincs nagy ünneplés. Mégis lehet kevesek között is, kis gyülekezetekben is pünkösd, a Szentlélek által ébresztett bűnbánat, megtérés, új élet, élő gyülekezet.

Ennek a tanúja mai igenk is. Ez is Jeruzsálemben történt. Nincs nagy tömeg, csak a zsidó gyülekezet főpapja, vezetői tagok és Jézus tanítványai. Abban a teremben mégis felismerhetjük pünkösd áldását vagy hiányát.

Pünkösd van ma is. Önvizsgálatra indít, és egy kérdésre várja a választ: *volt-e már neked pünkösdöd?* A felolvasott igeszakasz szerint abban a teremben voltak olyanok is, akiknek már volt pünkösdjük, és olyanok is, akiknek még nem *volt* pünkösdjük. Most jól figyelj: melyikben ismersz magadra? Isten azt akarja, ha volt pünkösdöd, akkor hitedben erősödj, ha nem, akkor legyen most pünkösdöd.

Akiknek volt pünkösdjük. Ott annak a néhány tanítványnak volt. De nem azért, mert azon a csodálatos ünnepen részt vettek, hanem mert a Szentlélek csodáját, pünkösd áldását átélték. Tehát nem azért, mert tanítványok voltak – hiszen éltek ők pünkösd nélkül is. Neked testvérem, nem azért volt pünkösdöd – ha volt –, mert itt vagy a templomban rendszeresen, hanem azért lehetett vagy lehet pünkösdöd, mert a Szentlélek megújította – ha megújította – az életedet.

Hogyan is kezdődött? Ezt mondta nekik Péter: *„Az Isten őt fejedelemmé és üdvözítővé emelte fel jobbjára, hogy megtérést és bűnbocsánatot adjon Izráelnek.”* „Bűnbánattal.” Az apostolok felismerték bűneiket? De még mennyire! Átélték a bűnbánatot is? De át ám! Most már nem az a gondolat vezette őket: ki a nagyobb, ki az első, ki vétkezett jobban. Már nem élt bennük olyan gondolat: melyikük árulta el Jézust, ki tagadta meg, ki a nagyobb bűnös, hanem az nehezedett reájuk: mindnyájan vétkezünk! Mindnyájan elfutottunk az Olajfák hegyén. Így lett személyes átélés: vétkeztem! Elhagytam! Elfutottam! Sokszor okoztam én szomorúságot a Mesternek. S hogy keresztre feszítették? „Oka annak én vagyok, én és tenger sok vétkem...” (EÉ 204,3.)

Bűnbánat, amely nem egy fogalom többé, hanem igaz felismerés. Vizsgáld csak meg az életedet, és akkor így hangzik a bűnbánat hangja: megszorítottam szüleimet, tanárait, diáktársaimat, hitvestársamat, munkatársamat. Önző voltam, irigy voltam. Vádolnak szavaim, gondolataim. Mindez Isten elé állít, mint a zsoltáros is: *„Egyedül ellened vétkeztem, azt tettem, amit rossznak látsz.”* (Zsolt 51,6) A gyónó imádságban is elmondod: „Istenem! Minden bűnömmel ellened vétettem. Azokkal is, amelyeket mások is ismernek, és szenvednek miattuk,

azokkal is, amelyeket rajtad kívül csak én ismerek...” Másutt: *„Bűneim büntetése utolért engem, áttekinteni sem tudom őket, számosabbak hajam szálainál, és a szívem is elhagyott engem.”* (Zsolt 40,13) Ha volt fizikai fájdalom – hogyne lett volna –, akkor tudod, mi a testi fájdalom. Ha volt lelki fájdalom bűneid miatt, akkor nem kell bizonygatnom, mit jelent az, mert erről a Szentlélek győzött meg.

De van folytatása is! A bűnbocsánat! „...és bűnbocsánatot adjon.” Aki felismerte bűneit és a Szentlélek „rábizonyította” azokat, akik szívükben megkeseredtek, azoknak adja a bűnbocsánatot. „Szelíd szemed, Úr Jézus (...) Adjon békét, bocsánatot.” (EÉ 385,2.) És ő adott! Péternek is, Jánosnak is és a többi tanítványnak is. Aztán már boldog örömmel mehettek tovább: „Elmúlt a régi. Kezddhetem az újat.” (EÉ 431,3.)

Nekik volt pünkösdjük. Sokaknak akkor is, azóta is, ma is! Ha volt már neked is, akkor te is megtapasztaltad azt. Ha nem, akkor *van* lehetőséged arra, hogy a Szentlélek meggyőzzön bűneidről és bűneid bocsánatáról is. Azok sorába állhatsz, akikről Péter így mondta: *„Mi pedig tanúi vagyunk ezeknek az eseményeknek, és tanúja a Szentlélek is, akit azoknak adott az Isten, akik engedelmeskednek neki.”* (ApCsel 5,32)

Más lehetőség is van! *De van ám! Sajnos.*

Akiknek nem volt pünkösdjük! Abban a teremben, abban a kis csoportban ott vannak azok is, akik ebből semmit sem értettek. Vagy nem is akartak. A főpap így szólt: *„...ránk akarjátok hártani annak az embernek a véréért.”* (ApCsel 5,28) Pedig pünkösdnek ők is tanúi voltak. Mégis. Bűnbánat? Nyoma sincs náluk. Annak is tanúi voltak, hogy Péter igehirdetése nyomán – akit most itt vallatnak – sokan megtértek az ő népük közül. Akkor így hangzott: *„Térjete meg, és keresztelkedjete meg valamennyien Jézus Krisztus nevében, bűneitek bocsánatára, és megkapjátok a Szentlélek ajándékát.”* (ApCsel 2,38) Akkor mintegy háromezernek lett igazi pünkösdje. Azoknak *volt*, nekik *sajnos nem*.

Milyen döbbenetes! Nincs bűnbánat, nincs megtérés, nincs örvendezés. Pünkösd után is pünkösd nélküliek maradtak. Luther szavaival kérhetjük: „Ettől őrizz meg minket mennyei Atyánk!”

És ma itt, Nagyalásonban és Dabronyban? Itt vagytok a templomban. De volt-e már neked pünkösdöd? Nem a gyülekezetnek, hanem *neked?* Amint a gyónó kérdések bevezetéséből is ismered: „Az élő Isten színe előtt kérdelem *mindenkitől személy szerint...*” Akkor is, ha körülötted sokan vannak, akkor sem azt mondod válaszként: valljuk, bánjuk, hisszük..., hanem: vallom, bánom, hiszem. Azok akkor nem értették így. *És te?* Egyik gyülekezetben hallottam, hogy lelkészük karácsonykor, bár szelíden, ezt mondta: „Viszontlátásra húsvétkor!” Többen megsértődtek azok közül, akiknek nem volna szabad megsértődniük, hanem inkább lélekben így kellene válaszolniuk: „Viszontlátásra a jövő vasárnap.”

Akiknek nem volt pünkösdjük. Továbbmentek pünkösöd nélkül. Engem nagyon megdöbbentett a folytatás az igében: „Amikor ezt meghallották, dühükben a fogukat csikorgatták.” (ApCsel 5,33) Ökölbeszorított kéz, eltorzult arc, gyűlölködő tekintet. És még ebből is lehet megtérés. Saulus is ilyen volt, és apostol lett belőle. Lehet megtérés, hogy ne a nagy ítéletkor következzen be: „...ott lesz majd sírás és fogcsikorgatás.” (Mt 25,30)

Továbbmentek az apostolok is pünkösdi hittel. Továbbmentek a tanítványokat kihallgatók is, de pünkösöd nélkül. És most? Mi is továbbmegyünk a pünkösdi istentiszteletről. De hogyan? És te?

Imádkozunk! Uram, köszönöm, hogy pünkösöd ünnepét adtad, igédet hallgathattam. Segíts, hogy a Szentlélek erejével és áldásával mehessek tovább pünkösdi hittel, pünkösdi étellel. Ámen.

Varga György

PÜNKÖSD 2. NAPJA

• ApCsel 15,7–12

A textus jelentősége és helye

A kiindulópont az első jeruzsálemi zsinaton a Szentlélek Úristen világos vezetése. Az első jeruzsálemi zsinat határozatai máig fontos alapelvei, dokumentumai keresztény életünknek. Az egyedül hit által, kegyelemből történő megigazulás a legfontosabb esemény mindannyiunk életében.

Pósfay György doktori disszertációjában (1991) innen eredezteti gondolatait (az első jeruzsálemi zsinattól), amikor hitet tesz amellett, hogy a megigazulás helyes értelmezése, megélése elvezet a keresztény egységre. 1999-ben igazgatóvá vált Pósfay véleménye e textussal kapcsolatban (lásd: az LVSZ és a Római Katolikus Egyház közös nyilatkozata a megigazulásról).

A textus értelmezési nehézségei

Több fordítást átnézve láthatjuk a különbözőségeket:

7. vers: Károli ezt írja: „Nagy vetekedés támadt.”

A Békés–Dallos–Újszövetség így fordítja a 7. verset: „A heves vitatkozás során...” Fontos a kérdés: hogyan történik az üdvözülés? Isten Szentlelkét a pogányok szívébe is adja, minden előfeltétel nélkül.

Czeglédy a 7. versben evangélium „beszédét” fordít (és nem igéit).

8. vers: Békés–Dallos-fordítás: „A szíveket vizsgáló Isten kinyilvánította akaratát, mikor nekik éppen úgy megadta a Szentlelket.” A tanítványok kiállnak az elviselhetetlen terheket másokra aggatok ellenében (10. vers), s elmondják: Jézus kegyelme által üdvözülünk mi is (11. vers).

9–10. vers: „Hit által szívüket megtisztította.” (Békés–Dallos) Nyomatékosító szórendet használ: nem kívülről befelé, hanem belülről kifelé történik mindez. „A szív mélyéből szól a száj...” (gyakorta gonosz gondolatokat).

Czeglédy fordítása szerintem erősebb: „Olyan igát (...), amit el nem hordozhattunk”, ez azt jelenti: képtelenség elhordoznunk (tehát nem csak cselekvésbeli hiányt jelent).

11. vers: „Ellenkezőleg, a mi hitünk az!” (Békés–Dallos)

Csia Lajos fordításában: „Csak az Úrnak, Jézusnak kegyelmén át hisszük.”

Czeglédy: „Sőt inkább hisszük ...” (ellenben helyett), ez fokozás!

12. vers: „A gyülekezet lecsillapodott.” (Békés–Dallos)

Czeglédy: „Akkor elhallgatott az egész sokaság.” (Csia is így fordít.)

A textus fordítási problémáiban legfontosabbnak látszik a 10. versé, ahol Czeglédy Sándor fogalmazza meg az evangélikus tanítás szerintit: a törvény igáját képtelenség elhordoznunk. Az Ágostai hitvallás védőirata (az Apológia) hosszasan tárgyalja ezt a kérdést a megigazulás tárgykörében (Az evangélikus egyház hitvallási iratai, 81–162. o.).

A Szentlélek műve, hogy tudatosítja a tanítványok küldetését.

Péter a Szentlélek által pozícióba helyezi magát. (Tekintéllyel szól, mint vezető.) „Ti tudjátok, régtől engem választott ki Isten.”

Miben hiszünk? Hogyan üdvözülünk? Mi által tisztul a szív? Isten tisztítja meg a hit által. Nem a törvény megparancsolt cselekedeteinek cselekvése tesz tisztává.

Az 5. versben a tévtanítók szólalnak meg, a farizeusok közül megtért hívők, s ezt mondják: „...körül kell metélni azokat, és meg kell parancsolni nekik, hogy tartsák meg Mózes törvényét.” A vitát eldönti, amikor Péter feláll és kijelenti: „...mi is az Úr Jézus kegyelme által üdvözülünk. Éppen úgy, mint ők.” A Szentlélek Úristen tehát vigasztal és bátorít. A gyülekezet pedig megbékélten elcsendesedik.

Aktuális gondolatok

a textus kapcsán pünkösdhöz

Sok gyülekezetben pünkösöd az első úrvacsora-vételi alkalma konfirmandusainknak. A konfirmandusok rokonságából is sokan fogékonyak Jézus hívására: „Vegyétek magatokra az én igámat, (...) és megnyugvást találtok lelketeknek.” Pünkösdhöz kapcsolódóan igénk arról szól, hogy Péter beszéde után elcsendesedtek a vitatkozók. Az Úr Jézus Krisztus kegyelmében megnyugodtak. Az ige előkészít az úrvacsorai közösségre is. Nyugalmunk és békeségünk Krisztusban van a Szentlélek Úristen vigasztalása által. Nem az a kérdés, hogy emberileg hogyan jön létre ez a teljes közösségünk Krisztussal, hanem hogy ő cselekszik ebben a szentségben. Tehát boldogan dicsérhetjük kegyelmes Istenünket.

Az sem közömbös, hogy az istenkísértő terhek nem kell hogy életünket koloncként gátolják, hanem szabadon élhettünk. A Szentlélek Úristen felbecsülhetetlen ajándéka ez.

Igehirdetési vázlat

A Szentlélek Istentől van megbékélésünk egymással.

A szíveket ismerő Isten bizonyosságot tett a pogányokból lett keresztények mellett is. Külsőségek, melyek a szemnek láthatók, nem mérvadók. Isten a szíveket vizsgálja (lásd: év igéje). Isten az, aki nem tesz különbséget. Mi, emberek könnyen ítélkezünk. Irgalmatlanok vagyunk. Isten azonban irgalmas. Nincsenek előfeltételei. Ő adja a távollévőknek is, a pogányoknak is Szentlelkét.

Az emberi vitákban Isten kegyelme elcsendesít. Látnunk kell, mire küldte Isten a tanítványait. Bár mi sok mindent gondolunk, Isten kegyelme, szeretete nagyobb a mi szívünkénél is. A tapasztalt bizonyoságtévő tanítvány szava perdöntő.

Örömmel tölthet el Isten kegyelmes cselekvése: „...hit által megtisztította szívüket.” A tanítás már nem az igához

hasonlít. Valóban, ahol az Úrnak Lelke, ott a szabadság. A Lélek által már szeretjük Istent, s cselekedjük akaratát. Így különösképpen sem vagyunk békétlenek az Isten akaratát még nem cselekvőkkel, hanem indulunk, mint az apostolok, hogy hirdessük az értünk meghalt és feltámadt Jézus Krisztust.

Heti ige: „*Nem hatalommal és nem erőszakkal, hanem az én lelkemmel! – mondja a Seregek Ura.*” (Zak 4,6) Heti zsoltár: 104. zsoltár versei. Heti ének: „Jövel, Szentlélek Isten” (EÉ 230).

Felhasznált irodalom

Forrás

Az Ágostai hitvallás apológiája. A megigazulásról, 81–162. o.

Ajánlott irodalom

Pósfay György: „*A földön élő egész egyház.*” *Mit tanított Luther Márton az egyház egyetemességéről?* Evangélikus Sajtóosztály, Budapest, 1997.

Pintér Mihály